

ΕΝΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

Μαρτης 1988

Τευχος 30ο

Τιμη £1

• οι εκλογες που περασαν •
για το εθνικο ζητημα • η οι-
κονομικη υφεση • διαστημο-
πλοιο γη • βιολογικες καλλι-
εργειες • οι ελληνες του
ρωσσικου νοτου • η γεννηση
της ορθοδοξης αυτοκεφα-
λης εκκλησιας της κυπρου •
τασεις στη συγχρονη ελληνι-
κη δραματουργια • αλληλεγ-
γυη στη Παλαιστινη.

διαλεχτή

εργαστηρι - γκαλερυ κεραμικής
αρχιεπισκοπου φιλοθεου - 8, μεταξύ εναλλαξ και ορφεα τηλ. 4 3 7 4 1 8 λευκωσια

Τηλεφωνείστε μας και μεις σας στέλλουμε
λουλούδια και ευχές για σας.

Λεωφ. Στροβόλου 62B, Τηλ. 427270, Στρόβολος
οικίας: 311051 ή 427541

«ΤΟ ΠΑΛΑΙΟΠΩΛΕΙΟΝ»

Αν για τα Χριστούγεννα θέλετε να χαρί-
σετε κάτι το ξεχωριστό επισκεφτείτε το
«Παλαιοπωλείο».

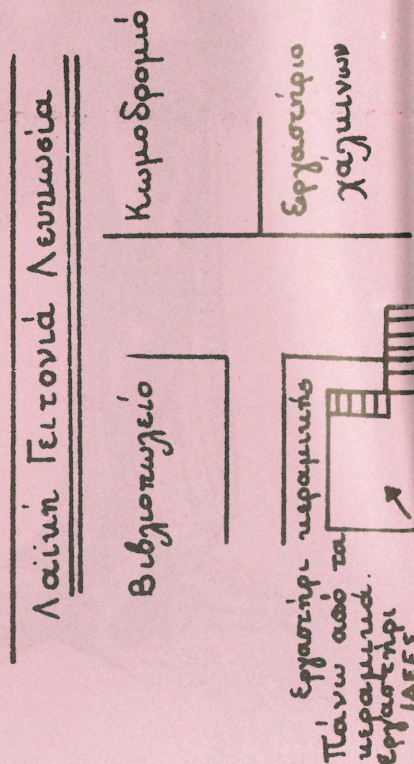
Είδη Παλαιοπωλείου και λαϊκής τέχνης
από διάφορες χώρες, καθώς επίσης και ποι-
κιλία κοσμημάτων.

Ανοιχτό: 9 π.μ. - 1 μ.μ. 2.30 μ.μ. - 5.30 μ.μ.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ-ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΙΔΕΕΣ

Ξωιδιευφθείτε μας
και δείτε τα
φωτότυπα δώρα μας,
μωατίμ, διακοσμητικά
μαξιθαράκια, ζύγινα
χειροποίητα παιχνίδια
ποσμήματα,
κεραμικά,
κεντήματα,
δινανες ζωγραφιστές
και φορρά φορρά
άλλα!...

αρχοντικό

εστιατοριο — ταβερνα

λαϊκη γειτονιά τηλ. 450080

καπηλειό

λαϊκο—ταβερνείο

για εμπραχτη κυπρο-παλαιστινιακη αλληλεγγυη

Η μακρόχρονη πάλη των Παλαιστινίων ανέ-
βηκε τις τελευταίες 12 βδομάδες σ' ένα
νέο σημαντικό επίπεδο με την γενικευμένη
εξέγερση του πληθυσμού των κατεχομένων
εδαφών. Παιδιά, νέοι, γυναίκες και άνδρες
παλεύουν με μόνο όπλο τους, τις πέτρες και
τα ξύλα ενάντια στον πάνοπλο ισραηλτικό
στρατό, και σφραγίζουν με δεκάδες νε-
κρούς και χιλιάδες πληγωμένους και φυλα-
κισμένους την απόφαση τους να απελευθε-
ρώσουν την χώρα τους.

Ο σιωνισμός, χωρίς κανένα ενδοιασμό η
στοιχειώδη ανθρωπιστική διάθεση χρησιμο-
ποιεί την υπεροπλία που του εξασφαλίζει ο
αμερικανικός ιμπεριαλισμός και αποθρασυ-
μένος δεν αναγνωρίζει κανένα εμπόδιο. Για
παράδειγμα έχει φτάσει στο σημείο να δο-

λοφονεί Παλαιστίνιους αγωνιστές που φιλο-
ξενούμε στα δικά μας εδάφη και να δυναμι-
τίζει πλοία στα δικά μας λιμάνια, προσπα-
θώντας να παρεμποδίσει τον απόπλου του
«πλοίου της επιστροφής».

Είναι φανερό ότι το Ισραήλ διαθέτει ένα
στρατιωτικό μηχανισμό επικίνδυνο για τους
αγώνες όλων των λαών της περιοχής.

Εμείς σαν Κύπριοι, πιστοί στην παράδοση
αλληλεγγύης και συνεργασίας μεταξύ του
λαού μας και του Παλαιστινέζικου λαού και
θεωρώντας ότι η απελευθερωτική πορεία
των δύο λαών είναι κοινή πιστεύουμε ότι εί-
ναι καιρός να κτίσουμε ένα πλατύ κίνημα
έμπραχτης αλληλεγγύης στον Παλαιστινέ-
ζικο λαό με κύριους στόχους:

- την προώθηση αποστολών από ομά-
δες δημοσιογράφων, δικηγόρων, γι-
ατρών κλπ. στα κατεχόμενα για επι-
τόπια μελέτη και μαρτυρία των εγ-
κλημάτων του Ισραήλ ενάντια στους
Παλαιστίνιους
- Την αποστολή Κυπρίων ιατρών, νο-
σοκόμων, κοινωνικών λειτουργών
για εθελοντική εργασία στα νοσο-
κομεία και στους καταυλισμούς.
- Την συμβολική κοινωνική υιοθεσία
από Κυπριακές οικογένειες παιδιών
της Παλαιστίνης. Την αποστολή
φαρμάκων και ειδών ένδυσης στους
καταυλισμούς.
- Την οργάνωση καμπάνιας για την
αποπομπή των Ισραηλιτών αστυνο-
μικών από τα λιμάνια και τα πλοία
μας, καθώς και την αποπομπή των
πρακτόρων της Μοσσάτ από την Κύ-
προ.
- Την οργάνωση καμπάνιας για
«Μποϊκοτάζ» των Ισραηλιτικών
Προϊόντων από την Κυπριακή Αγορά
και τον τερματισμό της αδήλωτης
Οικονομικής συνεργασίας μεταξύ
Κύπρου και Ισραήλ

Προπαρασκευαστική Επιτροπή για την
Δημιουργία μόνιμης Επιτροπής
έμπραχτης Συμπαράστασης.

σημαντικό

Τα γραφεία του «Εντός των τειχών» βρίσκονται πλέον στην οδό Μίνωος - 5, στα οποία θα βρίσκεται και ο νέος συνεργάτης του περιοδικού, Ξενοφών Καλλής, Τηλ. 348934. Με τον Κωστή Αχνιώτη μπορείτε να επικοινωνείτε όπως πριν στο 431278.

Ναι, στις απαλλοτριώσεις

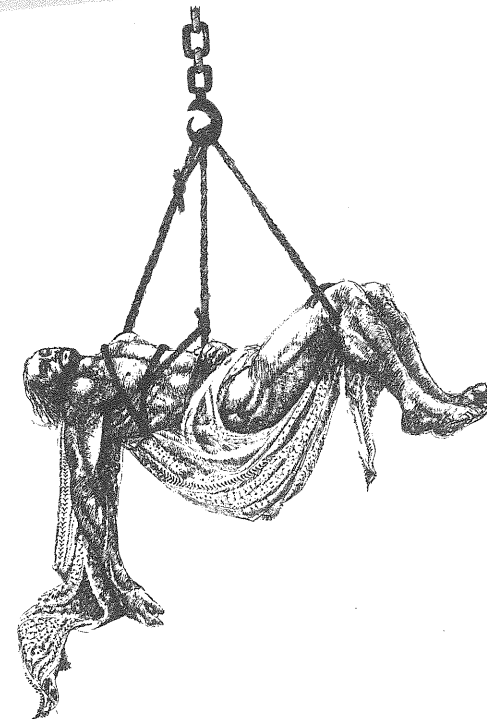
Οι πρώτες, ισχυρότερες προσπάθειες, για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος προσκρούουν ταχτικά, στον ακρογωνιαίο λίθο της σύγχρονης κυπριακής συνείδησης, την ταχύρυθμη συσσώρευση ατομικής ιδιοκτησίας. Οι πιο πολλοί περιβαλλοντικοί σύνδεσμοι, περιορίζουν τον περιβαλλοντικό τους ζήλο μέχρι τα ροθόσια κάποιας ιδιωτικής χτήσης. Κατά συνέπεια η εμβέλεια τους σ' ότι αφορά την αποτελεσματική προστασία του περιβάλλοντος είναι περιορισμένη, διότι δυστυχώς ένα μεγάλο μέρος του είναι ιδιωτικό.

Το ζήτημα της συντήρησης και αναβίωσης της Παλιάς Λευκωσίας ξεχάστηκε για ένα διάστημα, ενώ το «μικρό κίνημα» υποστήριξης που γεννήθηκε μαζί του, έχασε τον ενθουσιασμό του και αδράνησε. Αδράνησε είτε γιατί απογοητεύτηκε από τους καιροσκοπισμούς, την ασυναρτησία - επιλεκτική συντήρηση -, την κακογουστιά των πρώτων έργων βιτρίνας είτε γιατί η αποτελεσματικότητα του σαν κίνημα ήταν χαμηλή και αποσπασματική όπως και το αντικείμενο του και πρόσκρουε συνέχεια στον κάθε μικρό ιδιοκτήτη αλλά φυσικά και στον κάθε μεγάλο.

Μετά από μια σειρά απογοητεύσεις που μοιραστήκαμε και μεις είτε διότι τελικά αρκετά σπίτια χάλασαν ή χαλάστηκαν, είτε διότι η πολεοδομική, αρχιτεκτονική και πολιτική αντίληψη που στηρίξε την ανέγερση του προσφυγικού συνοικισμού του Ταχτακαλά, πέρασε κι' επικράτησε, όπως προηγούμενα και η «σκηνογραφική» αντίληψη της «Λαϊκής Γειτονιάς», βρίσκόμαστε σήμερα μπροστά στις πρώτες ενέργειες, μετά τις μελέτες που προηγήθηκαν, για την συντήρηση και αναβίωση των «Κάτω Γειτονιών» της Παλιάς Λευκωσίας: του 'Αη Κασσιανού και της Χρυσολιωτίτσας. Τα σχέδια για την συντήρηση των γειτονιών αυτών, φαίνονται σε πρώτη άποψη σωστά, ή αρκετά σωστά για να αποτελέσουν τη βάση για μια συγκεκριμένη συζήτηση με τους χρήστες τους. Δηλαδή στηρίζονται κατά κύριο λόγο στην αναπαλαίωση των σπιτιών που ενυπάρχουν στις δύο γειτονιές (που κατά σύμπτωση (?) διατήρησαν την γενική παραδοσιακή τους εικόνα), στην διατήρηση της κύριας παραδοσιακής τους χρήσης - δηλαδή της οικιστικής - και επιπλέον, κι' αυτό είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον και σημαντικό, στην προσπάθεια δημιουργίας κοινοτικής ζωής με την κατάλληλη υποδομή και συναντίληψη των κατοίκων.

Η αντίδραση της «Συντονιστικής Επιτροπής των κατοίκων της περιοχής (που δεν είναι κάτοικοι πλην ενός ή δύο - απόδημοι όντες όλοι τους στη νεώτερη Λευκωσία, τουλάχιστον), στις απαλλοτριώσεις, δείχνει ουσιαστικά με πιο τρόπο έγινε αντιληπτή (Λαϊκής Γειτονιάς βοήθουσης) από πολύ κόσμο η προσπάθεια για συντήρηση και αναβίωση. Σαν ένας τρόπος για περισσότερα λεφτά και σ' ότι αφορά τους προαναφερόμενους πρώην κατοίκους, σαν ένας έμμεσος τρόπος οικειοποίησης των προς επένδυση στην περιοχή κονδυλίων. Η αναβάθμιση της περιοχής έγινε αντιληπτή σαν αναβάθμιση της αξίας της περιουσίας τους.

Θεωρούμε ότι πραγματική αναβάθμιση της περιοχής μπορεί να υπάρξει μόνο αν το οικονομικό κέρδος παραγνωριστεί. Κι' είμαστε υπέρ της απαλλοτρίωσης των πενήντα περίπου «τεμαχίων».

σχέδια εξωφύλλων: adnan al sharif

μαρτίς 1988
τεύχος 30ο
τιμή τευχούς: £1.00

«Εντός των τειχών». Το μηνιαίο περιοδικό της Παλιάς Λευκωσίας.

Διεύθυνση: Μίνωος 6B. Παλιά Λευκωσία

- διευθύνεται από συντακτική επιτροπή
- υπεύθυνος για το νόμο: κωστής αχνιώτης
- τεχνική επιμέλεια: κούλα γεωργίου
- για τα υπογραμμένα κείμενα ευθύνονται οι συγγραφείς τους

• στο ποδι	1
• οι εκλογες περασαν: κωστής αχνιώτης	4
• τα κατεχομενα με τα ματια ενος ξενου	6
• για μια αλλη προοπτικη: χριστος ηλιαδης	8
• ... διαστημοπλοιο γη: γιαννος ιωαννου	13
• βιολογικες καλλιεργειες (συνεντευξη)	16
• νικαραγουα (ειδησεις) κορινα δημητριου	18
• προς μια νεα υφεση: ερνεστ μαντελ	20
• ανακοινωση του asala	27
• εικονογραφημα του αρκα	28
• η γεννηση της ορθοδοξης αυτοκεφαλης εκκλησιας της κυπρου χρ. πετεινος	30
• γιαν το τζιτζακ πυ ιβρα τορ' γιωργος μολεσκης	33
• τασεις στη συγχρονη ελληνικη δραματουργια: αλικη μπακοπουλου-Χωλς	36
• ποιηση: μακης αποστολατος κωστας κυρρης	40
• συνωμοσια με καποιο ονομα λεοντιος παυλου	41

Οι εκλογές που πέρασαν

Κωστής Αχινιώτης

Η πρόσφατη προεκλογική καμπάνια χαρακτηρίζεται από την συμπλήρωση κατά την γνώμη μου, μιας συνολικής μετατόπισης του πολιτικού λόγου - μιλώντας σχηματικά - προς τα δεξιά. Η μετατόπιση αυτή, άρχισε γύρω στις αρχές αυτής της δεκαετίας από το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων και συντελείται παράλληλα σε δυο επίπεδα. Στην ίδια την πολιτική σκέψη των κομματικών ηγεσιών και στον τρόπο που οι ηγεσίες αυτές απευθύνονται στον κόσμο.

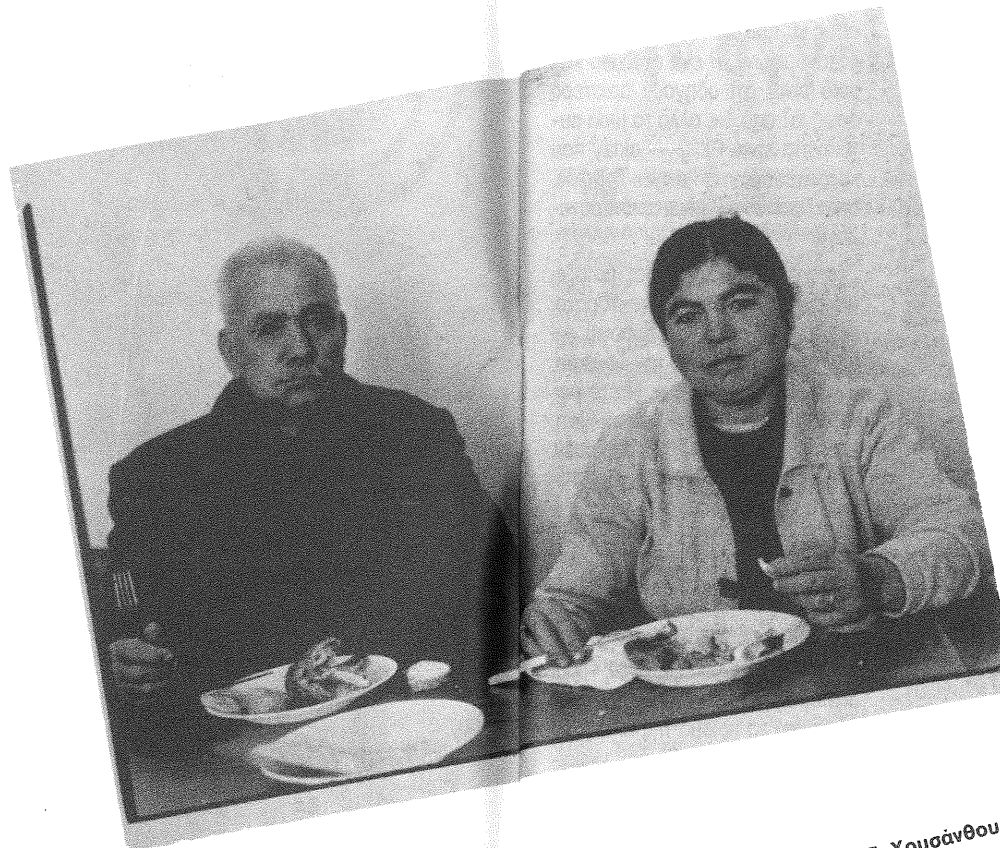
Τα αριστερά κόμματα εγκατέλειψαν σχεδόν ολοσχερώς τα συνθήματα που αποτέλεσαν την ραχοκοκκαλιά του δημόσιου λόγου τους την περασμένη δεκαετία προσπαθώντας να κρατήσουν μια επίφαση συνέχειας, το μεν ΑΚΕΛ μέσα από την εμμονή του, στην «εμπέδωση της δημοκρατίας» η δε ΕΔΕΚ μέσα από την αγωνιστική της φρασεολογία (επί το «ρεαλιστικότερο»). Τα συνθήματα «η Κύπρος στους Κυπρίους», «έξω όλοι οι στρατοί-ανεξάρτητο νησί» «οι φασίστες στο σκαμνί» «κοινό μέτωπο Ελληνοκυπρίων-Τουρκοκυπρίων» εξαφανίστηκαν τελείως από το συρφετό των αφισών και των πανό. Υπονοήθηκαν κάπως από το ΑΚΕΛ, όμως το βασικό χρώμα έδινε ο κ. Βασιλείου. Στην προ των εκλογών τηλεοπτική συζήτηση των 4 ο κ. Λυσααρίδης δεν «πρόσεξε» την ειρωνία του κ. Κληρίδη για τον παλαιστινιακό αγώνα, ενώ άφησε τον κ. Κυπριανού μόνο του να προσπαθεί να θυμίσει το «μεταπραξικοπηματικό παρελθόν» του κ. Κληρίδη.

Παράλληλα τα δεξιά κόμματα εμφανίστηκαν πιο επιθετικά και σίγουρα για την πολιτική και ιδεολογία τους, έδειξαν ότι πιστεύουν ότι μπορούν να κυβερνήσουν χωρίς αριστερή συμπόλιτευση και σ' ότι αφορά τον κ. Κληρίδη εμφανίστηκε απελευθερωμένος από κάθε κόμπλεξ για την συμμαχία του με τους Εοκαβούδες. Συνολικά τα δύο κόμματα της δεξιάς ήταν πιο σταθερά σε σχέση με τον προηγούμενο εαυτό τους, ιδίως ο κ. Κυπριανού του οποίου η προηγούμενη πολιτική οικοδόμησε το ΔΗΚΟ (μαζί φυσικά με την αγάπη που η μικροαστική τάξη τρέφει προς τους κυβερνώντες). Ο κ. Κληρίδης πρόσθεσε στην πολιτική του την ιδέα της εθνικής κυβέρνησης όχι όμως σαν κάτι το νέο αλλά σαν μια φυσιολογική εξέλιξη των προηγούμενων διακηρύξεων του, που αποτελούσε μάλιστα ένα υπερθεματισμό ενός κλίματος που καλλιεργήθηκε έντονα από το ΑΚΕΛ και το ΔΗΚΟ τα προηγούμενα χρόνια και στο οποίο προσχώρησε πρόσφατα η ΕΔΕΚ μέσω της επικέντρωσης της πολιτικής της στα «συναινετικά στοιχεία».

Τελικά όλη αυτή η καλλιέργεια της ιδέας της εθνικής ενότητας η συναίνεσης στην κορυφή ή στη βάση, κινδυνεύει να εξελιχτεί σε μπούμεραγκ ενάντια στην αριστερά, η οποία δυσκολεύεται να οριοθετήσει τον χώρο της, όλο και περισσότερο. Εξ' ου και η προηγούμενη διαρροή ψήφων από το ΑΚΕΛ προς το ΔΗΚΟ (ψήφων οι οποίοι δεν επανακτήθηκαν πλήρως) και η τωρινή διαρροή ψήφων από την ΕΔΕΚ προς το ΔΗΚΟ, επίσης. Η διαρροή ψήφων από την ΕΔΕΚ προς τα δεξιά θα πρέπει να θεωρηθεί σαν μια επίταση της προηγούμενης πτώσης της αριστεράς στις βουλευτικές από το ΑΚΕΛ διότι δεν μπορούμε να θεωρήσουμε τις Δημοτικές ψήφους (κυρίως) που πέρασαν στο κ. Βασιλείου σαν ψήφους προς το ΑΚΕΛ. Πιστεύω δηλαδή ότι η εκλογική δύναμη της αριστεράς μειώθηκε, ακόμα λίγο.

Πέρα όμως απ' αυτό μειώθηκε προφανώς το πολιτικό εκτόπισμα της αριστεράς μέσα στο υπόλοιπο εκλογικό σώμα. Δηλαδή οι «πατριωτικές δυνάμεις» όπως χαρακτηριζόταν το πάλαι ποτέ μακαριακό στρατόπεδο πνέει τα λείψα. Η ίδια η αριστεροκεντροδεξιά διαχωρίστηκε στα δυο με κύρια προτίμηση τον Κληρίδη. Το κομμάτι της που δέχεται συνεργασία με τους αριστερούς, κάτω βελβιάς από αστική ηγεσία είναι το μικρότερο.

Ο δεύτερος γύρος έδειξε ότι ο διαχωρισμός απορριπτικών και ενδοτικών (διαχωρισμός επίπλαστος και φθηνά προπαγανδιστικός σ' ότι αφορά τα κόμματα διότι τα πολιτικά προγράμματα τους δεν τον επιτρέπουν) υποχώρησε σε μεγάλο βαθμό στο διαχωρισμό αριστερών δεξιών. Αυτό χωρίς να σημαίνει ότι όσοι ψήφισαν Βασιλείου είναι αριστεροί (όταν λέω αριστερός δεν εννοώ υποχρεωτικά κομμουνιστής ή σοσιαλιστής), εν πάση όμως περιπτώσει όσοι ψήφισαν Κληρίδη είναι δεξιοί. Ο δεύτερος γύρος των εκλογών έδειξε ότι ο κόσμος τείνει να διαχωριστεί πάνω σε μια, «περίπου» ταξική βάση κι' όλως περιέργως είναι ο κόσμος της δεξιάς που τείνει πιο έντονα προς αυτή την κατεύθυνση σε αντίθεση με το «όλοι οι

Φωτ.: Π. Χρυσάνθου

Έλληνες μαζί». Μέσα σ' αυτό το κλίμα οι εκκλήσεις για εθνική ενότητα από την πλευρά της αριστεράς ηχούν σαν ένδειξη φόβου. Και ο φόβος αυτός είναι δικαιολογημένος ως ένα βαθμό. Διότι η πολιτική που πρόβαλε η αριστερά μετά το πραξικόπημα, σε μια εποχή αποδιοργάνωσης της αστικής τάξης, με το ξεφούσκωμα του λαϊκού κινήματος έμεινε ξεκρέμαστη χωρίς να επιφέρει απολύτως ουδεμία δομική αλλαγή. Ενώ ταυτόχρονα δημιουργήθηκε ένα κλίμα καταπίεσης μέσα στο κόσμο της δεξιάς, ο οποίος επιρρίπτει την ευθύνη για τα κακώς έχοντα της εσωτερικής πολιτικής της κυβέρνησης καθώς και για την αντιμετώπιση του κυπριακού στην αριστερά (κι εδώ μιλάμε κύρια για τον κόσμο του ΔΗΣΥ).

Χαρακτηριστικό επίσης της προεκλογικής εκστρατείας και των τεσσάρων υποψηφίων ήταν η κατά κόρον χρησιμοποίηση της τεχνικής του πολιτικού μάρκετινγκ. Σε μια πρώτη άποψη η αποτέλεσμα ήταν κάπως κωμικό όπως για παράδειγμα ο Λυσααρίδης κι η Βαρβάρα μ' ένα σκυλί κι ένα γατί (εδώ ουσιαστικά είναι τραγικό), ή η μπροσούρα του Κληρίδη για τον ίδιο, όπου μαθαίνει την κόρη του να οδηγεί γιώτ (Καίτη η κόρη, «Καίτη» και το γιώτ, ενώ το προηγούμενο του ονομαζόταν «Καιτούλα») ή τον Βασιλείου με την πετυχημένη επιχείρηση και οικογένεια και τα άθλια γαλλικά του. Μπροστά σ' αυτά ο Κυπριανού ήταν τουλάχιστον συμπαθής με το «ού Παναγία μου» παρόλο που κατά πάσαν πιθανότητα έλεγε ψέματα (τηλεοπτική συνάντηση των τεσσάρων στο σημείο των χαλκευμένων εγγράφων που έβγαζαν τον Κληρίδη πράχτορα των ναζί).

Λοιπόν, πίσω από τα φαιδρά αυτά, ελλοχεύει μια ηθελμμένη παιδεία αποπολιτικοποίησης του πολίτη. Η προβολή πολιτικών θέσεων καταντά ρεκλάμα. Με τον ίδιο τρόπο που ο καταναλωτής διαλέγει τα "Malboro" διότι θέλει να ταυτιστεί με τον γοητευτικό καβαλλάρη της αντίστοιχης τηλεοπτικής διαφήμισης, ο πολίτης

καταναλωτής διαλέγει τον υποψήφιο που του δίνει την εικόνα που αντιστοιχεί με τους μύχιους καταναλωτικούς και μη πόθους του (ο φτωχός Βασιλείου που έγινε πλούσιος με την εξουπνάδα και εργατικότητα του, επαληθεύοντας το «αμερικανικό. -και διεθνές πλέον-όνειρο»). Και φυσικά η κοινωνική αλλαγή που μπορεί μόνο να επιτευχθεί μέσα από την ατομική και συλλογική δραστηριοποίηση και υπευθυνοποίηση, αναστέλλεται για τον επόμενο αιώνα. Η αριστερά, έπαιξε το παιγνίδι αυτό σαν τέλεια δεξιά και φυσικά ζήμωσε.

Ο υποψήφιος όμως που υποστήριξε, μοιρασμένη στον πρώτο γύρω και ενωμένη στον δεύτερο, κέρδισε, τις εκλογές. Στο πρόγραμμα του δεν περιλαμβάνει, απολύτως κανένα αριστερό στοιχείο. Είναι ένα πρόγραμμα της ίδιας ουσίας με τα προγράμματα του κ. Κληρίδη και του κ. Κυπριανού. Το πρόγραμμα του κ. Κληρίδη διαφέρει σ' ένα μόνο σημαντικό ζήτημα διαδικασίας. Το εθνικό συμβούλιο και την κυβέρνηση εθνικής ενότητας. Αν ο κ. Κληρίδης κέρδιζε τις εκλογές τα υπόλοιπα κόμματα θα δυσκολεύονταν να μην δεχτούν μια θέση σ' αυτή την κυβέρνηση μια κι οι πάντες στήριξαν την πολιτική τους στην «καθολική ενότητα του κυπριακού Ελληνισμού». Όμως είναι σαφές ότι ο κ. Κληρίδης καταλαβαίνει ότι η λύση που λογαριάζει να υπογράψει πρέπει να υπογραφτεί από όλους.

Αντίθετα ο κύριος Βασιλείου προσπάθησε να δείξει ένα πιο μοντέρνο πρόσωπο και πιο συγκεκριμένο στο βαθμό που μπορούμε να θεωρήσουμε συγκεκριμένο το περίφημο πρόγραμμα των 100 ημερών.

Δοσμένων των τελικών αποτελεσμάτων, της δεξιάς πλειοψηφίας στη Βουλή, και του προγράμματος του, ο κ. Βασιλείου είναι απλά ο νέος δεξιός πρόεδρος της Κύπρου. Θα αντιπροσωπεύει πιο πολύ αυτούς που δεν τον εξέλεξαν παρά αυτούς που τον εξέλεξαν. Μπορούμε να πούμε ότι η αριστερά διάλεξε για την δεξιά ένα πρόεδρο καλύτερο από ότι θα μπορούσε να το κάμει αυτή για τον εαυτό της. □

Το Υποχρεωτικό Δικαίωμα της Ψηφοφορίας ή Παρλαπίπες

και Πράσινα Άλογα.

Βάσος Αργυρού

Κατά τη διάρκεια της πρόσφατης καμπάνιας για τις προεδρικές εκλογές ήρθε για ακόμα μια φορά στο προσκήνιο το θέμα του «ιερού δικαιώματος της ψήφου». Οι υποψήφιοι πρόεδροι τα κόμματα που τους υποστηρίζουν αλλά και το κράτος και οι φορείς του δεν έχαναν τη παραμικρή ευκαιρία να μας θυμίσουν αυτό το δικαίωμα, ενώ για τόσα άλλα, ίσως και πιο σημαντικά επικρατεί πλήρης συσκότιση. Κι όχι απλώς να μας θυμίσουν αλλά και να μας τονίσουν πως αυτό το δικαίωμα είναι υποχρεωτικό και πως η μη άσκηση του τιμωρείται με πρόστιμο.

Σε πολλά ταπεινά - και μη πολιτικάντικα μυαλά - όπως το δικό μου γεννιέται το εξής ερώτημα. Πώς είναι δυνατό ένα δικαίωμα να είναι υποχρεωτικό; Τί νόημα υπάρχει, αν υπάρχει καθόλου, να λέμε πως είσαι υποχρεωμένος να εξασκήσεις τα δικαιώματά σου; Όλοι πρέπει να συμφωνούν νομίζω πως η έννοια του δικαιώματος συνδέεται στενά με την ελευθερία που έχει το άτομο να εκλέξει μεταξύ διαφόρων καταστάσεων και πραγμάτων. Μιλούμε για ανθρώπινα δικαιώματα όπως το δικαίωμα περιουσίας, μόρφωσης κτλ., και εννοούμε πως το άτομο έχει το δικαίωμα, δηλαδή μπορεί αν έτσι θελήσει να αποχτήσει μόρφωση και περιουσία. Η ιδέα κλειδί μέσα σε τούτο το σκεπτικό είναι η ελευθερία εκλογής του ατόμου να αποχτήσει ή όχι αυτό που δικαιούται. Από την άλλη μεριά μιλούμε για υποχρέωση ή κάτι υποχρεωτικό όπως για παράδειγμα, υποχρεωτική στρατιωτική θητεία και εννοούμε ότι το άτομο δεν έχει άλλη εκλογή παρά να καταταχτεί στο στρατό είτε του αρέσει είτε όχι. Είναι φανερό πως οι δύο έννοιες, δικαίωμα και υποχρέωση είναι τουλάχιστον αντίθετες και επομένως δεν παν μαζί. Μια ματιά στο τρόπο που ζούμε και ενεργούμε μέσα στη κοινωνία μας πείθει πως η πραγματικότητα είναι ακριβώς αυτή.

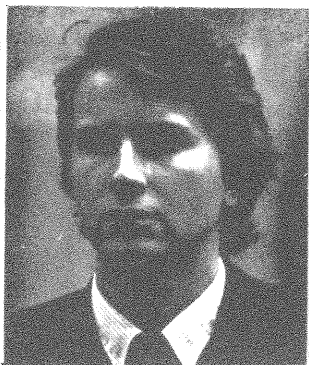
Ας δούμε για παράδειγμα το δικαίωμα περιουσίας. Είναι αυτονόητο πως το άτομο με τέτοιο δικαίωμα μπορεί αν έτσι θελήσει να αποχτήσει περιουσία, δεδομένου ότι χρησιμοποιεί νόμιμα μέσα. Αυτονόητο είναι επίσης ότι το άτομο έχει το δικαίωμα να μην αποχτήσει περιουσία αν για παράδειγμα είναι κάποιος τεμπέλης, λιτοδίαιτος ή μη υλιστής. Διαφορετικά θα είχαμε μέχρι τώρα φτιάξει νόμους που θα τιμωρούσαν τους τεμπέληδες γιατί δεν άσκησαν το δικαίωμα τους να κάμουν περιουσία. Το ίδιο θα μπορούσε να λεχτεί και για το δικαίωμα για μόρφωση. Θα πείτε πως σ' αυτή τη περίπτωση το δικαίωμα είναι υποχρεωτικό, τουλάχιστον για άτομα κάτω των 16 χρόνων. Σωστά. Αλλά αυτή η περίπτωση είναι μάλλον ιδιόζουσα γιατί θεωρούμε κατά τα άτομα ανίκανα να κάμουν σωστές επιλογές. Διαφορετικά θα έπρεπε να κάμουμε νόμους που θα υποχρέωναν το κόσμο να κάμει τουλάχιστον δοχτοράτο.

Ας έρθουμε τώρα στις υποχρεώσεις. Η στρατιωτική θητεία στην Κύπρο είναι υποχρεωτική. Αυτό σημαίνει πως είσαι αναγκασμένος εκ των πραγμάτων να υπηρετήσεις είτε σου αρέσει είτε όχι. Αν αρνηθείς υπάρχει νόμος που σε καταδικάζει. Δεν έχει εκλογή ούτε δικαίωμα να αρνηθείς, με άλλα λόγια, έχεις υποχρέωση να υπακούσεις.

Είναι φανερό λοιπόν πως στην πραγματικότητα, πέρα δηλαδή από τη θεωρητική αντίφαση, δεν υπάρχει δικαιωματική υποχρέωση όπως δεν υπάρχει υποχρεωτικό δικαίωμα. Επομένως οι συστάσεις και νουθεσίες του κράτους για υποχρεωτική ψηφοφορία είναι απλά παρλαπίπες και πράσινα άλογα. Η φράση «το δικαίωμα της ψηφοφορίας είναι υποχρεωτικό» σημαίνει εν ολίγης ότι το άτομο είναι ελεύθερο να ψηφίσει αν έτσι αποφασίσει και την ίδια στιγμή να μην ψηφίσει αν αποφασίσει το αντίθετο, αλλά έχει υποχρέωση να ψηφίσει γιατί διαφορετικά θα τιμωρηθεί και η ελευθερία του πάει περίπατο.

Δεν είναι λοιπόν παράδοξο να μιλά το επίσημο κράτος για υποχρεωτικό δικαίωμα ψηφοφορίας; Νομίζω πως όχι. Ούτε παράδοξο ούτε τυχαίο. Γιατί ας μην γελοιόμαστε, έχει το κράτος την κοινή λογική να δει πως χρησιμοποιεί αντιφατικές δηλώσεις. Το τί ελπίζει είναι πως εμείς ο λαοταίκος δεν την έχουμε, για να μην δούμε πίσω από τα παρασκήνια τον εμπαιγμό. Γιατί περί εμπαιγμού πρόκειται και υποτίμηση της νοημοσύνης του κόσμου. Όμως το θέμα δεν σταματά εδώ. Η προσπάθεια δεν είναι ο εμπαιγμός ούτε και η συσκότιση, αλλά η στέρηση του δικαιώματος της αποχής και κατ' επέχταση του δικαιώματος της διαμαρτυρίας. □

Τα κατεχόμενα με τα μάτια ενός ξένου

Μια μίνι συνέντευξη με τον Γάλλο δημοσιογράφο Christophe Chiclet

Πολύ πρόσφατα είδαμε στην «Επίκαιρη» (20-21 Φεβρουαρίου) μια αναφορά σ' ένα κείμενο του Christophe Chiclet στο γαλλικό περιοδικό 'Politis', όπου δίνονται κάποιες ενδείξεις ότι, ίσως να υπάρχουν στην Τουρκία επιζώντες αγνοούμενοι. Συναντήσαμε τον Christophe Chiclet εδώ στην Κύπρο όπου ήλθε για να παρακολουθήσει τις εκλογές και συνομιλήσαμε μαζί του για τις εντυπώσεις του από τα κατεχόμενα. Ο χρόνος που είχαμε στη διάθεση μας ήταν λιγοστός γι' αυτό και περιοριστήκαμε στις πρώτες εντυπώσεις του Christophe από τις δύο επισκέψεις του στα κατεχόμενα.

«Εντός»: Επισκέφθηκες τα κατεχόμενα δύο φορές. Πότε;

Christophe: Για πρώτη φορά τον Μάρτιο 1987 και για δεύτερη φορά τώρα, τον Φεβράριο 1988. Πήγα στη Βόρεια Λευκωσία τώρα. Την προηγούμενη φορά πήγα στην Κερύνεια, το Πελλαπίς, στην Σαλαμίνα και την Αμμόχωστο. Πιστεύω ότι μπορώ να έχω μια κατάσταση εκεί και να συγκρίνω τι είδα πέρσι με φέτος.

«Εντός»: Πες μας πρώτα με γενική εντύπωση που έχεις.

Christophe: Το πιο δυνατό σημείο είναι ότι από την απ' εδώ πλευρά είναι η Δύση, εκεί είναι η Ανατολή. Επιπλέον η διαφορά μεγαλώνει χρόνο με το χρόνο. Εδώ ο πλούτος μεγαλώνει, εκεί η φτώχεια μεγαλώνει. Υπάρχει τουλάχιστον μια διαφορά 20 με 30 χρόνων. Υπόψη ότι εκεί είναι πιο πλούσια απ' ότι στην Τουρκία. Π.χ δεν υπάρ-

χουν παραγκουπόλεις. Μου θυμίζει κάποιες φτωχές περιοχές της Ελλάδας πριν 10 χρόνια όπως τα βουνά της Θεσσαλίας και την Ήπειρο.

Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι στην Ελληνοκυπριακή πλευρά δεν μπορείς να μιλάς για τον Βορρά. Ξαν να πρόκειται για ένα κακό όνειρο. Όμως υπάρχουν άνθρωποι εκεί που ζουν, εργάζονται κλπ. Μιλούν τούρκικα πολλοί όμως, ιδίως αυτοί που είναι πάνω από 40 χρόνων μιλούν ελληνικά. Είναι μια πραγματικότητα, μπορείς νάσαι υπέρ ή εναντίον, αλλά δεν μπορείς να την παραισιωπάς. Λοιπόν ο Βορράς είναι σε μια πορεία οικοδόμησης της δικής του καθαρής φυσιογνωμίας, χρόνο με το χρόνο. Δεν είναι μια σκέτη αντιγραφή της Τουρκίας. Είναι ένα μείγμα. Υπάρχουν πράγματα που μοιάζουν πολύ με την Τουρκία, υπάρχουν όμως πράγματα τυπικά κυπριακά. Είναι μια διασταύρωση θάλεγα. Μια διασταύρωση καθαρά τουρκικών στοιχείων, με τουρκοκυπριακά στοιχεία, με γενικότερα κυπριακά στοιχεία και μια δόση αγγλικών επηρεασμών θάλεγα.

• Π.χ. ο στρατός είναι τυπικά τουρκικός. Όχι μόνο η φυσική παρουσία του τουρκικού στρατού αλλά και η κουλτούρα του κεμαλικού στρατού. Η κουλτούρα του είναι π.χ. οι μεγάλες λεωφόροι που δίνουν σε πλατείες με νεορεαλιστικά αγάλματα π.χ. θυμάμαι μια μεταλλική κατασκευή που φεύγει προς τον ουρανό (ο κλασικός φαλλικός μύθος). Είναι τα πορτραίτα του Ατατούρκ παντού. Οι Τουρκικές σημαίες παντού κλπ.

• Γενικά κυπριακά στοιχεία: πρώτα πρώτα οι τουρκοκύπριοι δεν μοιάζουν με τους Τούρκους αλλά με τους Ελληνοκύπριους. Τους ξεχωρίζει κανείς στο δρόμο με την πρώτη ματιά.

Έπειτα είναι η τουρκοκυπριακή προφορά της οποίας η μουσικότητα μοιάζει έχω την εντύπωση με την ελληνοκυπριακή κι οπωσδήποτε είναι πολύ πιο διαφορετική από την τουρκική της Τουρκίας.

Επίσης έχουν ένα τρόπο ζωής κυπριακό. Π.χ. διαθέτουν χιούμορ, είναι πιο λεπτοί. Ενώ οι Τούρκοι της Τουρκίας είναι πιο θλιμμένοι.

• Τυπικά τουρκοκυπριακά στοιχεία: είναι κύρια η συλλογική τουρκοκυπριακή μνήμη. Αλήθεια ή ψέματα, προπαγάνδα ή πραγματικότητα, όλοι τους απολύτως, κάνουν αναφορά στα γεγονότα του 63 μέχρι το 74. Η προπαγάνδα φυσικά ενδυνάμωσε αυτές τις αναφορές και τις πέρασε στο συλλογικό υποσυνείδητο.

Υπάρχει επίσης και κάτι άλλο. Η πλειοψηφία των τουρκοκυπρίων δεν αντιλαμβάνεται τον τουρκικό στρατό σαν στρατό κατοχής αλλά σαν απελευθερωτικό στρατό. Υπάρχει όμως ταυτόχρονα μια πλειοψηφία τουρκοκυπρίων που δεν δέχεται τους έποικους κι' έχουν πολλά προβλήματα μαζί τους.

Ένα στοιχείο επίσης είναι ότι δεν είναι καθόλου θρήσκοι οι τουρκοκύπριοι. Π.χ. του αρέσει το ποτό και «το τζούζουν», ενώ ανάμεσα στους έποικους υπάρχουν αρκετοί που αν και λαϊκοί δεν πίνουν. Θα περίμενε κανείς το αντίθετο μιας κι' οι τουρκοκύπριοι δεν συμμε-

τείχαν στην επανάσταση του Ατατούρκ όμως δεν είναι έτσι.

• Το αγγλικό στοιχείο υπάρχει όπως κι' από δω. Π.χ. οι στολές των αστυνομικών. Ή ένα στοιχείο κωμικό είναι ότι οδηγούν αριστερά όπως κι' από δω, αλλά τα μισά αυτοκίνητα είναι Ρενώ — oklay που κατασκευάζονται στην Τουρκία, στην Προύσα, κι' είναι αριστεροτέμνονα.

Τελικά η Βόρεια Κύπρος μοιάζει με ένα τουρκικό προτεκτοράτο, πιο αναπτυγμένο, πιο όμορφο και πιο συμπαθητικό από την Τουρκία. Εξ άλλου αυτό θέλουν. Να το μεταβάλουν σε μια τουριστική ζώνη, κρυπτό-τουρκική. Ήδη άρχισαν. Από την μια έκλεισαν διάφορα εργοστάσια, ενώ άνοιξαν 9 καζίνο. Αν έχουν τα μέσα θα προσπαθήσουν να μιμηθούν την Κούβα πριν την επανάσταση.

«Εντός»: Πως μας βλέπουν;

“Christophe”: Νομίζω, χωρίς νάμαι σίγουρος ότι οι νέοι σαν βλέπουν μέσα από το πρίσμα της επίσημης προπαγάνδας. Δηλαδή δεν γνωρίζουν.

Οι ηλικιωμένοι νομίζω ότι κοιτάζουν με νοσταλγία προς το παρελθόν.

Οι μεσήλικες είναι... είναι παράξενοι. Λέγουν συνέχεια ότι αγαπούν τους Ελληνοκύπριους. Λες και υπάρχει μια επιπάσση ευγένεια. Λένε εμείς είμαστε έτοιμοι να ζήσουμε με τους Έλληνες, αλλά, αλλά... κλπ. Παιζουν τους καϊμένους, την μειονότητα που υπέφερε. Υπόψη φυσικά ότι αυτοί οι άνθρωποι είναι άνθρωποι που βρήκα στους διαδρόμους των κυβερνητικών κτιρίων ή εκεί γύρω. Οι άνθρωποι του ΟΖκούρ δεν είναι καθόλου έτσι. Είδα μερικά άτομα και τον ΟΖκούρ. Δεν θάλεγα ότι είναι διεθνιστές αλλά οπωσδήποτε, φαίνονται ειλικρινείς όταν λένουν ότι είναι ενάντια στην τουρκική πλουτοκρατία κι ότι είναι ενάντια στα σύνορα και τον διαχωρισμό.

«Εντός»: Το «κράτος», πως σου φάνηκε;

“Christophe”: Κάτι άλλο. Το «κράτος» δεν φαίνεται «σοβαρό». Μου θυμίζει Μονακό. Το προεδρικό είναι μικροσκοπικό, στην είσοδο υπάρχουν γείτονες που κάθονται στον ήλιο. Ένα παιδί ήταν πάνω στα κάγκελλα του προεδρικού παίζοντας με μια αλυσίδα. Μοιάζει με κουκλο-κράτος. Το μόνο πράμα που φαίνεται «σοβαρό» και είναι είναι ο τουρκικός στρατός.

«γράμμα από την αγγλία»

“Weekend” σαν τα άλλα για τον διπλά μου κι' όλους τους γειτόνους. Τα “DIY shops” θα κάνουν όπως πάντα την δουλειά τους.

Ξύπνησα νωρίς. Κοίταξα έξω... φιλόβρεχε. Εφτάμιση ώρα Αγγλίας. Ενιάμιση στην Κύπρο. Τι ώρα άραγε θα ξεκίνησαν οι γυναίκες; Σε ποιο σημείο θα μπου; Θα τα καταφέρουν; Και αν ο Τούρκος στρατιώτης χτυπήσει; Άρχισα να παίζω με το ραδιόφωνο για να βρω το “BBC World Service” καμιά είδηση.

Κατά τις 10.00 πήρα την Μαρίνα Μαραγκού τηλέφωνο. Ήταν κρατημένη. Δοκίμαζα για μισή ώρα. Επιτέλους απάντησε «δεν υπάρχουν νεώτερα» μου λέει. Δοκίμασε το LGR (London Greek Radio - Ελληνικός Ραδιοφωνικός σταθμός Λονδίνου) «Ο Ντενκτάς απειλεί πως αν τολμήσουν οι γυναίκες να μπου στα κατεχόμενα θα τις χτυπήσει!»

Άρχισα να κάνω βόλτες στην κουζίνα. Δεν με χωρούσε ο τόπος. Η ψυχή μου ήταν κοντά στις γυναίκες αυτές που τόλμησαν. Βγήκα έξω για ένα περίπατο. Αχ και να μπορούσα νάμουν μαζί με τις γυναίκες. Ένοιωθα να με πνιγεί το παράπονο γιατί νοερά ήμουν τόσο κοντά τους αλλά σωματικά τόσο μακριά...

Χτυπά το τηλέφωνο. Η Μαρίνα μου δίνει τα ευχαρίστητα νέα. «Οι γυναίκες μας έπασαν τη γραμμή των οπείδων, και μπήκαν μέσα στην τουρκοκρατούμενη ζώνη. Θα παραμείνουν καθηστές μέχρι τη δύση του ήλιου». Ένα ρίγος διαπέρασε όλο μου το κορμί. Βράδυ 6.30 η εκφωνήτρια των ειδήσεων των BBC αναγγέλλει: «Χίλιες (1,000) ελληνοκύπριες γυναίκες για πρώτη φορά μετά από 13 χρόνια έχουν σπάσει την Πράσινη Γραμμή και μπήκαν στα τουρκοκρατούμενα εδάφη». Ακολούθησαν για λίγα δευτερόλεπτα οι σκηνές της διαμαρτυρίας. Τα μάτια βούρκωσαν, το σώμα και η ψυχή γέμισαν από πληρότητα και ψιθύρισα «την επόμενη φορά θάμαι μαζί σας».

Πρωί της επομένης μέρας. Έτρεξα και πήρα τις Αγγλικές εφημερίδες. Όλες διαλαλούσαν το μήνυμα «Ελληνοκύπριες γυναίκες διαμαρτύρονται για την συνεχιζόμενη τουρκική κατοχή στην Κύπρο. Για πρώτη φορά μετά από 13 χρόνια πατεϊται η τουρκοκρατούμενη ζώνη». Στην δουλειά μου όλοι το έχουν δει στην τηλεόραση και με ρωτούσαν. Στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 4 (τέσσερις) του Δεκεμβρίου έγινε συζήτηση για το κυπριακό που κράτησε πέντε (5) ώρες, η κίνηση «Οι γυναίκες επιστρέφουν» ήταν το πιο ισχυρό και το πιο πρόσφατο στοιχείο στα 13 χρόνια της ημικατοχής, που χρησιμοποίησε η κοινοβουλευτική ομάδα των δημοκρατικών που υποστηρίζουν την συνένωση της Κύπρου και την ειρηνική συμβίωση των δυο κοινοτήτων.

Ένωσα περηφάνια για το κίνημα των γυναικών. Έχει πετύχει τους σκοπούς της. Μα πρέπει να συνεχίσει.

Ελένη Τρύφωνος
Λονδίνο - Αγγλία

γραμμα απο Νεα Υορκη

ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ — Σήμερα είμαστε μάρτυρες μιας πολύμορφης κρίσης που μαστίζει την κυπριακή κοινωνία. Κρίση που ξεκινά από τον αποπροσανατολισμό, ο οποίος αλλοτριώνει καθημερινά το λαό μας, απομακρύνοντας τον από τα πραγματικά προβλήματα του τόπου και συμβάλλει στη μονιμοποίηση της κατάστασης, όπως διαμορφώθηκε μετά το ξενοκίνητο πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή.

Μπροστά σ' αυτή την κρίση και στ' αγωνιώδη ερωτήματα μας πραγματοποιήθηκε πριν μερικούς μήνες η πορεία των γυναικών προς τα τουρκοκρατούμενα εδάφη της Κύπρου. Μια πορεία που υπενθύμιζε, όχι μόνο στους ξένους και στον απόδημο ελληνισμό ότι υπάρχει η διαχωριστική γραμμή κατά μήκος της πατρίδας μας, αλλά και στους ίδιους τους Κυπρίους.

Η πρώτη πορεία της κίνησης «Οι γυναίκες επιστρέφουν», που έγινε στις 14 Ιουνίου 1987 δεν είχε μεγάλη απήχηση στην Ομογένεια της Αμερικής. Ίσως, γιατί δεν είχε το αποτέλεσμα της δεύτερης πορείας ή γιατί δεν δόθηκε η κατάλληλη δημοσιότητα.

Η πορεία όμως της 22ης Νοεμβρίου 1987 έγινε πολύ πιο γνωστή και σαν θέμα απασχόλησε γι' αρκετό καιρό τις καθημερινές συζητήσεις, των ομογενών. Ο ομογενειακός τύπος έδωσε μεγάλη δημοσιότητα, αρκετές μέρες πριν ακόμα πραγματοποιηθεί η πορεία.

Ο ίδιο βράδυ, ο Σύνδεσμος «Οι γυναίκες επιστρέφουν», σε συνεργασία με την Κυπριακή Ομοσπονδία Αμερικής διοργάνωσε εκδήλωση συμπράστασης στις πεζοπόρες γυναίκες της Κύπρου, απέναντι από το κτίριο του ΟΗΕ στο Μανχάταν, στις 20 Νοεμβρίου.

Το ίδιο βράδυ, ο Σύνδεσμος, σε πανομοιγενική συγκέντρωση στην Αστόρια παρουσίασε από βίντεο-κασέτα στιγμιότυπα από την πρώτη πορεία της κίνησης «Οι γυναίκες επιστρέφουν». Στη συγκέντρωση παραβρέθηκαν αρκετοί ομογενείς, οι οποίοι ήρθαν στην Αμερική μετά την Προσφυγοποίησή τους το 1974.

Η συμμετοχή της Ελληνοαμερικανίδας Έφης Λέκκας, υποδιευθύντριας του Κέντρου Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών στο κολλέγιο Κουνς,

καθώς και της Κάθριν Πόρτερ, συζύγου του Αμερικανού βουλευτή Τζων Πόρτερ, βοήθησε ώστε το θέμα της πορείας να απασχολεί καθημερινά τις στήλες των ημερησίων ελληνοαμερικανικών εφημερίδων, όπως επίσης και τα ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά προγράμματα.

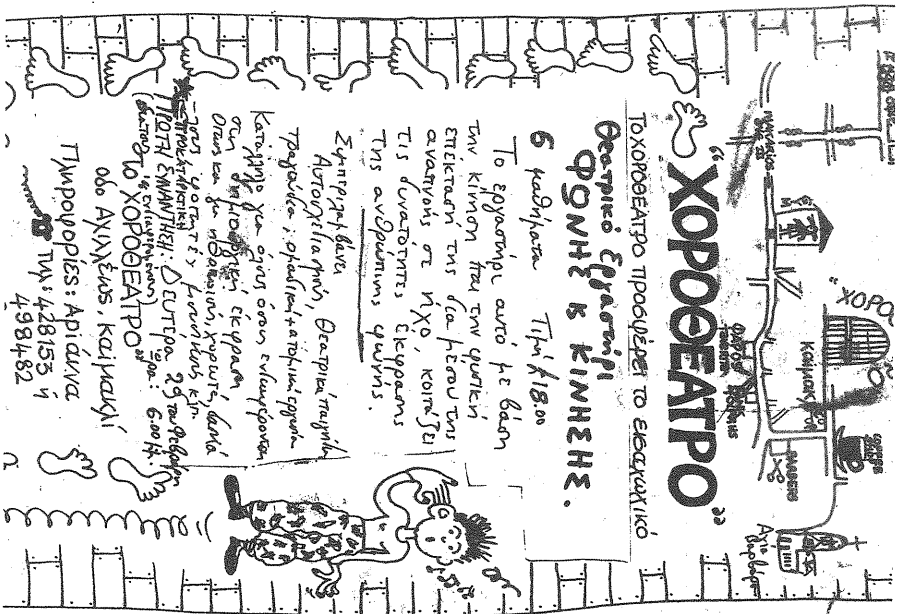
Το γενικό συμπέρασμα ήταν ότι, η πορεία των γυναικών και η επιτυχία τους να μπου στα τουρκοκρατούμενα εδάφη ενθουσίασε την ελληνοαμερικανική κοινότητα, η οποία τα τελευταία χρόνια είναι απογοητευμένη και αγανακτισμένη για την απαράδεκτη κατάσταση που επικρατεί στο εσωτερικό μέτωπο της Κύπρου. Δείγμα αυτής της απογοήτευσης της ήταν η απουσία της από πολλές εκδηλώσεις που έγιναν τα τελευταία χρόνια στην Αμερική και κυρίως στη Νέα Υόρκη, για την Κύπρο.

«Είναι γνωστό ότι η κατάσταση που επικρατεί στην Κύπρο, δηλαδή η έλλειψη ενότητας, η αδιαφορία του κόσμου για το εθνικό μας πρόβλημα μας δημιουργεί μεγάλα εμπόδια στην προώθηση του κυπριακού στην Ουάσιγκτον», μας λέει ο πρόεδρος της Παγκόσμιας Συντονιστικής Επιτροπής Κυπριακού Αγώνα κ. Φίλιπ Κρίστοφερ, ο οποίος αναφερόμενος στην πορεία των γυναικών λέει και τ' ακόλουθα:

«Η πράξη των γυναικών έγινε αφορμή για να συζητιέται ξανά το κυπριακό στα γραφεία των γεωρυσιαστών, των βουλευτών και των πολιτικών του Στέιτ Ντιπάρτμεντ. Η συμμετοχή της Κάθριν Πόρτερ ενόχλησε αρκετούς. Εάν γίνει μια νέα πορεία θα καταβάλουμε προσπάθειες να συμμετάσχουν Αμερικανίδες βουλευτίτες, καθώς και άλλες γυναίκες πολιτικών».

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα αμερικανικά μέσα ενημέρωσης έδωσαν μεγάλη δημοσιότητα στην πορεία, τόσο οι εφημερίδες, όσο και τα ραδιόφωνα και οι τηλεοπτικοί σταθμοί. Ξεχώρισε το εφτάστιχο δημοσίευμα της έγκυρης εφημερίδας «Νιου Γιορκ Τάιμς» και το ρεπορτάζ του ειδησεογραφικού καναλιού CNN. ■

Πανίκος Ν. Παναγιώτου
ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ

για μια αλλη

με αφορμή μια παρεμβάση

Με πάρα πολλή καθυστέρηση θάθελα να παρέμβω στη συζήτηση μ'αφορμή άρθρο των Ν. Περισιπώνη και Μ. Λυσιώτη: "Παρέμβαση σε δύο μονολόγους" που δημοσιεύτηκε στο τεύχος του Εντός τον Οκτώβρη. Το άρθρο εκείνο αποτελούσε με τη σειρά του μια παρέμβαση στην αρθρογραφία που ανέπτυξαν οι Α. Πολίτης στην *Επίκαιρη* και ο Οζγκιούρ στη *Γιενή Ντουζέν*.

Επιγραμματικά, η θέση του Α. Πολίτη είναι ότι ισότιμοι είναι οι πολίτες κι όχι οι εθνικές ομάδες, πράγμα που προσδιορίζει την ύπαρξη μιάς πλειοψηφίας και μιάς μειοψηφίας και του συνεπακόλουθου δικαιώματος αυτοδιάθεσης από την πλειοψηφία, θέση που οι Τουρκοκύπριοι αρνήθηκαν να δεχτούν.

Ο Οζγκιούρ από την άλλη, επιμένει ότι οι Τουρκοκύπριοι δεν είναι μειονότητα αλλά εθνική κοινότητα με ισότιμα συνεταιρικά δικαιώματα, πράγμα που οι Ελληνοκύπριοι αρνούνται να αποδεχτούν.

Συνοπτικά και πάλιν, η παρέμβαση των Ν. Περισιπώνη και Μ. Λυσιώτη συνοψίζεται στα εξής:

«- Για να μπορέσουμε να εξασκήσουμε το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης που επικαλείται ο Ν. Πολίτης πρέπει να κερδίσουμε την εμπιστοσύνη των Τουρκοκυπρίων, πράγμα, που για διάφορους λόγους - άσχετα (;) με το ποιός έφταιγε - δεν το καταφέραμε.

«- Η ομοσπονδία δεν είναι μιά λύση ανάγκης, ένας εξαναγκασμός για τους Ελληνοκύπριους. Είναι πλέον μιά συνειδητή επιλογή για συνύπαρξη, συμφιλίωση και συνδημιουργία που θα πρέπει όμως να στηρίζεται στη δικαιοσύνη.

«- Το σύνταγμα της ομοσπονδίας δεν εξυπακούει εξυπαρχής λύση των υφισταμένων προβλημάτων, αλλά θα είναι το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα δουλέψουν οι ζωντανές δυνάμεις της κοινωνίας οι οποίες θα διαμορφώσουν το κοινό μας μέλλον ξεπερνώντας τα εμπόδια μέσα σε μιά νέα πραγματικότητα.

Παρά την ολοφάνερη καλή θέληση των δύο αρθρογράφων για υπέρβαση των συγκεκριμένων εμποδίων που σήμερα υπάρχουν για ένα "κοινό μέλλον", καταφεύγουν έντονα στην αφαίρεση και στην ευχολογία, ακριβώς γιατί δεν αναλύουν τα συγκεκριμένα εμπόδια με βάση την συγκεκριμένη ιστορική πορεία και εμπειρία.

Μιά τέτοια προσέγγιση είναι αναγκαία, όχι για να καταμερισθούν ευθύνες ή συγχωροχάρτια, αλλά για να γίνει η συγκεκριμένη διάγνωση του προβλήματος και του ρόλου του καθενός για να μπορέσει να γίνει η συγκεκριμένη υπέρβασή του, πέρα από γενικές ευχολογίες.

Ταυτόχρονα, οι Περισιπώνη - Λυσιώτες είναι εντελώς ασαφείς ως προς το ποίοι θα καθορίσουν το πλαίσιο του νέου (ομοσπονδιακού γι' αυτούς) συντάγματος μέσα στο οποίο υποτίθεται ότι θα κινηθούν για να δημιουργήσουν οι ζωντανές δυνάμεις της κοινωνίας. Ως γνωστό, όλα τα συνταγματολογικά σχέδια-προσχέδια "λύσης" που σερβίστηκαν μέχρι σήμερα, είχαν "εξωτερικούς" εμπνευστές. Επειδή η σημερινή συγκυρία είναι διαφορετική από εκείνη του '50 - που μπορούσε να "κολλήσεις" τον άλλο στον τοίχο μ'ένα σύνταγμα Ζυρίχης, τον "κολλάς" μ'ένα σύνταγμα εμπνευσμένο στις καγκελαρίες των ισχυρών και σερβιρισμένο στο μενού του Ο.Η.Ε. *Σημεία των καιρών...* Επειδή οι Περισιπώνη-Λυσιώτες κανένα στοιχείο δεν δίνουν για την διαδικασία κατοχύρωσης του νέου συνταγματικού πλαισίου, αφήνουν έντονα να εννοηθεί ότι εναποθέτουν τις ελπίδες τους στη σημερινή διαδικασία, δηλ. : "κάποιοι" θα μας προτείνουν ένα πλαίσιο και τότε οι Ε/Κ και Τ/Κ θα το συζητήσουν για να τα βρούνε με τις μυστικές διαβουλεύσεις του πάρε-δώσε, ερήμην του "κυρίαρχου" κυπριακού λαού.

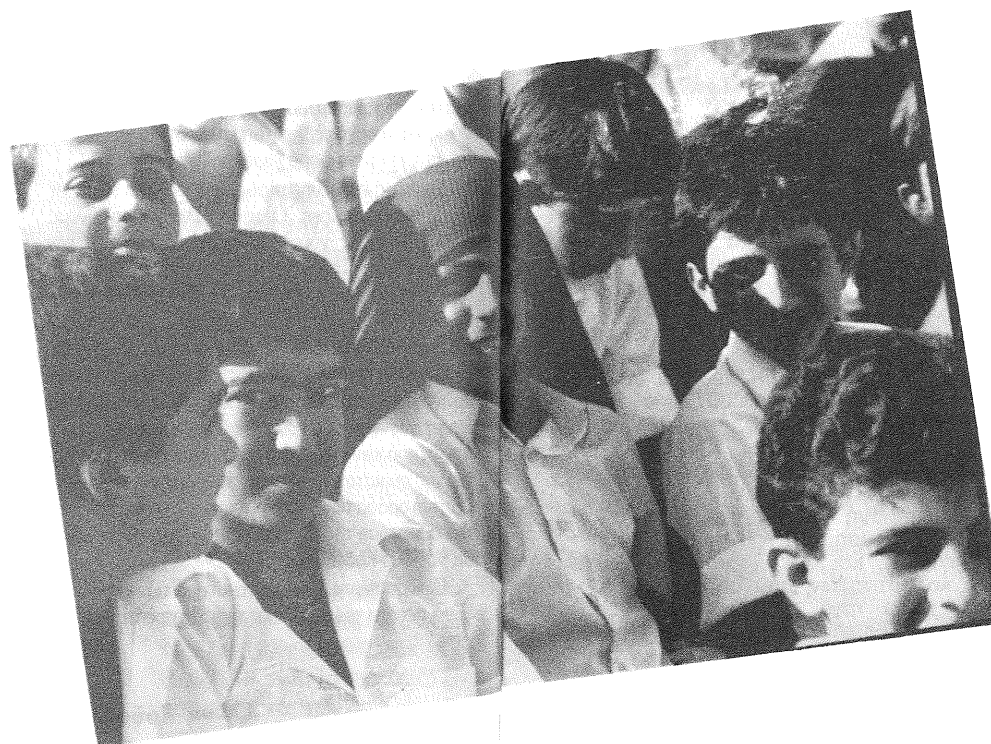
Αυτό δεν είναι, στην καλύτερη περίπτωση παρά ευχολογία: 30 τόσα χρόνια προτάσεων από "κάποιους" ενδιαφερόμενους (όποιο καπέλλο και να φορούσαν) έπρεπε να μας είχαν κάνει τουλάχιστο πιό σκεπτικιστές σήμερα.

Από την αρχή θα πρέπει να τονισθεί ότι η τραγική κακοδαιμονία του Κυπριακού λαού δεν ξεκινά επειδή ο Κυπριακός λαός εφάρμοσε το αναφαίρετο δικαίωμα της αυτοδιάθεσης, αλλά αντίθετα επειδή οι πάντες πεισματικά του αρνήθηκαν την εφαρμογή της αρχής αυτής (που υποτίθεται ότι και ο Ο.Η.Ε. υπερασπίζεται και προωθεί μέσω του "χάρτη").

Σε μιά συγκεκριμένη ιστορική

Με χαρά
φιλοξενούμε την
συνεργασία του
Χρ. Ηλιάδη
στο διάλογο γιά το
"Εθνικό Ζήτημα"

περίοδο η Ε/Κ πλειοψηφία ταύτισε την "αυτοδιάθεση" με την "ένωση" που θεωρούσε τότε σαν την φυσιολογική κατάληξη της αποτίναξης του αποικιοκρατικού ζυγού. Τότε, όλες οι υπάρχουσες πολιτικές δυνάμεις (συμπεριλαμβανομένου και του ΑΚΕΛ), δελόντουσαν πλήρως την συνταύτιση των δύο εννοιών (Αυτοδιάθεση-Ένωση).

σε δυο μονολόγους

Ελπίζουμε
να συνεχίσουμε με
διάθεση τεκμηρίωσης
και σφαιρικότητας.

Κ.Α.

Η συγκεκριμένη ιστορική πορεία (η οποία κάθε άλλο από παρά "άσχετη" ήταν, αφού αποσκοπούσε στην εξυπηρέτηση των Βρετανικών και Τουρκικών συμφερόντων (αυτών που κατά πάσα πιθανότητα θα μας ξαναεγγυηθούν), κατάργησε τελεσίδικα πιά μετά την εισβολή την ταύτιση των δύο αυτών όρων. Παρ' όλα αυτά η ουσία της αρχής της

αυτοδιάθεσης αυτής καθ' εαυτής, παρ'όλο που κατασίγασε (από φόβο της προηγούμενης ταύτισης ίσως) δεν "έσβυσε" πλήρως. Η θέση "(...) ν'αφεθούν οι Κύπριοι ν'αποφασίσουν μόνοι για το μέλλον τους μακριά από ξένες επεμβάσεις, π' άλλο αποτελεί από παράφραση της επιθυμίας για εφαρμογή του κυρίαρχου και αναφαίρετου δικαιώματος των λαών γι' αυτοδιάθεση;

Στο πρόβλημα όμως μπαίνουν κι 'ορισμένα ρεύματα σκέψης που συντείνουν στην υπεραπλούστευση και ισοπέδωση των εννοιών. Το να μιλάς για εθνολογική "πλειοψηφία" και "μειοψηφία" δεν σε κατατάσει αναγκαστικά στις τάξεις των "σωβινιστών" όπως μερίδα "προοδευτικών" διατείνεται και θέλει να επιβάλει. Τα αριθμητικά μεγέθη μιλούν από μόνα τους και καθορίζουν την ορολογία ανάλογα και με ακρίβεια. Εξάλλου και το συστηματικό πρόγραμμα εποικισμού που η Τουρκία ακολουθεί στην Κύπρο σε τι άλλο στοχεύει παρά στην ανατροπή της για αιώνες επικρατούσης δημογραφικής πραγματικότητας;

Αν ο υπερτονισμός της δημογραφικής (και εθνολογικής) πραγματικότητας αποτελεί *αμάρτημα* που καταχωρείται σαν "σωβινισμός", η απόκρυψη της από την άλλη είναι υποκριτική για "εξιλέωση" του "αμαρτωλού παρελθόντος" ή για την συγκάλυψη συγκεκριμένων σκοπιμοτήτων.

Η ίδια ισοπέδωση γίνεται και μεταξύ "εθνικισμού" και "σωβινισμού". Πράγματι παρατηρείται τον τελευταίο καιρό αναβίωση του εθνικισμού σαν διέξοδος από τις "φρόνιμες" στεγανές (και απελπιστικά άκαρπες και θνησιγενείς) διαδικασίες όπου όλα αυτά τα χρόνια το Κυπριακό πρόβλημα παραμένει εγκλωβισμένο (ακριβώς για να μην αποτελεί πρόβλημα).

Παρανεθικά θα ήθελα να πω ότι ο εθνικισμός σαν γενικό πολιτικό ρεύμα απετέλεσε πραγματικότητα που άλλαξε άρδην το μέχρι τότε κυρίαρχο αποικιοκρατικό διεθνές καθεστώς στις δεκαετίες του 50-60.

Ο εθνικισμός σαν στοιχείο απελευθερωτικών-ανταποικιακών κινημάτων, εμπερικλείει μια δυναμική που αντιστρατεύεται την διεθνή τάξη πραγμάτων και του διεθνούς καταμερισμού εργασίας που χωρίζει

την ανθρωπότητα σε εκμεταλλευτές και εκμεταλλευμένους.

Ταυτόχρονα όμως ο εθνικισμός σ'αυτή την ιστορική συγκυρία περιέχει μεν στοιχεία μιάς δυναμικής για ξεπέρασμα των ιστορικών αυτών εμποδίων, οριοθετεί όμως και ο ίδιος (εθνικισμός) τα πολιτικά όρια που τον εμποδίζουν ν'αμφισβητήσει ριζικά την υφιστάμενη τάξη πραγμάτων και να ξεπεράσει τα πολιτικά εμπόδια, επιτυγχάνοντας έτσι και τη διαλεκτική σύνδεση με την υφή και οργάνωση της υπάρχουσας κοινωνικής δομής. Σύγχρονα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα όπως το Παλαιστινιακό και το Ιρλανδικό (Σημ.1) εμπεριέχουν ταυτόχρονα με τον εθνικο-απελευθερωτικό χαρακτήρα τους τα στοιχεία μιάς επαναστατικής κοινωνικής δυναμικής. Το μεν Παλαιστινιακό συγκρούεται με την ύπαρξη ενός τεχνητού κράτους (Ισραήλ), καθώς και μ' όλα τα μισοφροσυχικά Αραβικά καθεστώτα της περιοχής. Πόσες μαχαιριές δεν δέχτηκαν οι Παλαιστίνιοι από τα "αδερφά" αραβικά κράτη; Οι Ιρλανδοί από την άλλη συγκρούονται με τα κατάλοιπα μιάς αποικιοκρατικής αυτοκρατορίας στην καρδιά της Ευρώπης, στα τέλη του 20ου αιώνα!

Εκείνο που στην τελική ανάλυση είναι καθοριστικό στην όλη έκβαση των πραγμάτων είναι τόσο το αίσθημα της εθνικής καταπίεσης που γεννά τον εθνικισμό όσο και το πολιτικο-κοινωνικό πρόγραμμα καθοδήγησης του εθνικο-απελευθερωτικού αγώνα για το ξεπέρασμα της μετέπειτα "ανεξαρτησιακής" ένταξης στο κυρίαρχο διεθνές σύστημα κατανομής της εργασίας (και της εξάρτησης).

Το ιστορικό δυστύχημα του Κυπριακού λαού ξεκινά πό το γεγονός ότι η κοινωνική εκείνη τάξη που κυριολεκτικά αφέθηκε να μονοπωλήσει την ηγεσία του εθνικο-απελευθερωτικού αγώνα για εφαρμογή της αρχής της αυτοδιάθεσης ήταν και είναι ιστορικά ανίκανη πλέον να ολοκληρώσει τον στόχο αυτό.

Οι σημερινές συνθήκες είναι εκείνες της κοινωνικο-πολιτικής πιά παρακμής της τάξης αυτής (20ος αιώνας), δηλαδή συνθήκες εντελώς διαφορετικές από εκείνες του 18ου - 19ου αιώνα που σαν ιστορικά ανεπισσώμενη τάξη έπαιξε προοδευτικό ρόλο οδηγώντας στη δημιουργία ενιαίων εθνικών κρατών.

Είναι από τη μιά η ιστορική αυτή ανικανότητα της Ε/Κ άρχουσας τάξης και από την άλλη η συγκεκριμένη αποικιοκρατική πολιτική του *"διαίρει και βασίλευε"* που δημιούρ-

γησης τις συνθήκες της εθνικής αντιπαράταξης στη Κύπρο. Η έλλειψη μιάς εναλλακτικής πορείας άλλης από εκείνης που ήταν ιστορικά ξεπερασμένη επέτρεψε την εμπέδωση του διακοινοτικού μίσους και την απαρχή ενός άδικου κύκλου αίματος που οδήγησαν στην απομόνωση της Τ/Κ μειονότητας. Κατά την πρώτη φάση της περιόδου αυτής οι Ε/Κ ήταν το πολιτικά κυρίαρχο στοιχείο, ενώ οι Τ/Κ απομονωμένοι στους θύλακες τους καραδοκούσαν κάτω από την καθοδήγηση της γκυρας και της ΤΜΤ, που επιβλήθηκε πλέον σαν ηγεσία της κοινότητας για να πάρουν την "εκδίκησή" τους. Η τραγική χωρίς επιστροφή πορεία αρχίζει με την αποχώρηση των ΤΚ από την ΠΕΟ. Οι σημερινοί ευχολόγοι της "επαναπροσέγγισης" καλά είναι να κυττάζουν λίγο πίσω και ν' αναρωτηθούν τι έκαναν ή δεν έκαναν, τότε που κάποιες προοπτικές μπορούσαν να εναι βιώσιμες και πιά χειροπιαστές. Ανεξάρτητα με τον τρόπο που ο Ντεκτάς, η ΤΜΤ και η γκυρα εκμεταλλεύτηκαν τα γεγονότα για σκοπούς προπαγάνδας για ολοκλήρωση των δικών τους άνομων στόχων, είναι αντικειμενικό γεγονός ότι κατά την περίοδο 1963-74, η Τ/Κ κοινότητα έζησε κάτω από θλιβερές συνθήκες που αποτελούσαν το πιά πρόσφορο έδαφος για την επίτευξη των πάρα-πέρα στόχων της γκυρας.

Το 1963-64 οι βιοπραγίες δεν περιορίστηκαν στις μάχες μεταξύ εμπόλεμων αλλά επεκτάθηκαν και σε βάρος του άμαχου πληθυσμού γενικά, κυρίως όμως των Τ/Κ. Ο γράφων ήταν δεν ήταν τότε δέκα χρόνων όταν άκουγε τις αφηγήσεις για τα "κατορθώματα" του Σαμψών ενάντια στα γυναικόπαιδα της Ομορφίτας. Η προηγουμένη σφαγή των Κοντεμενιωτών στο Κιόνελλι ('57) δεν αποτελεί άλλοθι για συνέχιση της βαρβαρότητας. Αποτελούν απλώς σηματοδότηση του μονόδρομου της μισαλλοδοξίας και του άδικου αιματοκυλισματος που οι Εγγλέζοι δρομολόγησαν. Το ναπαλμικό ολοκαύτωμα της Τηλλυρίας το '64, και φυσικά η μετέπειτα βαρβαρότητα του '74 σφράγισαν ανεξίτηλα την ιστορική μνήμη και χάραξαν ακόμα πιά βαθειά τις ολάνοικτες πληγές στο σώμα του Κυπριακού λαού.

Η έλλειψη μιάς ευρύτερης κοινωνικο-πολιτικής προσέγγισης που να ενώνει τους Ε/Κ και Τ/Κ εργαζομένους, επέτρεψε ουσιαστικά την χειραγωγή τους στο άρμα του σωβινισμού, ανεξάρτητα από τους οποιουσδήποτε οραματισμούς για εθνική απελευθέρωση και ολοκλήρωση. Η Τ/Κ κοινότητα ή τουλάχιστον σ' ένα πρώτο στάδιο η ηγεσία της χρησιμοποιήθηκαν συνειδητά από την Βρετανία και Τουρκία σαν τρο-

χοπέδη για οποιαδήποτε προοπτική που θα έβαζε σ' αμφισβήτηση το διεθνές status quo στην περιοχή. Ο προσεταιρισμός των Τ/Κ στους μηχανισμούς εξουδετέρωσης τέτοιων προοπτικών αμφισβήτησης συμπερόντων ξεκίνησε από πολύ νωρίς (αποικιοκρατικό νομοθετικό σώμα) και συνεχίστηκε σε διαρκώς επανεισμένο στάδιο: επικουρική αστυνομία, διαιτητική θέση στο Ζυριχικό καθε-

στώς, η δημιουργία της αντιδραστικής ΤΜΤ και τέλος η σημερινή "ΤΔΒΚ" που καθιέρωσε την εξουσία της ΤΜΤ μέσα σε συνθήκες ΒΑΡΒΑΡΟΤΗΤΑΣ (εισβολή, μετακίνηση πληθυσμών, αποικισμός, εθνικός διαχωρισμός). Η γιά αιώνες κυρίαρχη πολιτική Τ/Κ ηγετική κάρ-

δα στα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας και η μετέπειτα χρησιμοποίησή της από την αποικιοκρατική μηχανή που στη συνέχεια επιδεινώθηκε με την καθιέρωση της αντιδραστικής σωβινιστικής Κεμαλικής ιδεολογίας (Παντουρκισμός), αποτέλεσαν σοβαρά εμπόδια στον αγώνα ενός κοινού μετώπου Ε/Κ-Τ/Κ γιά δημιουργία του κοινού τους μέλλοντος.

Η προσκόλληση ή υπεράσπιση των θεσμών που η τεχνητή αυτή αντιπαράταξη δημιούργησε, κάθε άλλο παρά δημιουργεί πρόσφορο έδαφος για μιά νέα απροοπτική, και κάθε άλλο παρά ΑΣΧΕΤΗ είναι.

Το να ξεπερδεύεις έτσι απλά με τα συγκεκριμένα προβλήματα που μιά συγκεκριμένη ιστορική πορεία δημιούργησε, αποτελεί ΣΥΓΚΑΛΥΨΗ (συνειδητή ή ασυνειδητή) που κάθε άλλο συντείνει στη δρομολόγηση μεθοδεύσεων για ένα θετικό ξεπέρας των εμποδίων.

Κάτω από το βάρος και το φως της εισβολής, υπήρξε μιά έντονη τάση μεταξύ των Ε/Κ γιά ενδοσκοπήση, αυτοκριτική και εντοπισμό των εμποδίων του παρελθόντος για να μπορέσουμε στη συνέχεια να οριοθετήσουμε το μέλλον. Η ενδοσκοπήση αυτή ήταν οδυνηρή γιάτί έγινε αργά μέσα σε συνθήκες που επέβαλε μια κατάσταση βαρβαρότητας. Πα'όλες τις ταλαντεύσεις η τάση αυτή ήταν πολιτικά σωστή και αναγκαία, αν και συχνά οδήγησε σε ισοπεδώσεις του τύπου "οι Τ/Κ είναι αδέρφια μας" που αφαιρούν οποιαδήποτε κοινωνική προοπτική και δυναμική μέσα σ' ένα πλαίσιο εντελώς συναισθηματικό. Το πόσο "αδέρφια" μπορούν οι κοινοί Ε/Κ να νιώσουν τους Τ/Κ της φασιστικής ΤΜΤ ή αντίστροφα: πόσο "αδέρφια" νιώθουν οι κοινοί Τ/Κ τη δική μας ΕΟΚΑ Β', είναι δύσκολο να συλληφθεί. Πιά σωστό θα ήταν ίσως ν' αναρωτηθούμε ποιοί Ε/Κ με ποιούς Τ/Κ είναι αδέρφια. Αυτό το θέμα όμως είναι ιδιαίτερο και ίσως αναλυθεί σε κάποιο άλλο άρθρο.

Προς το παρόν όμως εκείνο που είναι σημαντικό είναι ότι η ιστορική εκείνη τάση κριτικής ανάλυσης της

πορείας μας χωρίς τις στενά εθνικιστικές παρωπίδες του παρελθόντος δεν πραγματοποιήθηκε μέσα στον Τ/Κ προοδευτικό χώρο, ίσως γιάτί τώρα η Τ/Κ οντότητα έγινε πιά "κυρίαρχος του παιχνιδιού" και ο καταπιεστές. Είναι πάντα πιά δύσκολο όταν έχεις το "πάνω χέρι" να κάνεις κριτική ανάλυση που στο τέλος υποδαυλίζει τη δική σου "κυρίαρχη" θέση. Τα ίδια δεν έπαθαν και οι Ε/Κ στην δεκαετία του '60; - κι' αν δεν ερχόταν το "σοκ" της εισβολής ίσως να μην έκαναν την κριτική αυτή αναδρομή τουλάχιστον στην έκταση που την έκαναν.

Η επιμονή του Οζγκιούρ, σε τελική ανάλυση στη "δημοκρατική" συγκάλυψη και υπεράσπιση θεσμών και καταστάσεων που δημιουργήθηκαν κάτω από τις συγκεκριμένες αυτές συνθήκες συνθήκες της αντιπαράθεσης (ΤΔΒΚ), συνηγορεί υπέρ της συνέχισης της βαρβαρότητας, άρα και της διαιώνισης ενός άδικου κύκλου αίματος.

Οποια και αν είναι τα προσήματα για τον Οζγκιούρ ("υπεράσπιση" των Τ/Κ, φόβος για αντίποινα (ΣΗΜ. 2) από τον κατοχικό στρατό ή την ΤΜΤ) η ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ της "ΤΔΒΚ" και της βαρβαρότητας, ευνοεί στην τελική ανάλυση την ανάπτυξη σωβινιστικών αισθημάτων

και τάσεων μεταξύ των Ε/Κ.

Είναι εξάλλου τουλάχιστο σχήμα οξύμωρο να θεωρεί (και να υπερηφίζεται στην κατοχική "βουλή") την "ΤΔΒΚ" σαν ιστορικά "προοδευτική" αναγκαιότητα - που όμως έγινε πραγματικά δυνατή από την συντονισμένη δράση της φασιστικής Τ/Κ ΤΜΤ και του Τουρκικού μιλιταρισμού και επεκτατισμού.!

Η παραδοχή από μέρους του Οζγκιούρ (παρά την αντίθεσή του) ότι οι έποικοι αποτελούν σήμερα μιά ιστορικά ανεπιστρεπτί πραγματικότητα, ή ότι η (μελλοντική) ομοσπονδία θα εδράζεται στον εθνικά αμνή χαρακτήρα των δύο γεωγραφικών περιοχών (άρα προσφυγες ξεχαστε τα σπία σας), συνηγορεί για τη διατήρηση και όχι για την ανατροπή της βαρβαρότητας. Καταστρέφει και δεν δημιουργεί συνθήκες για ένα κοινό μέτωπο Ε/Κ και Τ/Κ. Εντάσσεται σε μιά πολιτική "εκδίκησης" γιά το παρελθόν ('63-'74). Ποτέ όμως μιά βαρβαρότητα δεν ανείρεσε ή ανέτρεψε μιά άλλη προηγούμενη βαρβαρότητα (αν παραδεχτούμε σαν "βαρβαρότητα" την κατάσταση στην οποία ζούσαν οι Τ/Κ το '63-'74).

Αν... "δεν μπορεί να νοηθεί ελεύθερος ο λαός εκείνος που καταπιέζει ένα άλλο", τότε θάθελα να

ξέρω πόσο "ελεύθερος" νοιώθει ο Οζγκιούρ και οι λοιποί Τ/Κ προοδευτικοί. Η εμμονή του Οζγκιούρ σε μιά ουσιαστικά "εκδικητική" πολιτική, (συμπλέοντας έτσι με τους Τ/Κ αντιδραστικούς κύκλους καθώς και με την επεκτατική πολιτική της Αγκυρας) συντελεί στην διαιώνιση του κλίματος της τεχνητής αντιπαράθεσης και του άδικου κύκλου

αιματοκυλισματος. Γιάτί εκεί που υπάρχει καθεστώς αδικίας και μάλιστα τόσο βάνουσα κατάφωρης όπως συμβαίνει στην περίπτωσή μας, αργά ή γρήγορα επέρχεται η "έκρηξη". Είναι μέσα σε αυτά τα πλαίσια που η ομοσπονδία κάθε άλλο παρά συνειδητή θεληματική επιλογή αποτελεί

για τους Ε/Κ. Ο ίδιος ο Μακάριος μάλιστα διακήρυξε ότι "η αποδοχή της ομοσπονδιακής λύσης αποτελεί οδυνηρή παραχώρηση". Υπάρχουν εξάλλου και εκθέσεις από τον ίδιο τον Ο.Η.Ε. (προ του '74) που επισημαίνουν το αδύνατο της βιωσιμότητας της ομοσπονδιακής λύσης, λόγω των κυπριακών μεγεθών (πληθυσμιακών, γεωγραφικών, οικονομικών). Εξάλλου το γεγονός και μόνο ότι τα "προσχέδια" μιάς συμβιβαστικής φόρμουλας συνταγματικής λύσης "μαγειρεύονται" σ' ις γνωστές "φιλικές" καγκελλαρίες προτού σερβιριστούν στο "μενού" του Ο.Η.Ε. κάθε άλλο παρά ενθαρρυντική ένδειξη αποτελεί. Η εμπειρία της Ζυρίχης ήταν μέχρι τώρα αρκετά οδυνηρή για να μας παραδειγματίσει όλους Ε/Κ και Τ/Κ, όσους ενδιαφέρονται για ένα κοινό μέλλον σε μιά κοινή πατρίδα. Η διεξαγωγή διαπραγματεύσεων στα στεγανά της μυστικής διπλωματίας μεταξύ των αντιδικών εθνικών τμημάτων της άρχουσας τάξης, εκτός του ότι αναπαράγει και πολυλαπασιάζει την καχυποψία και μισαλλοδοξία, διαιωνίζει τις πραχτικές διαδικασίες που αντιπαρατεούνται μανιακά το δικαίωμα εφάρμογής του δικαιώματος γιά αυτοδιάθεση ολόκληρου (και όχι τεμαχισμένου) του Κυπριακού λαού.

Η μονοπώληση της διαχείρισης της μοίρας του Κυπριακού λαού, απ' αυτούς που γιά πάνω από 30 χρόνια απόδειξαν έμπρακτα την ιστορική τους αδυναμία να ξεπεράσουν τον κύκλο της εθνικής αντιπαράθεσης, δεν προδικάζει τίποτα το καλό γιά όσους οραματίζονται μιά Κύπρο χωρίς συρματοπλέγματα του μίσους.

Η προοπτική του ξεπεράσματος των σημερινών αδιεξόδων βρίσκεται στην δημιουργία των προϋποθέσεων μιάς νέας κοινωνικής προοπτικής, που να μπορεί να συνενώνει και όχι να διαχωρίζει τον Κυπριακό λαό σε εθνικές πλειοψηφίες και μειοψηφίες (έστω κι' αν αυτές υπάρχουν). Το μέλλον της πορείας αυτής ανήκει στις κοινωνικές εκείνες δυνάμεις, που ανεξάρτητα από εθνική ταυτό-

είναι πάντα πιο δύσκολο όταν έχεις το "επάνω χέρι" να κάνεις κριτική ανάλυση που στο τέλος υποδαυλίζει τη δική σου κυρίαρχη θέση. Τα ίδια δεν έπαθαν και οι Ε/Κ στη δεκαετία του '60;

τητα δεν έχουν ιστορικά αντικρουόμενα συμφέροντα. Το τραγικό είναι ότι στην Κύπρο και από τις δύο μεριές της γραμμής του Αττίλα απουσιάζουν οι πολιτικά οργανωμένες εκείνες ηγεσίες που να μπορούν να μετουσιώσουν αυτή την προοπτική σε πράξη. Ανεξάρτητα όμως από αυτή την πραγματικότητα μπορούν από τώρα να δρομολογηθούν οι

πραχτικές εκείνες διαδικασίες της συνένωσης, πέρα από τις γενικόλογιες της "επαναπροσέγγισης".

Η ανοιχτή συζήτηση των προβλημάτων μεταξύ των εκλελεγμένων αντιπροσώπων Ε/Κ και Τ/Κ (συνταχτική συνέλευση), εκτός του ότι βραχυκυκλώνει το

σερβίρισμα ξενόφερτων πλαισίων "λύσης", μπορεί νά αποτελέσει πραχτικό βήμα επαναπροσέγγισης. Το μέτρο αυτό αφαιρεί επίσης από τον Ντεκτάς το "δικαίωμα" σφετερισμού της αντιπροσώπευσης των Τ/Κ. Ο Ντεκτάς ούτε νομοθετικά έχει αυτό το δικαίωμα αφού κατ' ομολογίαν των ιδίων των Τ/Κ στηρίζει την παραμονή του στην "εξουσία" στις ψήφους των εποίκων, δηλαδή μη Κυπρίων, και άρα σφετεριστών των δικαιωμάτων του Κυπριακού λαού στο σύνολό του.

Αν πρόκειται οι δημιουργικές δυνάμεις της Κυπριακής κοινωνίας να συνεργασθούν γιά την δημιουργία ενός μέλλοντος κοινής ευτυχίας, θα πρέπει από τώρα να στοχεύουν στο κοινό μέτωπο γιά την δημιουργία των προϋποθέσεων αυτών του κοινού μας μέλλοντος. Αν περιμένουμε ευχολογικά να συμβεί αυτό όταν θα μας έχουν ήδη δώσει τον "κορσέ" του συντάγματος της νέας "λύσης" που θα μας ετοιμάσουν, θάναι τότε πιά αργά για τις "ζωντανές δυνάμεις" της κοινωνίας να διαμορφώσουν το κοινό μας μέλλον. Το μέλλον μας θα είναι ήδη υποθηκευμένο.

Καιρός είναι να θεωρήσουμε Ε/Κ και Τ/Κ ότι είμαστε αρκετά ενήλικες γιά να πάρουμε κυρίαρχα την τύχη μας στα δικά μας χέρια. Οι "ζωντανές δημιουργικές δυνάμεις" θα πρέπει να το αντιληφθούμε αυτό τώρα κι'όχι μετά.

Διαφορετικά φοβάμαι πως ο κύκλος του αίματος και της αντιπαράθεσης στις ζωτικές αυτές συντεταγμένες της Ανατολικής Μεσογείου, θα συνεχισθεί, με ή χωρίς ένα νέο δοτό σύνταγμα.

ΣΗΜ. 1

Ορισμένων προοδευτικών θα σκηνόνταν η τριχά αν άκουσαν ορισμένα σχόλια Παλαιστινίων ή Ιρλανδών αγωνιστών γιά Εβραίους και γύλους αντίστοιχα. Δεν άκουσα όμως κανένα "προοδευτικό" να τους κατηγορεί γιά "σωβινιστές" κ.λ.π. παρόλες τις ακρότητες και ωμότητες

στις οποίες τα κινήματα αυτά κάποτε καταφεύγουν. Αντίθετα: κανείς δεν χάνει ευκαιρία να δηλώνει την χωρίς όρους υποστήριξή του στα εθνικιστικά αυτά κινήματα.

Στην Κύπρο φτάσαμε δυστυχώς στο εξευτελιστικό σημείο να χαρακτηρίζεται από μερικούς (ψυθιριστά προς το παρόν) ο πόθος της επιστροφής σαν "σωβινισμός" (sic). Δύο μέτρα δύο σταθμά... είναι πιά ανώδυνο να υποστηρίζεις τ'αναφαίρετα δικαιώματα των Παλαιστινίων απ'εκείνα των Κυπρίων προσφύγων!

ΣΗΜ. 2

Οι "προοδευτικοί" Ε/Κ ομοϊδεάτες του Οζγκιούρ συχνά αναφέρουν το "επιχείρημα" αυτό. "Ξεχνούν" ότι βασικές πολιτικές-κοινωνικές ΑΡΧΕΣ δεν υποστηρίζονται ευκαιριακά, ανάλογα με τις περιστάσεις, αλλά ΠΑΝΤΟΤΕ και ανεξάρτητα από τις ΑΝΤΙΕΞΟΤΗΤΕΣ. Καθόλου δεν παραγνωρίζουμε όμως τις υπαρκτές αντιξοότητες. Άλλο η ταχτική προσρμογή ανάλογα με τις συνθήκες, κι' άλλο η στρατηγική εγκατάλειψη αρχών.

Είναι επίσης "παράδοξο" που ο Οζγκιούρ δέχεται την αρχή της χωριστής εφαρμογής της Αρχής της Αυτοδιάθεσης για την Τ/Κ μειονότητα, δεν διανοείται όμως κάτι τέτοιο για τους Κούρδους της Τουρκίας. Δύο μέτρα και δύο σταθμά;

ΣΗΜ. 3

Το άρθρο αυτό γράφτηκε προτού ανακοινωθεί η "καταδίκη" του Οζγκιούρ για "εξύβριση" του Ντεκτάς, που υποχρεώνει τον Οζγκιούρ σε καταβολή αστρονομικού χρηματικού ποσού. Η τυχόν καταβολή του ποσού αυτού καθιστά προβληματική και ίσως μάλιστα οδηγήσει στην αναστολή της λειτουργίας της "Γιενή Ντουζέν" που θ'αναγκαστεί να πουλήσει τα μηχανήματά της γιά να πληρώσει το βαρύτατο πρόστιμο.

Πιστεύουμε στην χωρίς παραχωρήσεις και υποκριτικές ωραιοποιήσεις συζήτηση εκεί που υπάρχει διαφωνία αρχών. Πιστεύουμε όμως ταυτόχρονα στην χωρίς όρους

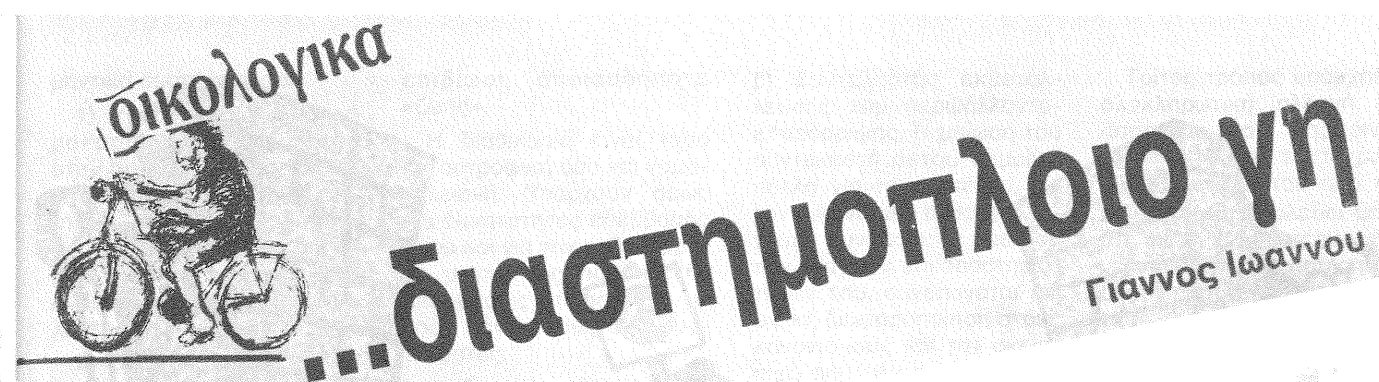
υπεράσπιση των δημοκρατικών ελευθεριών, στην προκειμένη περίπτωση στην ελευθερία έκφρασης του Οζγκιούρ και της "Γιενή Ντουζέν". Η υποστήριξη αυτή όμως κάθε άλλο παρά επιβάλλει την "εκδημοκρατικοποίηση" ενός κατοχικού καθεστώτος-μαριονέττα. Αντίθετα, επιβάλλει τη διάλυσή του, και μάλιστα το γρηγορότερο δυνατό. Δεν μπορεί να υπάρξει βαρβαρότητα με "ανθρώπινο πρόσωπο".

ΣΗΜ. 4

Ξαναδιαβάζοντας το άρθρο βλέπω ότι σε μερικά σημεία ξεφεύγει κάπως από το να είναι μιά απάντηση στους Περισιτιάνη-Λυσιώτη. Μπορεί λοιπόν να λεχθεί ότι η αρχική πρόθεσή μου γι'αυτή την απάντηση επεκτάθηκε και σ'άλλα σημεία γιά ανάπτυξη / εντοπισμό και άλλων σχετικών θέσεων.

χρηστος ηλιαδης

χιστο. Ο άνθρωπος ξεφεύγει από την φυσιολογική πορεία του συστήματος, βάζει τον εαυτό του πάνω σε κάποιο ξεχωριστό βάθρο απ' όπου προσπαθεί να συντονίζει και να ελέγχει την πορεία της φύσης με μοναδικό σκοπό την ικανοποίηση των δικών του αναγκών.

Μερικές απ' αυτές τις ανάγκες ικανοποιούνται μόνο για να δημιουργηθούν περισσότερες, που οδηγούν σε αύξηση του ρυθμού εκμετάλλευσης της φύσης, και τελικά σε ένα φαύλο κύκλο δημιουργίας και ικανοποίησης αναγκών με μοναδικό σίγουρο αποτέλεσμα την καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος.

Με την εξέλιξη μέσα στους αιώνες φτάσαμε σε μια χωρίς προηγούμενο εκμετάλλευση της φύσης που αναμένεται να συνεχιστεί με ακόμα πιο αυξανόμενο ρυθμό, αφού οι άνθρωποι αριθμοί ογκούνται, αλλά κυρίως γιατί η νοοτροπία και η σκέψη των ανθρώπων δεν φαίνεται να αλλάζουν. Αναφέρομαι συγκεκριμένα στην σημερινή έκφραση αυτού του τρόπου σκέψης που εκφράζεται στον μοντέρνο «οικονομικό άνθρωπο». Ο «οικονομικός άνθρωπος» είναι αυτός που κυριαρχεί σε αυτό τον πλανήτη, έστω και αν υπάρχουν και κοινωνίες με εντελώς διαφορετικό τρόπο σκέψης. Στο Νεπάλ για παράδειγμα δεν έχουν έννοια οι λέξεις «κυπερκαταναλωτισμός» ή «παραγωγικότητα», γιατί απλά οι άνθρωποι δεν τις έχουν εντάξει μέσα στον δικό τους τρόπο σκέψης. Για μας, τους πολιτισμένους με τον δυτικό τρόπο σκέψης, ίσως να φαίνεται εκπληκτικό, ίσως και να ονο-

μάζουμε εκείνους τους ανθρώπους οκνηρούς και να λέμε πως δεν δίνουν πεντάρα, γιατί απλά δεν συμμερίζονται την δική μας νοοτροπία, και το συνεχές τρέξιμο και αγώνα για ικανοποίηση αναγκών που ποτέ δεν τελειώνουν.

Ο «Οικονομικός άνθρωπος» λοιπόν, είτε ζει σε καπιταλιστικό, είτε σε σοσιαλιστικό σύστημα εκφράζει μια συγκεκριμένη νοοτροπία — πάντα σε σχέση με την φύση — που οδηγεί σε ανεξέλεγκτη εκμετάλλευση και καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος. «Οικονομικός άνθρωπος» είναι αυτός που τρέχει σε κάποιο ξεπούλημα για να ικανοποιήσει κάποια του ανάγκη με λιγότερα λεφτά — ανάγκη που μπορεί να δημιουργήθηκε από το ίδιο το ξεπούλημα. Είναι ακόμα «οικονομικός άνθρωπος» εκείνος που παράγει 10 πληρώνεται για 5 και νοιώθει την ανάγκη να επαναστατήσει για να εισπράττει και τα 10. «Οικονομικοί άνθρωποι» είμαστε τελικά όλοι εμείς που τυποποιούμε τις μέρες μας, και ζούμε σε μια αγχώδη ρουτίνα με την δικαιολογία της «ανάγκης για ικανοποίηση των αναγκών μας».

Το διαστημόπλοιο Γη λοιπόν, ελέγχεται από τους οικονομικούς ανθρώπους που δημιουργούν οικονομικά συστήματα που τους εκφράζουν. Το περιβάλλον τοποθετείται και αυτό σε κάθε δοσμένο οικονομικό σύστημα, γιατί δεν μπορεί να γίνει και διαφορετικό. Το περιβάλλον είναι η αρχή και το τέλος κάθε οικονομικής δραστηριότητας αφού:

1) Προσφέρει όλες τις απαραίτητες πρώτες ύλες για την διαδικασία παραγωγής-κατανάλωσης.

2) Προσφέρει όλες τις

απαραίτητες «διευκολύνσεις» για την πιο πάνω διαδικασία π.χ. καθαρός αέρας ή θάλασσα (για τις μεταφορές).

3) Τελικά χρησιμοποιείται σαν ένας «περιβαλλοντικός κάλαθος αχρήστων» αφού οτιδήποτε απορρίπτει η διαδικασία παραγωγής-κατανάλωσης καταλήγει αναπόφευχτα πίσω στο περιβάλλον.

Δεν χρειάζεται βέβαια βαθεία οικονομική ανάλυση για να αντιληφθούμε πως κάθε ένας από τους τρεις τρόπους προσφοράς του περιβάλλοντος καταλήγει στην μόλυνση και καταστροφή του. Η μεγαλύτερη καταστροφή και μόλυνση είναι φυσικό αποτέλεσμα του σημείου -3- δηλαδή η μετατροπή του περιβάλλοντος σε «περιβαλλοντικό κάλαθο αχρήστων». Εφόσον δεν έχουμε αποφασίσει την μεταφορά οποιονδήποτε αχρήστων σε άλλους πλανήτες, είναι άμεση και υποχρεωτική συνέπεια τα απορρίμματα της παραγωγής και κατανάλωσης να καταλήγουν σε κάποιο σημείο του περιβάλλοντος. Αυτή η απόρριψη εκφράζεται, για παράδειγμα, στην παραγωγή με το κάπνισμα ανθρώπων ή πετρελαίου και στην ίδια την κατανάλωση με παρόμοιο τρόπο, για παράδειγμα, καύσιμα αυτοκινήτων. Ό,τι περισσεύει από τα γευμάτά μας, ό,τι πετάμε στο γραφείο, η χτεσινή εφημερίδα, είναι όλα παραδείγματα απόρριψης στο περιβάλλον γιατί απλούστατα αποφασίζουμε πως είναι πλέον άχρηστα για μας. Υπάρχει βέβαια ένα κλάσμα αυτής της απόρριψης που ανακυκλώνεται από τον ίδιο τον παραγωγό/καταναλωτή, τον άνθρωπο. Σε ορισμένες χώρες η διαδικασία της ανακύκλωσης γίνεται με πολύ προχωρημένο και συστηματικό τρόπο, αλλά αναπόφευχτα το περιβάλλον δέχεται τελικά ένα τεράστιο όγκο απορριμμάτων.

PRINTED MATTERS

desktop publishers
& laser printing
services
the
SOFT WAY

βιβλία
συλλογές
εργαλεία
ημερολόγια
διαφημίσεις
σελιδοποίηση
στοιχειοθετηση
προοπτικό σχέδιο
επιμέλεια εντυπων
λογοτυπα εταιριων
παρουσιαση μελετων
γραφική αποδοση στοιχειων
διαφανεις προβολης
επεξεργασία εγγραφων
δακτυλογραφησης
επιστολογχαρτα
φωτοτυπιες
ετικετες
καρτες
c.v's

απο το χειρογραφο
στην εκδοση
ηλεκτρονικα

δημ. σεβερη 29
λευκωσια
τηλ: 454958

Αγγειοπλαστείο Αγγειοπωλείο

Γ. Κοντού στη Λαϊκή Γειτονιά
τηλ: 456977

Όλα τα προϊόντα μας
κατασκευάζονται από εμάς
Μιά αντοπροσωπευτική συλλογή
της κυπριακής αγγειοπλαστικής
η οποία ενσωματώνει πνεύμα
έρευνας και ανανέωσης με
σεβασμό της παράδοσης

Ταβέρνα Αξιοθέα

Οδός Αξιοθέας 9
τηλ: 430787

Περάστε τη βραδυά σας στο
κλασσικό παραδοσιακό
δρομάκι με τα γεράνια
Μαζί με το δροσερό
υπάρχει και η αντίστοιχη
κουζίνα ποιότητας.
Επίσης Σουβλάκια-Σεφταλιά
τέικ αουτέι
με δέκα (10) σελίνια τη πίττα

Εστιατόριο Ματθαίος

δίπλα από τη Φανερωμένη και
τη Τζαμούδα

Ανοίγουμε στις 4 το πρωί και
κλείνουμε στις 5 το απόγευμα
Σερβίρουμε όλων των ειδών
σούπες και προγεύματα
από το πρωί και όλα τα
είδη κυπριακών φαγητών
στη διάρκεια της ημέρας

Μαιρκό Γιώργος Λάκης

Πηραιώς 10
τηλ: 476420
Απέναντι από το πιάγκι του
παλιού Δημαρχείου

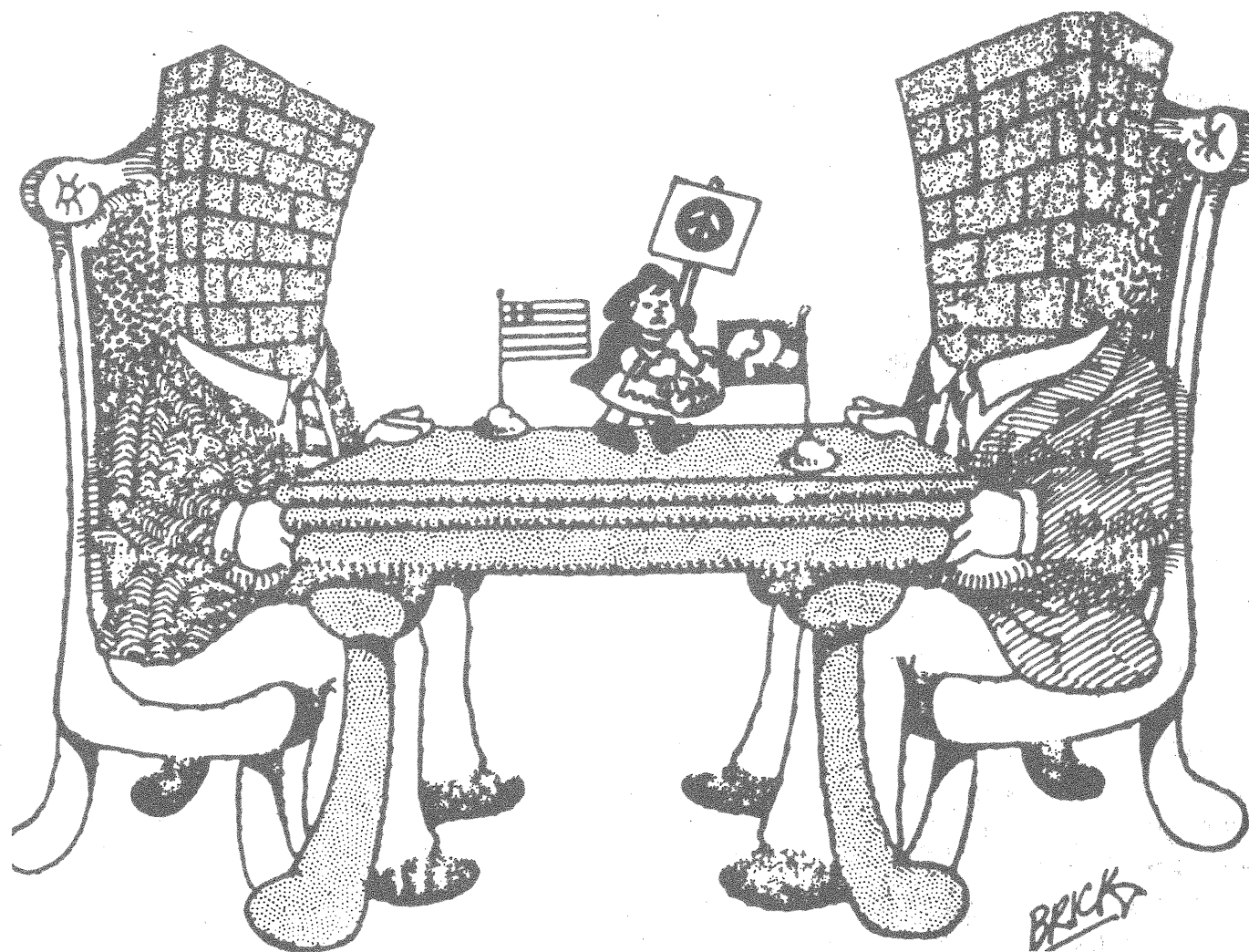
Μαιρκό γιά
όσους βαστούν τζαζ όσους
έββαστούν

Καφε-Εστιατόριο Η Πιάτσα

νότια της πράσινης γραμμής
στη πλατεία της Λαϊκής Γειτονιάς

όλα τα είδη σχάρας, φαγητά του φούρνου
σαλάτες, Φρούτα διαφόρων ειδών και όλα τα ποτά

τιμές πραγματικής λαϊκής γειτονιάς

των. Το μεγαλύτερο μέρος αυτού του όγκου απορριμμάτων είναι αυτό που γενικά ονομάζουμε «μόλυνση του περιβάλλοντος».

Εδώ βέβαια θα πρέπει να είμαστε προσεκτικοί στην χρησιμοποίηση των διαφόρων εννοιών. Είναι, για παράδειγμα, τα χαρτιά που πετούν οι ασυνείδητοι οδηγοί στον δρόμο Λευκωσίας-Λεμεσού μόλυνση, ή είναι ο ίδιος ο δρόμος και τα αυτοκίνητα μόλυνση;

Για τον οικονομικό άνθρωπο βέβαια η λύση είναι εύκολη: Η μόλυνση του περιβάλλοντος εκφράζεται σαν το απαραίτητο αποτέλεσμα, το απαραίτητο «άχρηστο υλικό» που προκύπτει από την διαδικασία παραγωγής-κατανάλωσης.

Η μόλυνση του περιβάλλοντος μπορεί όμως να εξηγηθεί και διαφορετικά. Για την Φυσική αποτελεί μια μακρά διεργασία μεταποίησης μορφών ύλης ή ενέργειας σε άλλες μορφές ύλης ή ενέργειας. Πιο συγκεκριμέ-

να η θερμοδυναμική διδάσκει πως τίποτα δεν χάνεται στον κόσμο, πως δεν υπάρχει έννοια «καταστροφής» ύλης ή ενέργειας, παρά μια συνεχής μεταβολή μορφής. Σαν αποτέλεσμα πρέπει κάπου να συγκεκριμενοποιήσουμε μίαν ισορροπία, μια φυσιολογική συνάρτηση της οποίας τα δυο μέρη πάντα ισούνται. Η ισορροπία αυτή μπορεί να εκφραστεί ως εξής: Η συνολική εξαγωγή ύλης και ενέργειας από το περιβάλλον θα πρέπει να ισούται με την συνολική ποσότητα τελικού καταναλωτικού προϊόντος συν τις οποιεσδήποτε απορρίψεις ύλης και ενέργειας που συνέβηκαν στην διάρκεια της μεταποίησης. Αφού λοιπόν:

1. Τίποτα δεν χάνεται.
2. Όλα καταλήγουν πίσω στο περιβάλλον, και
3. Θεωρούμε μέρος ή όλη την ποσότητα απορριμμάτων σαν μόλυνση, τότε θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως δεν θα υπήρχε πρόβλημα μόλυνσης

αν το περιβάλλον μπορούσε να απορροφήσει όλο τον όγκο της απόρριψης. Εδώ βέβαια μπαίνει και ο παράγοντας χρόνος που λέει πως τα πάντα αργά ή γρήγορα ανακυκλώνονται και επιστρέφουν στο περιβάλλον. Γενικά όμως μπορούμε να πούμε πως υπάρχει κάπου ένας συντελεστής απόρριψης που γεννά η διαδικασία της παραγωγής/κατανάλωσης, που έρχεται σε αντίθεση με ένα συντελεστή απορρόφησης/ανακύκλωσης από το περιβάλλον, σε κάθε δεδομένη στιγμή. Αν ο πρώτος συντελεστής είναι μεγαλύτερος από τον δεύτερο, είναι αυτονόητο πως θα αντιμετωπίσουμε αυξανόμενο περιβαλλοντικό πρόβλημα — με δυο λόγια το περιβάλλον δεν θάναι πια σε θέση να απορροφήσει τα οποιαδήποτε σκουπίδια που του φορτώνουμε.

Πέρα από τα ανθρώπινα πλαίσια, μέσα στην ίδια την φύση η ανακύκλωση της ύλης είναι ένας καθημερινός νόμος. Τα φύλλα των

δέντρων πέφτουν στην γη και χρησιμοποιούνται σαν λίπασμα για την ανάπτυξη του ίδιου του δένδρου. Η ανακύκλωση είναι τελικά μέρος οικολογικού συστήματος. Αυτό όμως είναι αδύνατο να συμβεί μέσα σε οποιοδήποτε οικονομικό σύστημα για ένα πολύ σοβαρό λόγο: Μέσα στην οικονομική μας σκέψη και τα μοντέλλα που γενιούνται απ' αυτή δεν υπάρχει ο παράγοντας της «μόλυνσης», της «απόρριψης», ή της «ανακύκλωσης». Μπορούμε σαν συνέπεια — με αρκετή ασφάλεια πιστεύω — να υποστηρίξουμε και την άποψη πως η ισορροπία του οικολογικού συστήματος είναι αδύνατο να συνδιαστεί ή να επεχταθεί και σε σχέση με το οικονομικό σύστημα. Είναι αδύνατο να πετύχουμε μια ισορροπημένη και βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη σε σχέση και κατ' αναλογία με την φυσιολογική ισορροπία του περιβάλλοντος.

Οι πιο πάνω σκέψεις μας οδηγούν σε δυο πολύ ση-

μαντικά συμπεράσματα:

1) Υπάρχει ένα οριστικό μακροπρόθεσμο(;) τέλος στην οικονομική δραστηριότητα, όταν πια θα τερματιστούν όλα τα αποθέματα πρώτων υλών της γης, και θα μηδενιστούν οι μηχανισμοί ανακύκλωσης του περιβάλλοντος.

2) Εφόσον συνεχίζεται, η οικονομική διαδικασία της παραγωγής-κατανάλωσης οδηγεί αναπόφευχτα σε ένα συνεχώς επιδυνάμεινο πρόβλημα μόλυνσης του περιβάλλοντος. Πρόβλημα που σε ορισμένες περιοχές έχει γίνει τόσο σοβαρό που πήρε την μορφή «χιονοστιβάδας». Το περιβάλλον νεκρώνεται, τα απορρίματα αυξάνονται, η ανάγκη ανακύκλωσης αυξάνεται ενώ η δυνατότητα ανακύκλωσης μειώνεται ή τελικά μηδενίζεται. Αποτέλεσμα: Τερματίζεται η ύπαρξη των συνθηκών για την

επιβίωση οποιασδήποτε «ζωής».

Η διαδικασία είναι τόσο καταστροφική όσο και νομοτελειακή. Υπάρχουν όμως και δυνατότητες επέμβασης έστω και για την καθυστέρηση αυτής της πορείας. Οι επεμβάσεις μπορούν να γίνουν πάνω στους δυο συντελεστές:

α) Συντελεστής απορρόφησης/ανακύκλωσης από το περιβάλλον. Αν μπορούσε να αυξηθεί ο συντελεστής αυτός θα είχαμε μια βελτίωση στην κατάσταση. Έχει όμως ήδη αποδειχτεί πως το έδαφος δεν μπορεί να διαλύσει όλο και περισσότερους τόνους σκουπιδιών, και πως η ατμόσφαιρα δεν μπορεί να τα βγάλει πέρα με τα συνεχώς αυξανόμενα καυσάετια. Είναι κατά συνέπεια η επέμβαση αυτή θεωρητική μόνο και δεν μπορεί να επηρεάσει στην πράξη το μοντέλλο.

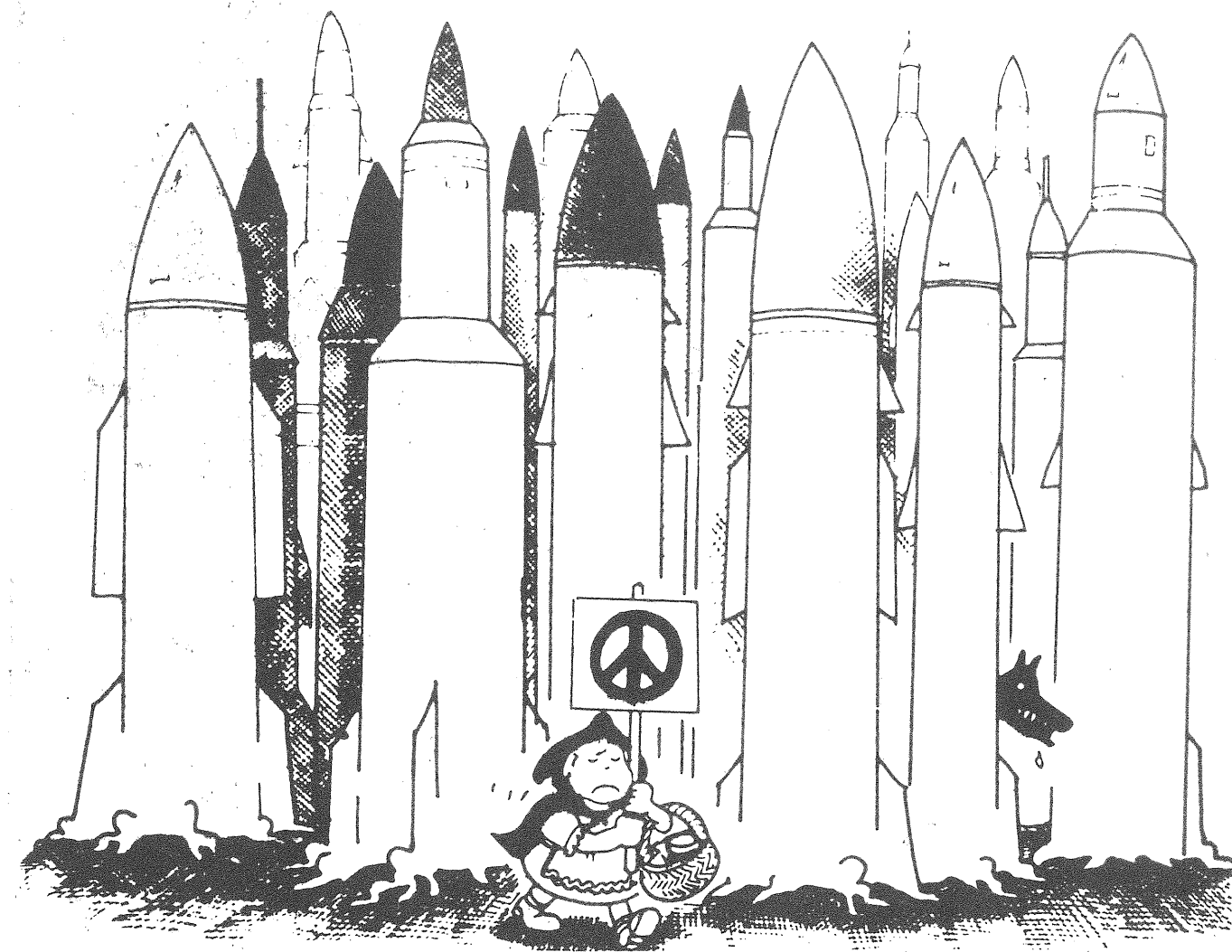
β) Συντελεστής εκμετάλλευσης του περιβάλλοντος/απόρριψης. Η μείωση του συντελεστή αυτού σημαίνει πολλά για το μοντέλλο, για τον οικονομικό άνθρωπο γενικά: Συνεπάγεται μείωση των αναγκών, και δραστηριοτήτων του, συνεπάγεται μια ριζική διαφοροποίηση στους κανονισμούς και την σκέψη πίσω από το μοντέλλο μέσα από το οποίο λειτουργεί ο οικονομικός άνθρωπος. Το μοντέλλο όμως αυτό δεν μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικά αποτελέσματα από αυτά που περιγράφηκαν πιο πάνω δηλ. το μακροπρόθεσμο τέλος της οικονομικής ανάπτυξης, και το συνεχές αυξανόμενο πρόβλημα μόλυνσης μέχρι αυτό το τέλος.

Οι επεμβάσεις μπορούν μόνο να καθυστερήσουν την καταστροφική κατάληξη — δεν μπορούν να την αποτρέψουν.

Τρίτος τρόπος υπάρχει: Η ολοκληρωτική αλλαγή και απόρριψη του σημερινού συστήματος με ταυτόχρονη αντικατάστασή του από κάποιο που θα δουλεύει μέσα στη φύση και θα περιλαμβάνει την φύση, και που οποιαδήποτε αποτελέσματα ή συνέπειες πάνω στην φύση δεν θάναι μια περιθωριακή συνέπεια, αλλά θα είναι μια εσωτερική-λειτουργική συνέπεια με επιπτώσεις πάνω στο μοντέλλο και τον άμεσα επηρεαζόμενο: τον άνθρωπο.

Είναι όμως δυνατός ο «μη οικονομικός άνθρωπος»; Και αν ναι, υπάρχει τρόπος και χρόνος για ανατροπή του σημερινού συστήματος;

Και αν, και όταν γίνει αυτό κατορθωτό ποια φύση και ποιο περιβάλλον θάχει απομείνει για να προστατευτεί;

Βιολογικές καλλιέργειες

(μια από τις πρώτες προσπάθειες στη Κύπρο)

Ο Νικόλας Κανάρης και ο Σοφοκλής Μιχαηλίδης μίλησαν μαζί μας για την βιολογική γεωργία. Είναι και οι δύο τους φοιτητές γεωπόνοι στη Γερμανία. Μέσα στα πλαίσια των σπουδών τους επέστρεψαν για ένα χρόνο στη Κύπρο και ασχολήθηκαν με τη βιολογική καλλιέργεια στη Δένεια.

«Εντός»: Ποιος ο σκοπός της εμπειρίας σας στη Δένεια;

Σοφοκλής: Ο βασικός μας σκοπός ήταν να δούμε τι υπάρχει στη χώρα μας προς αυτή την κατεύθυνση και να δούμε τι μπορεί να γίνει για την εφαρμογή της βιολογικής καλλιέργειας. Υπόψη ότι βλέπουμε τη βιολογική καλλιέργεια, όχι μόνο σαν μια δουλειά αλλά και σαν ένα τρόπο ζωής.

«Εντός»: Δηλαδή δεν πρόκειται μόνο για ένα είδος γεωργίας αλλά υπάρχει και ιδεολογική επένδυση στην επιλογή σας. Ποιο από τα δύο είναι το πρωταρχικό στην επιλογή σας.

Νικόλας: Είναι αδύνατη η βιολογική καλλιέργεια αν δεν στηρίζεται πάνω σε μια αντίστοιχη ιδεολογία. Άλλωστε δεν θα μπορούσα να δεχτώ μια δουλειά που να μην με ικανοποιεί ιδεολογικά.

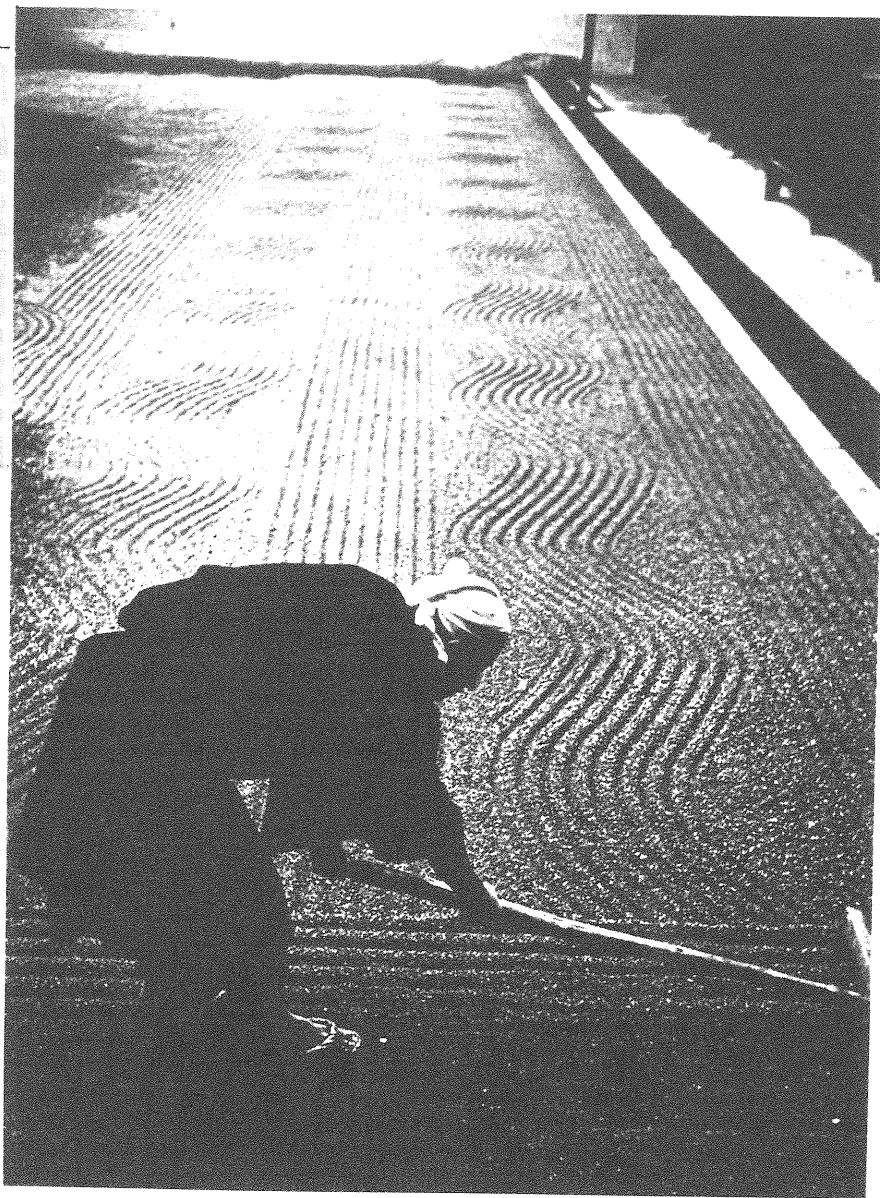
«Εντός»: Για καθαρά πρακτικούς λόγους εισάστε στη Δένεια, πούναι το χωριό του Νικόλα. Και κάθε ξεκίνημα είναι δύσκολο...

Νικόλας: Όπως σου είπαμε σκοπός μας ήταν να δοκιμάσουμε τη βιολογική καλλιέργεια (Β.Κ) κάτω από τις κλιματολογικές και κοινωνικές συνθήκες της Κύπρου.

«Εντός»: Τι σημαίνει «βιολογική καλλιέργεια»;

Σοφοκλής: Είναι οι καλλιέργειες που γίνονται με βάση τη βοήθεια της φύσης, και με φυσικά μέσα. Δεν χρησιμοποιούμε χημικά λιπάσματα αλλά κοπριά. Δεν χρησιμοποιούμε χημικά φυτοφάρμακα αλλά καταπολεμούμε τα βλαβερά έντομα με βιολογικά μέσα.

Η βιολογική καλλιέργεια στηρίζεται δηλαδή στη διατήρηση της ισορροπίας της φύσης. Π.χ. δεν χρησιμοποιεί φυτοφάρμακα διότι αυτά καταστρέφουν και τα βλαβερά και τα ωφέλιμα έντομα.

Και φυσικά η ποσότητα φυτοφαρμάκων γίνεται ολοένα και πιο έντονη διότι πολλά βλαβερά έντομα και μικροοργανισμοί εξοικειώνονται σ' αυτά.

Το βιολογικό σύστημα που προϋποθέτουν οι Β.Κ. δεν υπήρχε. Είχε πλήρως αποσταθεροποιηθεί από τις συμβατικές καλλιέργειες. Για να γίνει το πέρασμα από τη συμβατική καλλιέργεια στη Β.Κ. χρειάζονται κανονικά τρία ως πέντε χρόνια. Είναι το διάστημα που χρειάζεται για ν' αποκατασταθεί η φυσική ισορροπία και ν' αποκτήσει το έδαφος αυξημένη γονιμότητα. Στη διάρκεια του μεταβατικού αυτού χρονικού διαστήματος τα προϊόντα που παράγονται βιολογικά δεν είναι τελειώς βιολογικά διότι το έδαφος δεν επανήλθε ακόμα στην αρχική του ισορροπία.

Σοφοκλής: Ευτυχώς βρήκαμε και μερικά χωράφια που δεν είχαν καλλιεργηθεί για χρόνια και μπορέσαμε έτσι να έχουμε κι ένα σημείο αναφοράς. Εν πάση περιπτώσει μέσα σ' αυτή τη χρονιά καλλιεργήσαμε διάφορα προϊόντα: ντομάτες, αγγουράκια, πατάτες, λουβί, βαζάνια πιπέρια, κραμβιά, ανανάδες.

«Εντός»: Λοιπόν;

Σοφοκλής: Φυσικά υπήρχαν αρκετά προβλήματα, ο πρώτος χρόνος είναι πάντα ο πιο δύσκολος, είχαμε όμως κάποιες επιτυχίες και οπωσδήποτε μπορέσαμε να κάνουμε αρκετές παρατηρήσεις.

Νικόλας: Το έδαφος ήταν τόσο κουρασμένο που στην αρχή δεν γινόταν τίποτε σχεδόν. Οι ποικιλίες που χρησιμοποιούνται είναι ειδικές για εντατικές καλλιέργειες και πολλές φορές ξένες για τις κλιματολογικές συνθήκες στη Κύπρο. Χρειάζονται πιο πολλά λιπάσματα, πιο πολλούς ψεκασμούς και πιο πολύ νερό. Ενώ οι ντόπιες ποικιλίες είναι πιο εξοικειωμένες με τις συνθήκες στη Κύπρο.

«Εντός»: Μπορείτε να απαριθμήσετε κάποιες από τις επιτυχίες σας;

Σοφοκλής: Κατ' αρχήν έγινε ένας επιτυχημένος πειραματισμός σε ότι αφορά συνδυασμούς καλλιεργειών. Π.χ. ο συνδυασμός ανανάδων και λουβιού. Σ' αυτό τον συνδυασμό γινόταν εξοικονόμηση νερού και χώρου ενώ ταυτόχρονα

επιτυγχάνοταν μια αλληλοπροστασία. Το λουβί προστατεύει τους ανανάδες από τον ήλιο, ενώ οι ανανάδες εμποδίζουν διάφορα χόρτα. Οι συνδυασμοί αυτοί γίνονται φυσικά με βάση κάποιες γνώσεις.

● Καλλιεργήσαμε ένα χωράφι ξεκούραστο ακαλλιεργητό δηλαδή για 3 χρόνια. Εκεί είχαμε θετικά αποτελέσματα τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά. Τα προϊόντα μας απ' αυτό το χωράφι ήταν καταζητούμενα στην αγορά. Ο ίδιος ο μπακάλης έβλεπε ότι αυτά τα προϊόντα τουλάχιστον δεν μαραίνονται γρήγορα κι ότι η γεύση τους ήταν καλύτερη.

● Πετύχαμε σε μερικά φυτά, μεγαλύτερη ανθεκτικότητα. Δηλαδή είχαμε παραγωγή μεγαλύτερης διάρκειας, ή μεγαλύτερης ανθεκτικότητας στη ζέστη.

Π.χ. στη διάρκεια του περσινού καύσωνα οι καλλιέργειες της περιοχής προσβλήθηκαν από

διάφορες ασθένειες ενώ οι δικές μας προσβλήθηκαν μεν αλλά λιγότερο και αργότερα.

● Πειραματιστήκαμε επίσης στην ηλιακή απολύμανση. Βασιστήκαμε σ' ένα κείμενο του Ινστιτούτου Γεωργικών Ερευνών. Στη μέθοδο αυτή αφού καλλιεργήσεις το χωράφι με τις φρέζες, το ποτίζεις και το σκεπάζεις μ' ένα διαφανές νάυλο. Με τη μέθοδο αυτή καταστρέφονται βλαβεροί μικροοργανισμοί και ζιζάνια ενώ οι ωφέλιμοι μικροοργανισμοί που είναι πιο βαθιά στο έδαφος, εντείνουν την δραστηριότητά τους. Μπορέσαμε να εφαρμόσουμε τη μέθοδο αυτή σε μικρή κλίμακα λόγω έλλειψης λεπτών.

«Εντός»: Θέλετε ν' απαριθμήσετε τις πιο σημαντικές δυσκολίες που συναντήσατε;

Νικόλας: Είναι αρκετές, αναφέρω μερικές:

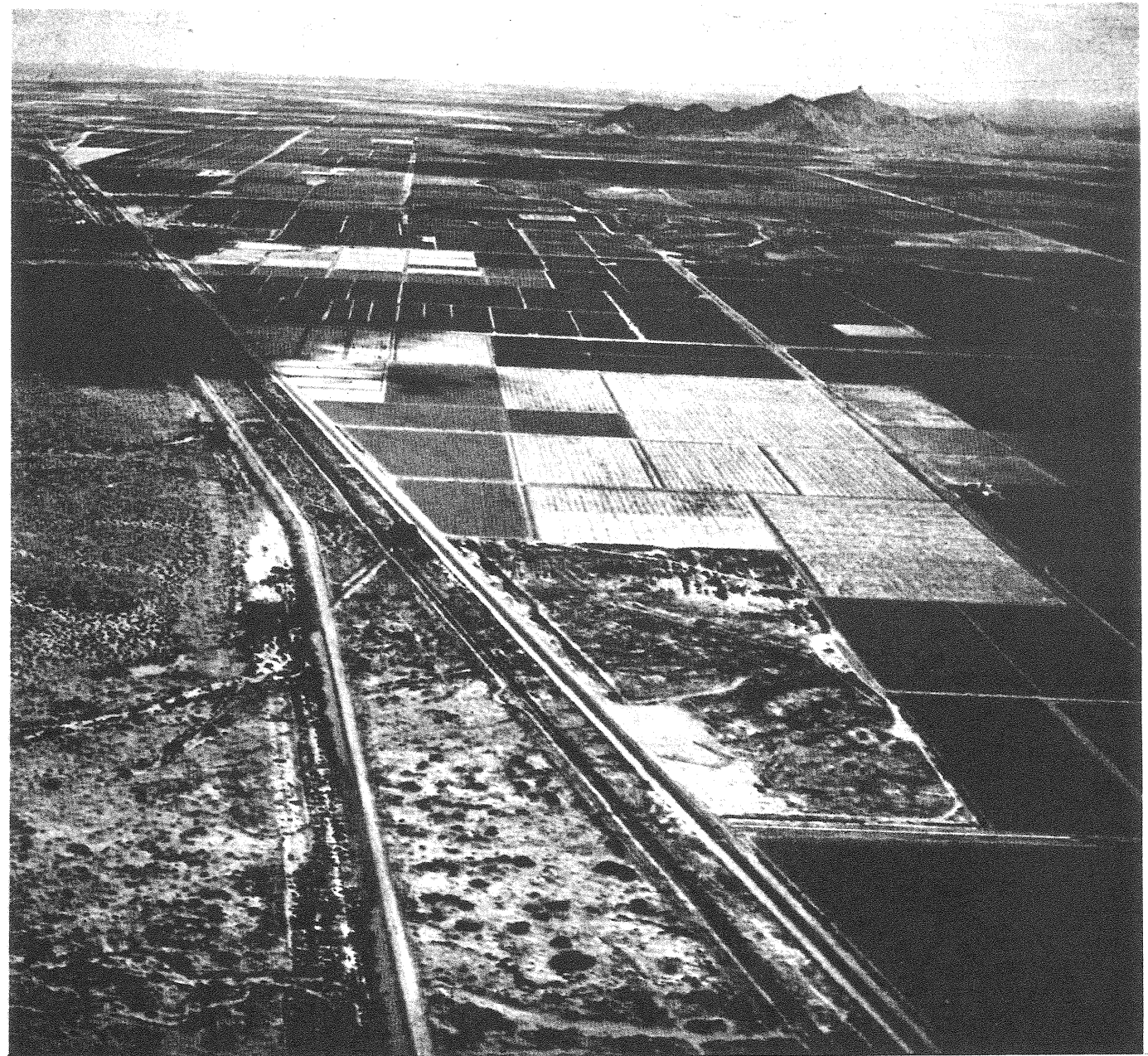
● Στην αγορά είναι πολύ δύσκολο να βρεις ντόπιες ποικιλίες.

● Στην αγορά δεν υπάρχουν αρκετά βιολογικά φυτοφάρμακα.

● Η διάθεση των βιολογικών προϊόντων είναι δύσκολη. Ουσιαστικά τα βιολογικά προϊόντα δεν είναι επίσημα αναγνωρισμένα αλλά ούτε κι ο κόσμος αναγνωρίζει τη σημασία τους. Όπως και από τη διάθεση των συμβατικών προϊόντων ένα σημαντικό ποσοστό λεπτών, πάει στους μεσιτέμπορες. Πιστεύουμε ότι η γεωργική παραγωγή πρέπει να φτάνει στον καταναλωτή μέσω γεωργικών συνεταιρισμών.

«Εντός»: Στο χωριό πως σας αντιμετώπισαν;

Νικόλας: Στην αρχή θετικά. «Έτσι καλλιεργούσαμε και μεις, πριν» μας είπαν. Μετά όμως όταν είδαν τις δυσκολίες, μας είπαν «παιδικιά κάτσατε στα βραστά σας, το κατεστημένο, εν κατεστημένο!» Πήραμε φυσικά μερικούς επάιρους αλλά κανείς δεν μας μιμήθηκε.

ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ: ΜΙΚΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Κορίνα Δημητρίου

BARRICADA INTERNACIONAL

Ενα σημαντικό μέσο, άμεσης πληροφόρησης για τη Νικαράγουα, αποτελεί για όσους μπορούν να διαβάσουν αγγλικά, η έκδοση στη γλώσσα αυτή της BARRICADA INTERNACIONAL. Η νέα αυτή έκδοση της BARRICADA ήλθε στη ζωή πριν μερικούς μήνες και είναι δεκαπενθήμερη. Το υλικό της βασίζεται κατά κύριο λόγο στη νικαρουανή ισπανόφωνη έκδοση της BARRICADA INTERNACIONAL και εκδίδεται στην Βρετανία από την Βρετανική Επιτροπή Αλληλεγγύης στη Νικαράγουα.

Εκτός των άλλων η νέα αυτή έκδοση μπορεί νάναι χρήσιμο βοήθημα σ' όσους εργάζονται για τη διεθνή αλληλεγγύη στον Νικαρουανό λαό. Μπορεί κανείς να την ζητήσει από την εξής διεύθυνση:

BARRICADA INTERNACIONAL
(U.K.)
c/o NSC
23 BEVENDEN STREET
LONDON NI 6BH
ENGLAND

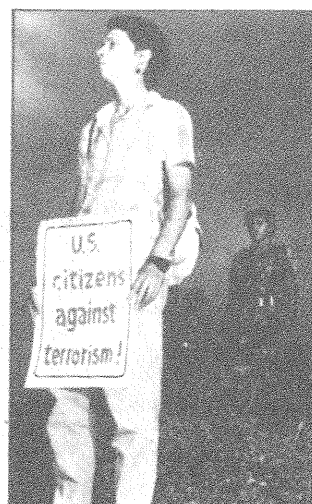
AMNLAE

Το AMNLAE είναι η γυναικεία οργάνωση του FSLN. Το περασμένο Σεπτέμβριο γιόρτασε τα δέκα χρόνια της. Προηγούμενα ονομαζόταν AMPRONAC (Γυναίκες στην αντιμετώπιση του Εθνικού Προβλήματος). Μετά την επανάσταση μετονομάστηκε σε AMNLAE παίρνοντας το όνομα της πρώτης νεκρής του αγώνα, της δεκαοχτάχρονης Luisa Amanda Espinoza. Η συμμετοχή του γυναικείου κινήματος στον ένοπλο αγώνα ήταν σημαντικότερη. Αρκεί να λεχθεί ότι το ένα τρίτο των ένοπλων τμημάτων του Σαντινιστικού Μετώπου στη διάρκεια της αντικαθεστωτικής πάλης ήταν γυναίκες.

Στα δέκα χρόνια λειτουργίας του, το AMNLAE μπόρεσε να υπερβεί τον αρχικό του αντιφασιστικό ρόλο και να εξελιχτεί σ' ένα ριζοσπαστικό γυναικείο κίνημα που επιζητεί να επαναπροσδιορίσει τη θέση των γυναικών στην απελευθερωμένη Νικαράγουα. Αποτέλεσμα της δρά-

σης του και μέσα στις συνθήκες, ας μη το ξεχνάμε, του πατροπαράδοτου ανδρικού σβινισμού, ήταν και η συμπερίληψη ειδικής αναφοράς στα γυναικεία δικαιώματα στο νέο σύνταγμα της χώρας.

Στο συνέδριο για τα δέκα χρόνια του AMNLAE τον περασμένο Σεπτέμβριο, στο οποίο συμμετείχαν οι γυναικείες οργανώσεις απ' όλο τον κόσμο φάνηκε ότι η εμπειρία του γυναικείου κινήματος της Νικαράγουας εμπλουτίζει και παραδειγματίζει όχι μόνο τους γυναικείς της Κεντρικής και Λατινικής Αμερικής αλλά και των προηγμένων καπιταλιστικών χωρών.

χθηκε στο ειρηνιστικό κίνημα των Η.Π.Α. και εξελίχθηκε σε εξαιρετικά δραστήριο μέλος του. Τραγική ειρωνεία για τον Γουίλσον, είναι ότι στη νέα του αυτή δραστηριότητα, έχασε τα δυό του πόδια. Συγκεκριμένα στις 2 του Σεπτεμβρίου του 1987 συμμετείχε σε μια εκδήλωση διαμαρτυρίας ενάντια στην αποστολή πολεμικού υλικού από τις Η.Π.Α. στις δικτατορίες της Νότιας και Κεντρικής Αμερικής. Η εκδήλωση γινόταν κοντά στη ναυτική βάση Concord κοντά στο Σαν Φρανσίσκο.

Ο Γουίλσον στάθηκε μπροστά από ένα τραίνο που μετέφερε στρατιωτικό υλικό. Σύμφωνα με παρευρισκόμενους, ο οδηγός του τραίνου αντί να σταματήσει, αύξησε ταχύτητα με αποτέλεσμα να αφαιρέσει τα κάτω άκρα του διαδηλωτή.

PEOPLE IN POWER

Μ' αυτό τον τίτλο κυκλοφόρησε πρόσφατα ένα βιβλίο του Gary Ruchwarger με θέμα του την εξέλιξη της συνείδησης και οργάνωσης των νικαρουαανών μαζών στη περίοδο που προηγήθηκε της σαντινιστικής επανάστασης και στη περίοδο που επακολούθησε. Το βιβλίο στηρίχτηκε σε μια μακρόχρονη μελέτη του συγγραφέα στην εξέλιξη των κοινωνικών δειχτών συνδυασμένη με μια εμπειρική γνώση των προσπαθειών για μια νέα κοινωνική οργάνωση. Το βιβλίο εξετάζει την απόσταση και το βαθμό αυτονομίας μεταξύ του κυβερνώτος FSLN και των λαϊκών οργανώσεων αναλύοντας τις δομές των πιο σημαντικών απ' αυτές: των κοινοτικών

ομάδων (CDS), της γυναικείας οργάνωσης (AMNLAE) και των κύριων συντεχνιών (CST, ATC, UNAC). Στη συνέχεια επιχειρεί να καθορίσει τη λεπτή γραμμή που χαρακτηρίζει την συμβιοτική σχέση των οργανώσεων αυτών με το κράτος στη μακρόχρονη περίοδο εκτάκτου ανάγκης. Ένα σημαντικό μέρος του βιβλίου αυτού είναι αφιερωμένο στην εξέλιξη του γυναικείου κινήματος στη Νικαράγουα και στο AMNLAE.

Ο συγγραφέας δεν διστάζει να υποδείξει τα μειονεκτήματα του συστήματος και να εντοπίσει λάθη και αδυναμίες. Πρόκειται σίγουρα για μια θετική συνεισφορά όχι μόνο για την γνώση της σημερινής νικαρουαανής κοινωνίας αλλά και για το προχώρημα της.

ΠΟΔΗΛΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ

Μια πρωτότυπη εκστρατεία συμπαράστασης στη Νικαράγουα άρχισε από τις Η.Π.Α. και ξαπλώνεται ήδη και στην Αγγλία. Η εκστρατεία στοχεύει να βοηθήσει, έστω και λίγο τους Νικαρουαανούς να αντεπεξέλθουν στο οξύ πρόβλημα μεταφορών που αντιμετωπίζουν. Πώς; Μαζεύοντας, επιδιόρθωνοντας και φυσικά απο-

στέλλοντας στη Νικαράγουα, παλιά ποδήλατα. Το σύνθημα της εκστρατείας είναι "BIKES NOT BOMBS" και συνοδεύεται κυρίως από ποδηλατικές διαδηλώσεις. Τα ποδήλατα που αποστέλλονται στη Νικαράγουα διαμοιράζονται σε αγροτικές κοπερατίβες και σε μικρές αγροτικές κοινότητες. Όσο κι αν η εκστρατεία ηχεί σαν βορειοαμερικανικό φολκ, η χρησιμότητα των ποδηλάτων στη νικαρουανή επαρχία, είναι πραγματική.

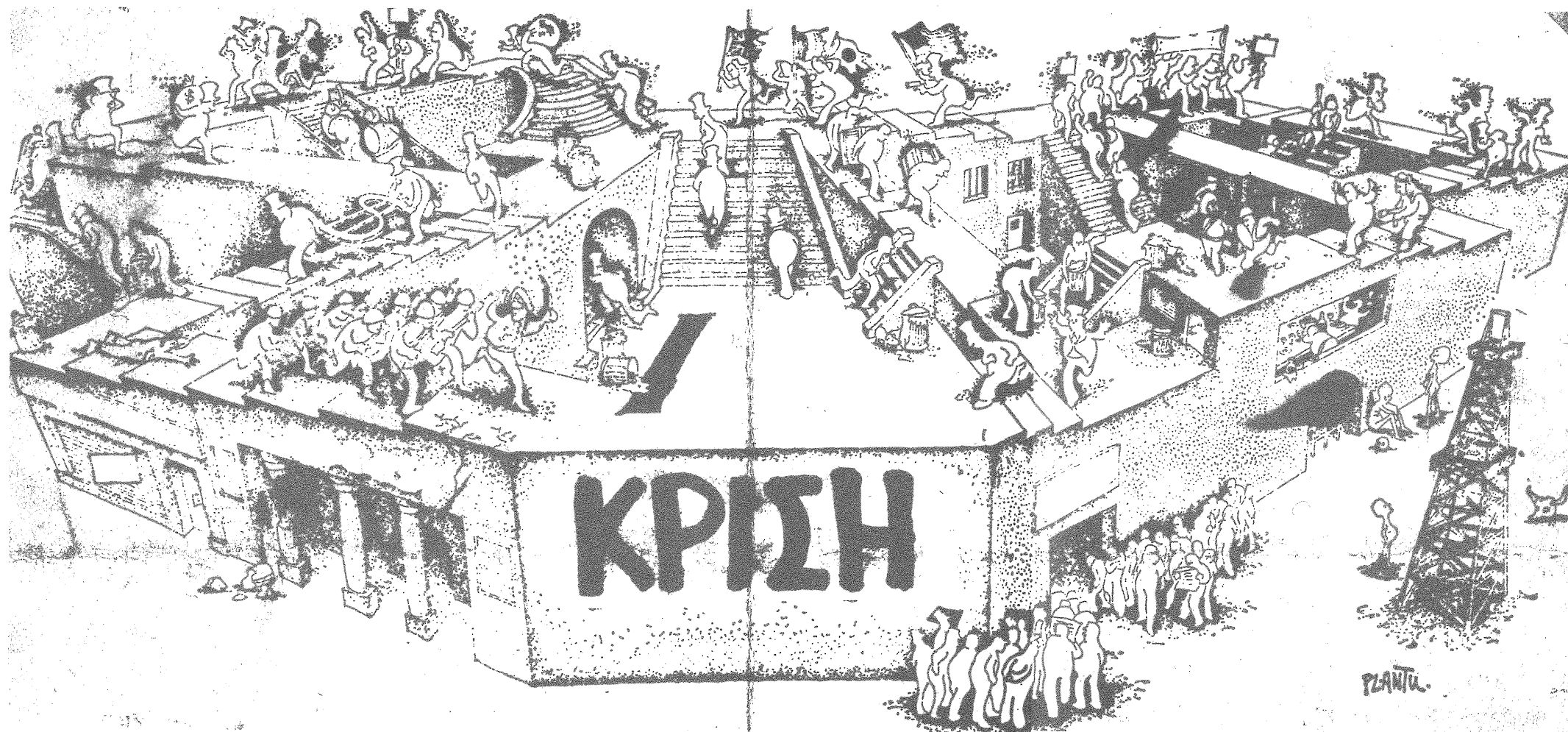
ΜΠΡΑΪΑΝ ΓΟΥΪΛΣΟΝ

Ιδιαίτερη μνεία, έστω και καθυστερημένα από την πλευρά μας, αξίζει στον βορειο-αμερικανό Μπράϊαν Γουίλσον κατάφερε να περάσει μέσα από τη φωτιά του Βιετναμικού πολέμου και να σωθεί. Θέλοντας να παρεμποδίσει την επανάληψη τέτοιων πολέμων, εντά-

ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΝΕΑ ΥΦΕΣΗ

του ERNEST MANDEL

Το καπιταλιστικό καθεστώς δέχτηκε ένα πολύ γερό χτύπημα στις 19 Οκτωβρίου. Πρώτα-πρώτα πρέπει να εγκαταλειφθεί η ιδέα ότι δεν υπάρχει σχέση ανάμεσα σε αυτά που συνέβησαν στο Χρηματιστήριο και σε ό,τι συμβαίνει σε αυτό που ορισμένοι σχολιαστές ονομάζουν «πραγματική οικονομία». Το Χρηματιστήριο, σύμφωνα με αυτούς, είναι άρρωστο (εξ ου και η πτώση του) ενώ η πραγματική οικονομία είναι υγιής (εξ ου και οι προοπτικές της, που είναι ενθαρρυντικές).

Αυτή η άποψη είναι τελείως παράλογη. Για να καταλάβει κανείς ως ποιο ση-

μείο είναι παράλογη, αρκεί να αναφερθούν δύο στοιχεία-κλειδιά. Οι Αμερικανοί μέτοχοι από μόνοι τους, μόνο στις ΗΠΑ, έχασαν χίλια εκατο δισεκατομμύρια δολάρια μέσα σε δύο εβδομάδες, δηλαδή περισσότερα από όλο το χρέος του τρίτου κόσμου, που έχει συσσωρευτεί εδώ και είκοσι χρόνια. Οι μέτοχοι στο σύνολο των ιμπεριαλιστικών χωρών έχασαν, πάντα μέσα σε δύο εβδομάδες, χίλια εξακόσια δισεκατομμύρια δολάρια που αντιστοιχούσαν στο 80% όλου του δημόσιου χρέους των ΗΠΑ. Είναι τελείως ανόητο να θεωρηθεί πως αυτό είναι απλώς ένα χρηματιστηριακό φαινόμενο

χωρίς καμία επίδραση στην οικονομία. Όλοι οι σοβαροί οικονομολόγοι υπογράμμισαν πως τέτοιες ζημιές είναι βέβαιο πως θα επιφέρουν μειώσεις στην κατανάλωση.

Και πολύ πιο σημαντική από τη μείωση στις δαπάνες κατανάλωσης είναι ασφαλώς μια μείωση στις επενδύσεις των επιχειρήσεων, σαν συνέπεια των χρηματιστηριακών ζημιών. Σε σχέση με αυτό, υπάρχει ένας δεύτερος μύθος που πρέπει να καταρριφθεί: ο μύθος σύμφωνα με τον οποίο οι ζημιές που προκάλεσε η πτώση των μετοχών στο Χρηματιστήριο είναι απλώς ζημιές στο χαρτί, λογιστικές

ζημιές, αφού κανείς δεν είναι αναγκασμένος να πουλήσει μετοχές που έχουν χαμηλή τιμή. Ας αφήσουμε στην άκρη το γεγονός ότι πολλές από αυτές τις μετοχές πουλήθηκαν και ότι επομένως πολλές ζημιές έχουν ήδη πραγματοποιηθεί. Όμως αυτό που πολύ εύκολα ξεχνιέται είναι ότι οι μετοχές είναι μετοχές βιομηχανικών, τραπεζικών, μεταφορικών κλπ. εταιριών (δηλαδή πολύ πραγματικών εταιριών) και ότι αποτελούν μια καθόλου αμελητέα μερίδα του ενεργητικού των εταιριών αυτών. Με την πτώση που υφίστανται στο Χρηματιστήριο, οι εταιρείες αυτές βλέπουν να

ανατρέπεται η σχέση ανάμεσα στο ενεργητικό τους και στα χρέη τους, πράγμα που σημαίνει ότι η προσφυγή στις πιστώσεις, και επομένως οι δυνατότητές τους να χρηματοδοτήσουν με πιστώσεις τις επενδύσεις τους περιορίζεται πολύ σοβαρά.

1. Τελείως ανορθολογικές τιμές

Όχι μόνο αυτά που συμβαίνουν στο Χρηματιστήριο έχουν συνέπειες στην πραγματική οικονομία, αλλά και οι αιτίες

τους δεν έχουν καμία σχέση με κάποιο καθαρά χρηματιστηριακό φαινόμενο. Έχει ειπωθεί, και τυπικά είναι σωστό, ότι η άμεση αιτία της πτώσης των τιμών στο Χρηματιστήριο ήταν η αύξηση του επιτοκίου που γνώρισαν οι ΗΠΑ κατά τις εβδομάδες και τους μήνες που προηγήθηκαν της 19ης Οκτωβρίου. Το μέσο επιτόκιο, εάν μπορούμε να μιλήσουμε για μέσο αφού υπάρχουν πολλά διαφορετικά επιτόκια, πέρασε από το 7,5% σε λίγο πάνω από το 10%. Και εδώ εφαρμόζεται μια καθαρή μέθοδος των τριών. Είναι αλήθεια ότι, από μια πολύ γενική, θεωρητική άποψη, οι τιμές των μετοχών στο Χρηματιστήριο καθορίζονται από την κεφαλαιοποίηση των μερισμάτων, δηλαδή των εισοδημάτων που προσφέρουν οι μετοχές αυτές σε σχέση με το μέσο επιτόκιο. Εδώ υπάρχει μια αυτόματη κίνηση: Εάν το επιτόκιο ανεβαίνει, η τιμή των μετοχών πέφτει. Και μπορούμε να προσθέσουμε, που και αυτό είναι σωστό, ότι ορισμένα Χρηματιστήρια, ιδιαίτερα του Τόκιο, του Χονγκ-Κονγκ και της Νέας Υόρκης, είχαν φτάσει σε τελείως παράλογα, ανορθολογικά επίπεδα. Στο Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης, οι τιμές είχαν ανεβεί σε σημείο όπου το μέσο μέρισμα δεν απέδιδε πλέον παρά μόνο 2,5%. Στο Τόκιο, οι τιμές είχαν αυξηθεί ως το σημείο όπου η απόδοση της μετοχής ήταν 1,5%. Οι δύο αυτοί εκατοστιαίοι αριθμοί είναι μικρότεροι από την απόδοση μιας απλής προθεσμιακής κατάθεσης σε μια τράπεζα.

Το να συνεχίσει κανείς να αγοράζει μετοχές σε αυτές τις συνθήκες, δεν είχε πλέον καμία λογική από την άποψη των εισοδημάτων που προσφέρουν. Ήταν μια καθαρά κερδοσκοπική επιχείρηση, με την ελπίδα πως οι τιμές θα συνεχίζαν να ανεβαίνουν, χωρίς καμία σχέση με τα εισοδήματα από μετοχές. Επομένως μπορούμε από τεχνική άποψη να πούμε πως μια αντιστροφή ήταν αναπόφευκτη, ότι μια πτώση ήταν αναπόφευκτη και το φαινόμενο της διεθνοποίησης εξαιρετικά γρήγορο. Είναι η πρώτη φορά που βρισκόμαστε μπροστά σε ένα χρηματιστηριακό κραχ στο σύνολο των καπιταλιστικών χωρών.

2. Η υπερσυσσώρευση του κεφαλαίου

Το 1929 ήταν η Ουώλ Στρητ, ενώ τα άλλα μέρη θίχτηκαν αφού πέρασε κάποιο διάστημα. Τη φορά αυτή, το διάστημα δεν διάρκεσε ούτε 24 ώρες. Από την αρχή αυτού που ονόμασα μακρόχρονο κύμα ύφεσης, δηλαδή από το

1974, όταν άρχισε η πρώτη (μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο) γενικευμένη ύφεση της διεθνούς καπιταλιστικής οικονομίας, μπήκαμε σε μια μακρόχρονη φάση υφέσεων που χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα από ένα μέσο μακροχρόνιο ποσοστό ανάπτυξης που είναι μικρότερο από το μισό του αντίστοιχου ποσοστού των προηγούμενων 25 χρόνων και που μεταφράζεται ιδιαίτερα σε μια διαρκή — μέσα από τα σκαμπανεβάσματα της συγκυρίας — αύξηση της ανεργίας, η οποία έφτασε τώρα τα σχεδόν 10 εκατομμύρια άτομα μόνο στις ιμπεριαλιστικές χώρες. Κατά τη διάρκεια αυτής της μακρόχρονης περιόδου υφέσεων, η συσσώρευση του κεφαλαίου συνεχίζει, προφανώς, να γίνεται. Δεν υπάρχει διαρκής κρίση, τέτοιο πράγμα δεν υπάρχει. Υπάρχουν πάντα περίοδοι υφέσεων που ακολουθούνται από περιόδους ανάκαμψης. Γνωρίσαμε μια ύφεση το 1974-75, γνωρίσαμε μια ύφεση το 1981-82, γνωρίσαμε μια ανάκαμψη μετά από την ύφεση αυτή και η οποία διάρκεσε από το 1983 ως το 1986. Αλλά κατά τη διάρκεια όλων αυτών των ανακάμψεων, οι παραγωγικές επενδύσεις σε νέα εργοστάσια τα οποία παράγουν όχι μόνο εμπορεύματα (θα μπορούσαμε να προσθέσουμε και τις τηλεπικοινωνίες, τις μεταφορές, ηλεκτρισμό, αέριο, υποδομή) οι παραγωγικές επενδύσεις δηλαδή, με την πιο πλατιά έννοια του όρου, δεν ακολούθησαν την κίνηση. Υπήρξαν ολοένα και λιγότερες παραγωγικές επενδύσεις.

Μια μελέτη που δημοσιεύτηκε πρόσφατα στη Γερμανία και την αξία της οποίας υμνεί το πολύ σπντηρητικό αμερικανικό περιοδικό Business Week, έδειξε ότι παρά τη μείωση των φόρων, παρά μια έντονη αύξηση των κερδών κατά την περίοδο 1982-87, οι παραγωγικές επενδύσεις από τις μεγάλες γερμανικές εταιρείες βρίσκονται σε ένα επίπεδο που με το ζόρι αντιστοιχεί στο μισό (αν όχι και λιγότερο του μισού) αυτού που υπήρχε στις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Υπάρχει, επομένως, μια τεράστια υπερσυσώρευση κεφαλαίων που δεν επένδυνονται παραγωγικά και ο λόγος είναι πολύ απλός. Υπάρχουν τεράστιες, υπερβολικές δυνατότητες, τεράστια πραγματική ή δυνητική υπερπαραγωγή που βαραινεί στην αγορά. Υπάρχουν ήδη πάρα πολλά αυτοκίνητα, πάρα πολλά αεροπλάνα, πάρα πολλά ηλεκτρικά οικιακά είδη που μπορούν να παραχθούν. Οι καπιταλιστές είχαν ελπίσει, (και πολλοί ιδίως), ακόμα και μέσα στο εργατικό κίνημα, επαναλάμβαναν μιμητικά την

ελπίδα αυτή) ότι νέα προϊόντα και σε νέους τομείς, όπως η πληροφορική, οι προσωπικοί υπολογιστές, η ρομποτική, θα έπαιρναν τη σκυτάλη του αυτοκινήτου, των ηλεκτρικών οικιακών συσκευών, της οικοδομής, αφού στην πραγματικότητα αυτοί οι τρεις τομείς ήταν που έσπρωξαν το ουσιαστικό μέρος της ανάπτυξης μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

3. Το πλεόνασμα των εμπορευμάτων

Ωστόσο, αρκεί να κοιτάξει κανείς τους αριθμούς της παραγωγής και των πωλήσεων σε αυτούς τους τομείς (προσωπικούς υπολογιστές και ρομποτική) για να καταλάβει ότι δεν μπορεί να υπάρξει τέτοιο θέμα. Μόλις και βρίσκουμε ένα 10 με 15% στα νοικοκυριά να διαθέτουν προσωπικό υπολογιστή και μόλις 2 με 3% των θέσεων εργασίας καταργήθηκαν από τα ρομπότ. Επομένως, οι τομείς αυτοί, οι κλάδοι αυτοί, τα προϊόντα αυτά, δεν παίρνουν τη σκυτάλη και, στις συνθήκες αυτές, μαζί με την υπερσυσώρευση του κεφαλαίου, υπάρχει και μια υπερσυσώρευση εμπορευμάτων που είναι αδύνατο να διατεθούν. Έτσι, ένα σημαντικό μέρος των σχηματισμένων κεφαλαίων παραμένουν σε ρευστή ή ημιρευστή κατάσταση και αναζητούν τοποθέτηση έξω από την παραγωγή.

Δεν υπάρχουν εικοσιπέντε δυνατότητες για να τοποθετηθούν 100, 200, 300 δισεκατομμύρια δολάρια το χρόνο. Υπάρχουν μόνο τα ακίνητα και το Χρηματιστήριο. Και σε αυτούς ακριβώς τους τομείς πράγματι διοχετεύτηκε ο ανθός των νέων αυτών κεφαλαίων σε τεράστια κλίμακα εδώ και πολλά χρόνια, πράγμα που εξηγεί την παρανοϊκή αύξηση των τιμών στα Χρηματιστήρια και των τιμών των οικοπέδων και των οπιτιών, σε όλες τις μεγάλες πόλεις του κόσμου. Οι αυξήσεις αυτές δεν έχουν πλέον καμιά σχέση με κάποια απόδοση ή κάποιο οικονομικό λόγο. Είναι απλώς το αποτέλεσμα του γεγονότος ότι τεράστια κεφάλαια διοχετεύτηκαν προς τις αγορές αυτές και ότι, καθώς λειτουργεί ο νόμος της προσφοράς και της ζήτησης, οι τιμές ανέβηκαν κατακόρυφα.

4. Μια κεντρική αντίφαση για τη διεθνή καπιταλιστική οικονομία

Τώρα, πρέπει να προσθέσουμε μια αντίφαση που γίνεται σχεδόν κεντρική για

τη διεθνή καπιταλιστική οικονομία. Οι ΗΠΑ συνεχίζουν να είναι η κύρια αγορά του κόσμου. Από μόνες τους αντιπροσωπεύουν σχεδόν το 40% των εισαγωγών, των αγορών, του καπιταλιστικού κόσμου. Ένα σημαντικό μέρος των ρευστών ή σχεδόν ρευστών αξιών πήραν το δρόμο προς τις ΗΠΑ απλώς επειδή δεν μπορούσαν να πάρουν κανένα άλλο δρόμο. Δύσκολα οι σεΐχηδες του πετρελαίου ή οι Γιαπωνέζοι καπιταλιστές θα επένδυαν 300 εκατομμύρια δολάρια το χρόνο στη Νορβηγία ή στην Τανζανία, όπου δεν υπάρχει τι να αγοράσει κανείς σε μια τέτοια κλίμακα. Επομένως προσανατολίστηκαν φυσιολογικά προς τις ΗΠΑ.

Αλλά συγχρόνως η ανταγωνιστικότητα της αμερικανικής βιομηχανίας, ή ακόμα πιο ξεκάθαρα ειπωμένο, η ηγεμονία του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού στον καπιταλιστικό κόσμο έχει ασταμάτητα και αμετάκλητα διαβρωθεί. Θα δώνα έναν αριθμό, για να δείξω με ποια ταχύτητα εκδηλώνεται η παρακμή αυτή. Από το 1981 ως το 1986, μέσα σε πέντε χρόνια, η συμμετοχή των ΗΠΑ στις παγκόσμιες εξαγωγές έπεσε από το 20 στο 13,8%. Ποτέ στην ιστορία του καπιταλισμού δεν γνωρίσαμε τόσο γρήγορη παρακμή από την πλευρά της κύριας δύναμης. Εάν κοιτάξουμε την παρακμή της Μεγάλης Βρετανίας, αυτή επεκτάθηκε σε πολλές δεκαετίες.

Όλα αυτά τα ξένα κεφάλαια διοχετεύτηκαν προς τις ΗΠΑ τη στιγμή ακριβώς που άρχιζε μια τάση διαρκούς ελλείμματος του αμερικάνικου εμπορικού ισοζυγίου. Οι Αμερικανοί εισάγουν όλο και περισσότερο και εξαγωγή όλο και λιγότερο, τηρουμένων των αναλογιών. Η τάση αυτή που εμφανίστηκε συνέχισε να αναπτύσσεται στη διάρκεια των δέκα τελευταίων ετών και ενισχύθηκε και επιδεινώθηκε από την αρχή της δεκαετίας του 1980. Εάν πάρουμε μαζί τις δύο αυτές κινήσεις, ροή των κεφαλαίων προς τις ΗΠΑ και αυξανόμενο αμερικανικό εμπορικό έλλειμμα, αυτό μας οδηγεί μοιραία σε δύο αποτελέσματα. Η συνεχής πτώση της ισοτιμίας του δολαρίου σε σχέση με τα άλλα νομίσματα είναι αναπόφευκτη. Οι Αμερικάνοι χρειάζονται όλο και περισσότερα γιεν, μάρκα, ελβετικά φράγκα, κλπ. για να πληρώσουν το λογαριασμό για τις εισαγωγές τους, ενώ η ζήτηση ξένου συναλλάγματος αυξάνει πιο έντονα από τη ζήτηση δολαρίων και έτσι το δολάριο μειώνεται.

Αλλά συγχρόνως, οι Αμερικάνοι χρειάζονται αυτά τα ξένα κεφάλαια για να καλύψουν το έλλειμμα, αφού δεν έχουν πια στην πράξη συναλλαγματικά αποθέ-

ματα για να πληρώσουν το λογαριασμό και, εάν πάρουν ξένα κεφάλαια, θα οδηγηθούν στην κατάσταση ενός χυδαίου Περού, μιας χυδαίας Βραζιλίας, για να μη μιλήσουμε για μια χυδαία Πολωνία. Δηλαδή θα βρεθούν σε μια κατάσταση χρεοκοπίας και δεν θα μπορούν πλέον να πληρώνουν τις εισαγωγές τους. Πρέπει να προσελκύσουν ξένα κεφάλαια και, για να τα καταφέρουν, με ένα εθνικό νόμισμα που συνεχώς χάνει αξία, πρέπει να προσφέρουν επιτόκια που να είναι ουσιαστικά πιο υψηλά από τα επιτόκια στο Τόκυο, στην Φρανκφούρτη, στη Ζυρίχη ή στο Άμστερνταμ. Στο επιτόκιο των ΗΠΑ περιλαμβάνεται αυτό που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε πριμ ασφάλειας ενάντια στην υποτίμηση του δολαρίου, ένα πριμ της τάξης των 3 με 4% που προστίθεται στο πραγματικό επιτόκιο. Έχουμε εδώ ένα σχεδόν αυτόματο μηχανισμό και είναι το γιαπωνέζικο χρηματιστικό κεφάλαιο (που εξάγει κεφάλαια στις ΗΠΑ με το ρυθμό των 140 με 150 δισεκατομμυρίων δολαρίων το χρόνο, δηλαδή 12 δισεκατομμύρια δολάρια το μήνα) αυτό που επωφελήθηκε περισσότερο από αυτές τις κινήσεις επαναπροσανατολισμού και αναδιάρθρωσης του διεθνούς καπιταλισμού.

5. Ο ρόλος του γιαπωνέζικου κεφαλαίου

Στα τέλη Αυγούστου φέτος, ο αριθμός αυτός έπεσε απότομα κατά 90%, περνώντας από τα 12 δισεκατομμύρια σε περίπου 1 δισεκατομμύριο μόνο. Ήταν ο πανικός για την Ουάλ Στρητ, για την Ουάσιγκτον: Οι Γιαπωνέζοι κινδύνευαν να μην καλύψουν πλέον το αμερικάνικο εμπορικό έλλειμμα. Οι Γιαπωνέζοι άρχιζαν να αποσύρονται από το Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης και η απάντηση — το είδαμε — ήταν η άνοδος των επιτοκίων από το 7,5 στο 10% και, κατά συνέπεια, οι τιμές των μετοχών στην Ουάλ Στρητ κατέρρευσαν. Εδώ βλέπουμε με ποιο τρόπο ο καθαρά τεχνικός μηχανισμός του Χρηματιστηρίου συνδέεται όχι μόνο με διαρθρωτικές πλευρές του ύστερου καπιταλισμού αλλά και με τις μεταβολές των διμπεριαλιστικών συσχετισμών δύναμης, με όλες τους τις συνέπειες.

Μερικές φορές η πτώση του δολαρίου παρουσιάζεται σαν ένα είδος συνωμοσίας του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού για να τιμωρηθούν οι εταίροι/συναγωνιστές του και να ανακτηθεί η ισορροπία του εμπορικού ισοζυγίου. Από καθαρά τεχνική άποψη, τα αποτελέσματα δεν

είναι τόσο εύγλωττα. Όταν η τιμή του δολαρίου μειώνεται, είναι αλήθεια πως οι εξαγωγές γίνονται πιο εύκολες, αλλά είναι επίσης αλήθεια ότι και οι εισαγωγές γίνονται πιο ακριβές και, ενώ οι επιπτώσεις στις εισαγωγές, ιδιαίτερα στις εισαγωγές πετρελαίου, στις ΗΠΑ είναι άμεσες, οι επιπτώσεις στις εξαγωγές εμφανίζονται μεσοπρόθεσμα και μερικές φορές απλώς αναμένονται χωρίς να εμφανιστούν. Μπορούμε να έχουμε ένα αυξημένο εμπορικό έλλειμμα παρά την πτώση της τιμής του δολαρίου: Αυτό συνέβη τον Αύγουστο και το Σεπτέμβριο και αυτό τρόμαξε τους χρηματιστές, τους κερδοσκόπους. Πρόκειται για μια από τις ψυχολογικές εξηγήσεις για την πτώση των μετοχών της 19ης Οκτωβρίου.

Ωστόσο υπάρχει μια πιο σημαντική, πιο διαρθρωτική πλευρά, πέρα από αυτήν την τυπική πλευρά. Όταν το δολάριο πέφτει, ως υποθέσουμε πως οι εξαγωγές ενθαρρύνονται, αλλά συγχρόνως όλα τα πραγματικά στοιχεία του ενεργητικού στις ΗΠΑ (εργοστάσια, μετοχές, οικόπεδα, οικοδομές) γίνονται φτηνότερα για τους ξένους καπιταλιστές.

6. Προαγγελία μιας αναδιάρθρωσης του μεγάλου μονοπωλιακού κεφαλαίου

Ένας Γιαπωνέζος, Γερμανός, Ελβετός ή Ολλανδός καπιταλιστής θα ξοδέψει σήμερα 40% λιγότερο απ' ό,τι πριν από δυο χρόνια για να αγοράσει εργοστάσια, μετοχές, οικόπεδα, οικοδομές στις ΗΠΑ.

Δηλαδή, πίσω από την υποτιθέμενη συνωμοσία (στην οποία εγώ δεν πιστεύω) του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού για να πέσει το δολάριο, θα υπήρχε από την πλευρά του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού μια τρομερή πολιτική ηθελημένης αλλοτρίωσης της περιουσίας του, του ενεργητικού του, της ιδιοκτησίας του προς όφελος των ξένων καπιταλιστών. Όμως, αφού ο δρόμος προς τα εργοστάσια εξακολουθεί να είναι γερά μπλοκαρισμένος, όχι από την αγορά που δεν φταίει σε τίποτα, αλλά από τον παρεμβατισμό της αμερικάνικης κυβέρνησης, όχι από την απορρύθμιση, αλλά από τη ρύθμιση, όλη αυτή η τεράστια μάζα από κεφάλαια διοχετεύτηκε προς χρηματιστικά εργαλεία, το Χρηματιστήριο και τα ακίνητα.

Με αυτή την έννοια μπορούμε να πούμε, από μια διαρθρωτική άποψη, που είναι πολύ πιο σημαντική από τη συγκυρι-

ακή ανάλυση του χρηματιστικού φαινομένου ότι το χρηματιστηριακό κραχ αναγγέλλει μια αναδιάρθρωση του μεγάλου μονοπωλιακού κεφαλαίου ορισμένων χωρών-κλειδιά, με αντιστροφή φορά αυτής που γνωρίσαμε στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Έχουν μιλήσει για «αποβιομηχάνιση», όταν θέλουν να χαρακτηρίσουν την πολιτική της Θάτσερ και του Ρήγκαν. Την εποχή του ιμπεριαλισμού, η αποβιομηχάνιση που οδηγείται ως τα άκρα της σημαίνει την απώλεια της στρατιωτικής και οικονομικής δύναμης. Επομένως η κίνηση αυτή θα έπρεπε να αντιστραφεί. Και η τεράστια απώλεια αξίας, δηλαδή ουσίας, του τραπεζικού, κερδοσκοπικού, χρηματικού κεφαλαίου μετά τις 19 Οκτωβρίου σημαδεύει την αρχή αυτής της αναδιάρθρωσης.

Το εκκρεμές θα αλλάξει φορά και πάλι. Δεν είναι μυστικό ότι αυτό θα συνοδεύει με πολιτικές αλλαγές. Υπάρχει ένα συγκεκριμένο πολιτικό «προσωπικό» που καθοδηγήσε αυτή την αποβιομηχάνιση και το πριμ στην κερδοσκοπία και τα εύκολα κέρδη, αλλά υπάρχει ένα άλλο πολιτικό προσωπικό που θα ακολουθήσει μια αντιστροφή πολιτική. Μετά από δέκα χρόνια περιπετειών, νεοφιλελεύθερης επίθεσης στα πάντα, οι νεοφιλελεύθεροι βρίσκονται σήμερα νοκ-άουτ.

Σπάνια υπήρξε στην ιστορία μια τέτοια αντιστροφή των τρεχουσών αντιλήψεων, της ιδεολογίας της κυρίαρχης τάξης τόσο γρήγορη όσο αυτή που γνωρίσαμε στις δεκαπέντε τελευταίες μέρες. Να δυο παραδείγματα: Τη Δευτέρα, 26 Οκτωβρίου, η International Herald Tribune αναδημοσίευσε ένα άρθρο από την New York Times που αρχίζει με την ακόλουθη φράση, που κανένας σοσιαλδημοκράτης δεν θα τολμούσε να γράψει πριν από ένα μήνα: «Ο κόσμος κινδυνεύει να οδηγηθεί σε μια σοβαρή ύφεση, όλα εξαρτώνται από το εάν οι ανεξέλεγκτες δυνάμεις της αγοράς θα μας οδηγήσουν στο χάος ή εάν η λογική και λογικευμένη επέμβαση των κυβερνήσεων θα μας βγάλει από το αδιέξοδο». Είναι το κλασικό παρεμβατικό «πιστεύω» που εμφανίζεται σε περιόδους κρίσης. Που πήγε η πίστη στην αγορά;

7. Οι περιπέτειες της ιδιωτικοποίησης της British Petroleum

Ένα τελευταίο παράδειγμα: Η κ. Θάτσερ είχε αναγγείλει, στο συνέδριο των Συντηρητικών πριν από τρεις βδομάδες,

ότι η μεγάλη αγγλική επανάσταση άρχισε, ότι για πρώτη φορά υπήρχαν περισσότεροι μέτοχοι από τα μέλη των συνδικάτων, δηλαδή πάνω από δέκα εκατομμύρια. Αλλά η κυβέρνηση Θάτσερ, απερίσκεπτα, χωρίς να κάνει προβλέψεις, χωρίς να απασχολείται με το τι θα γίνει στο Χρηματιστήριο (ενώ στο κάτω-κάτω επρόκειτο για χρηματιστηριακό εγχείρημα) λανσάρισε την ιδιωτικοποίηση της πιο μεγάλης βρετανικής εθνικοποιημένης εταιρείας, της British Petroleum (BP) και καθόρισε μια τιμή εγγραφής 330 πένες τη μετοχή. Οι άνθρωποι υποτίθεται πως θα έτρεχαν να τις αρπάξουν. Θα ήταν ένα πριμ σε σχέση με την τιμή των μετοχών στο Χρηματιστήριο, όχι και τόσο πολύ σημαντικό βέβαια, της τάξης των 10% περίπου. Ακόμα πιο απερίσκεπτα, μια ολόκληρη σειρά από χρηματιστές, τραπεζίτες, χρηματιστηριακοί ενδιαμέσους, σε διεθνή κλίμακα, ρίχτηκαν προς την αντίστοιχη προμήθεια.

Ρίχτηκαν με τα μούτρα σε αυτό το εξασφαλισμένο μάννα και πρότειναν στην κυβέρνηση, έναντι μιας προμήθειας 2% να εγγυηθεί τις 330 πένες τη μετοχή. Και να που φτάνει η 19η Οκτωβρίου, και να που καταρρέει η μετοχή της BP στο Χρηματιστήριο του Λονδίνου και επομένως και της Νέας Υόρκης, στις 260 πένες: καθαρή ζημιά για τους εγγυητές, 70 πένες ανά μετοχή. Συνολικά, ζημιά σχεδόν δύο εκατομμυρίων δολαρίων, εάν συνεχιστεί το εγχείρημα.

8. Η πιο κλασική μορφή νεοκεϋνσιανισμού

Έτσι, οι μεγάλοι αυτοί θαυμαστές των νόμων της αγοράς, οι μεγάλοι αυτοί φιλελεύθεροι, οι μεγάλοι αυτοί πολέμιοι του κρατικού παρεμβατισμού ρίχτηκαν, αλλά πραγματικά ρίχτηκαν στη Θάτσερ λέγοντας «δεν παίζουμε πια, παίξαμε για άνοδο, όχι για πτώση, πρέπει να διαλύσετε το συμβόλαιο, δεν δουλεύει πια, θέλουμε τα δισεκατομμύριά μας, η κυβέρνηση πρέπει να μας σώσει, αλλιώς η χρεοκοπία».

Αθλιο το θέαμα μιας κυβέρνησης που αφήνει να χρεοκοπήσουν εκατοντάδες χιλιάδες μικρομεσαίοι χωρίς να παρέμβει ούτε για μια δεκάρα, αλλά που παρεμβαίνει, προφανώς, όταν μερικές μεγάλες τράπεζες κινδυνεύουν να χάσουν δύο δισεκατομμύρια δολάρια. Υπήρξε επίσημη παρέμβαση της καναδικής κυβέρνησης, της κυβέρνησης των ΗΠΑ, για να σωθούν μερικοί μεγάλοι χρηματιστηριακοί οίκοι. Στον Καναδά, ο μεγαλύτερος κινδύνευε να χάσει πάνω

από ένα δισεκατομμύριο γαλλικά φράγκα και, τελικά, υπήρξε συμβιβασμός και ένα μέρος από αυτές τις απώλειες θα αναληφθούν από την Τράπεζα της Αγγλίας. Αλλά αυτή η έκκληση για δημόσια παρέμβαση αποτελεί συγχρόνως μια αντίφαση, ένα θεμελιακό παραλογισμό. Όλες οι κυβερνήσεις του ιμπεριαλιστικού κόσμου έχουν ριχτεί στην κυβέρνηση των ΗΠΑ και την πιέζουν να σταματήσει αμέσως το αμερικανικό δημόσιο έλλειμμα. Όμως αυτές οι ίδιες οι ΗΠΑ, όσο μονεταριστικό και να είναι το πιστεύω τους, όσο συντηρητικός και να είναι ο κ. Ρήγκαν, ήταν οι πρώτες που εφάρμοσαν μια νεοκεϋνσιανή πολιτική ανάπτυξης της συνολικής ζήτησης για να βγουν από την ύφεση του 1980-82.

Γιατί το δημοσιονομικό έλλειμμα των 150 δισεκατομμυρίων δολαρίων το χρόνο είναι η πιο κλασική μορφή του νεοκεϋνσιανισμού, είναι οι δαπάνες μέσα από ελλείμματα (Deficit spending), η αύξηση της ζήτησης ή της νομισματικής μάζας, που είναι το ίδιο πράγμα. Μπορούμε προφανώς να συζητήσουμε τον τρόπο με τον οποίο κατανέμονται οι δαπάνες και εδώ οι νεοσυντηρητικοί ξαναβρίσκουν τον εαυτό τους: Πρόκειται κυρίως για στρατιωτικές δαπάνες, για δώρα στους πλούσιους μέσα από τη φορολογική μεταρρύθμιση, που συνοδεύονται συγχρόνως και με μειώσεις στις δαπάνες για δημόσια υποδομή. Σήμερα οι μισές γέφυρες στις ΗΠΑ έχουν πάψει να είναι σίγουρες και κινδυνεύουν να καταρρεύσουν επειδή δεν επενδύεται πλέον τίποτα στα δημόσια έργα εδώ και μερικά χρόνια.

Στο κοινωνικό επίπεδο, υπήρξαν πιο προσεκτικοί σε σχέση με την κοινωνική ασφάλιση για την υγεία, που είναι ιερή στις ΗΠΑ, όπως είναι ιερή και στην Ευρώπη. Αλλά έξω από την κοινωνική ασφάλιση υγείας (τις medicare και medicaid) κατακρεουργήσαν τις κοινωνικές δαπάνες όπως το έκαναν οι συντηρητικοί σε όλον τον κόσμο. Συνολικά, κυρίως από την άποψη του στρατιωτικού προϋπολογισμού, υπήρξε αύξηση της συνολικής ζήτησης, της νομισματικής μάζας και, εξαιτίας αυτού, οικονομική ανάκαμψη από την οποία επωφελήθηκαν όλες οι καπιταλιστικές χώρες. Η διογκωμένη αμερικανική εγχώρια αγορά προσέλκυσε όχι μόνο τα κεφάλαια, αλλά κυρίως τα εμπορεύματα και, πράγμα που είναι λιγότερο γνωστό, όχι μόνο τα ιαπωνικά, γερμανικά (και σε λιγότερο βαθμό ιταλικά, γαλλικά, βρετανικά, βελγικά κλπ.) εμπορεύματα, αλλά και εμπορεύματα από μια ολόκληρη σειρά χώρες του τρίτου κόσμου, ημι-εκβιομηχανισμένες, τη Βραζι-

λία, εν μέρει το Μεξικό, τη Νότιο Κορέα, την Ταϊβάν, το Χογκ-Κογκ, που όλες τους σήμερα έχουν ένα θετικό εμπορικό ισοζύγιο με τις ΗΠΑ.

9. Το χρέος του τρίτου κόσμου

Μια από τις λιγότερο γνωστές και πιο ανορθολογικές πλευρές του τρόπου με τον οποίο η καπιταλιστική οικονομία λειτουργεί σήμερα είναι το περίφημο ζήτημα του χρέους του τρίτου κόσμου. Πέρα από το προφανές γεγονός ότι το κεφάλαιο δεν πρόκειται ποτέ να εξοφληθεί, ακόμα και η εξυπηρέτηση του χρέους αυτού, που είναι πολύ βαριά, δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί παρά μόνο εάν οι χώρες αυτές έχουν εμπορικό πλεόνασμα με τις ιμπεριαλιστικές χώρες, δηλαδή με τις ΗΠΑ. Που θα έβρισκαν αλλιώς τα δολάρια για να πληρώσουν τα τοκοχρεωλύσια; Αυτό σημαίνει ότι όλος ο παραλογισμός αυτής της πολιτικής μεταφράζεται στο γεγονός ότι επιμένοντας για να πληρωθεί η εξυπηρέτηση του χρέους, οι ΗΠΑ, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Διεθνής Τράπεζα επιμένουν να αυξηθεί το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου των ΗΠΑ. Αυτός είναι ο μόνος τρόπος για να πληρώσουν το χρέος οι χώρες του τρίτου κόσμου.

Αλλά εάν σήμερα στις ΗΠΑ συνεχίσουν να επαναλαμβάνουν «όχι άλλο έλλειμμα», όλος αυτός ο ωραίος μηχανισμός, που διατήρησε την πορεία της διεθνούς καπιταλιστικής οικονομίας, ας πούμε πέντε εκατοστά πάνω από το νερό κατά τη διάρκεια των πέντε τελευταίων ετών, όλος αυτός ο μηχανισμός σταματάει και όλα βυθίζονται μέσα στο νερό. Εάν δεν υπάρχει άλλο δημοσιονομικό έλλειμμα στις ΗΠΑ, θα υπάρξει περιορισμός της αμερικανικής εγχώριας αγοράς και περιορισμός των εισαγωγών στις ΗΠΑ. Τέλος, λοιπόν, η γερμανική ανάπτυξη, τέλος η ιαπωνική ανάπτυξη, τέλος η πληρωμή των τοκοχρεωλυσίων της Νότιας Κορέας, του Μεξικού, της Βραζιλίας της Αργεντινής κλπ. Να η ύφεση που επεκτείνεται από τις ΗΠΑ στο σύνολο των καπιταλιστικών χωρών.

Πιστεύω ότι αυτό είναι που θα συμβεί μοιραία το 1988. Και θα είναι μια ύφεση στις χειρότερες συνθήκες, πολύ πιο σοβαρή για τη διεθνή καπιταλιστική οικονομία από την ύφεση του 1980-82. Γιατί, ενώ ο πληθωρισμός ήταν σε υποχώρηση κατά τα 5, 6 ή 7 τελευταία χρόνια, μοιραία θα αυξηθεί τουλάχιστον στις ΗΠΑ (ίσως όχι στη Γερμανία και στην Ιαπωνία) και από τις ΗΠΑ θα επεκταθεί σε όλες τις χώρες του τρίτου κόσμου όπου ήδη

υπάρχει αλλά θα ενισχυθεί ακόμα περισσότερο και θα κερδίσει και τις πιο αδύναμες καπιταλιστικές χώρες, Γαλλία, Ιταλία, Μεγάλη Βρετανία. Γιατί; Η κυβέρνηση των ΗΠΑ έκανε κάτι που είναι οικονομικός παραλογισμός: θέλησε, με κάθε αντίτιμο, να μειώσει τα επιτόκια, για να σταματήσει την πώση των τιμών στο Χρηματιστήριο. Πέτυχε, σχεδόν, αλλά για να το κάνει διόγκωσε τη νομισματική μάζα. Όμως, εάν διογκώνεται η νομισματική μάζα με ένα νόμισμα που ήδη είναι υποτιμημένο, αναζωογονείται αμέσως ο πληθωρισμός και το επιτόκιο ανεβαίνει. Ήδη οι Ιαπωνέζοι σταμάτησαν σχεδόν να αγοράζουν αμερικανικές αξίες ιδιαίτερα δημόσια ομόλογα από τον Αύγουστο.

Το ζήτημα που τίθεται είναι να αντικατασταθεί το δημοσιονομικό έλλειμμα των ΗΠΑ από μια γερμανική και ιαπωνική ανάπτυξη ούτως ώστε να αποφευχθεί μια διεθνής ύφεση. Αυτό δεν φαίνεται πολύ ρεαλιστικό για δύο λόγους. Πρώτα-πρώτα, εάν κοιτάξουμε την εγχώρια αγορά στη Γερμανία, ίσως την πιο γερή ιμπεριαλιστική χώρα σήμερα, αυτή δεν έχει παρά μόνο 60 με 65 εκατομμύρια κατοίκους και αυτοί δεν μπορούν να αντικαταστήσουν μια αγορά 240 εκατομμυρίων κατοίκων που είναι οι ΗΠΑ. Η Γερμανία δεν μπορεί να εισάγει από τη Βραζιλία, τις ΗΠΑ, τη Νότια Κορέα, την Ταϊβάν, το Μεξικό, ό,τι εισάγουν σήμερα οι ΗΠΑ. Έπειτα, οι δύο αυτές χώρες, Γερμανία και Ιαπωνία, έχουν οι ίδιες γνωρίσει μια παράλληλη εξέλιξη και οι παραγωγικές τους επενδύσεις είναι πολύ-πολύ περιορισμένες. Οι μεγάλες ιαπωνικές εταιρείες χρησιμοποίησαν τη χρηματιστική τοποθέτηση, την κερδοσκοπία, το γρήγορο κέρδος, σε βάρος της παραγωγής. Το τελευταίο μεγάλο κύμα επενδύσεων ήταν στην έγχρωμη τηλεόραση, αλλά τελείωσε. Δεν υπάρχει πια νέα αντίστοιχη ώθηση. Έχουν λοιπόν ριχτεί σε χρηματιστικές επιχειρήσεις. Η αγοραστική δύναμη, οι πραγματικοί μισθοί είναι κατά 40% χαμηλότεροι απ' ό,τι στην Ευρώπη, η εσωτερική αγορά δεν επιτρέπει επομένως να απορροφηθεί μια σημαντική μάζα από εμπορεύματα.

Αλλά υπάρχει μια πιο βαθιά αιτία, είναι η παγκοσμιοποίηση. Η παγκοσμιοποίηση, η διεθνοποίηση του κεφαλαίου, της κερδοσκοπίας και των Χρηματιστηρίων, που έχουν σαν πραγματικό υπόβαθρο την ύπαρξη μεγάλων διεθνών εταιρειών που παράγουν σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό δε συμβαδίζει με την ύπαρξη κάποιου διεθνούς κράτους του κεφαλαίου που θα έκανε σε διεθνές επίπεδο αυτό που ο Ρούζβελτ μπορούσε να κάνει στις ΗΠΑ,

ο Τσώρτσιλ στην Αγγλία, ο Ντε Γκωλ στη Γαλλία, κλπ. Δεν υπάρχει μια αναγνωρισμένη πολιτική αρχή που να έχει τη δύναμη να επιβληθεί διεθνώς στο σύνολο του κεφαλαίου. Το κεφάλαιο συνεχίζει να είναι, πολιτικά και στρατιωτικά, κομματισμένο σε αυτόνομα και ανεξάρτητα μεταξύ τους κράτη και αυτό δεν είναι τυχαίο. Αυτό αντικατοπτρίζει την ατομική ιδιοκτησία, τον ανταγωνισμό και τη χρησιμοποίηση του κράτους από εθνικά οργανωμένες μερίδες του κεφαλαίου για την υποστήριξη των δικών τους, ιδιαίτερων συμφερόντων. Σε περίοδο κρίσης, ο ανταγωνισμός, οι αντιφάσεις, ο ενδοϊμπεριαλιστικός ανταγωνισμός ενισχύονται.

10. Ο δρόμος της ύφεσης

Θα είναι άραγε η αναπόφευκτη αυτή ύφεση περίπου του ίδιου τύπου με τις υφέσεις του 1974-75 ή του 1980-82 ή μήπως θα είναι πολύ πιο σημαντική; Είναι ακόμα πολύ νωρίς για να απαντηθεί η ερώτηση αυτή.

Η αλυσίδα της καπιταλιστικής οικονομίας διαλύθηκε στον πιο αδύνατο κρίκο της το Χρηματιστήριο, και είδαμε γιατί. Τώρα απειλούνται δύο ενδιάμεσοι διαδοχικοί κρίκοι. Μια σειρά από εταιρείες συναλλαγματικών συναλλαγών και τράπεζες επενδύσεων είχαν ξεχυθεί στη χρηματιστηριακή κερδοσκοπία σε μεγάλη κλίμακα. Τώρα έχουν ακάλυπτα δεκάδες εκατομμύρια δολάρια που οι κυβερνήσεις και οι κεντρικές τράπεζες μπορεί να καλύψουν, μπορεί όχι. Είναι πιθανό ότι θα τα καλύψουν, αλλά δεν ξέρουμε ως ποιο βαθμό. Αυτό θα αποφασιστεί κατά τις ερχόμενες εβδομάδες.

Ο άλλος αδύναμος κρίκος είναι μια σειρά από κράτη που απειλούνται με χρεοκοπία. Κυρίως είναι χώρες του τρίτου κόσμου, αλλά όχι μόνο. Ορισμένες ιμπεριαλιστικές χώρες είναι χρεωμένες ως το λαιμό και μόλις υπάρξει ύφεση μπορεί να βρεθούν σε πολύ σοβαρή δυσκολία. Ήδη σήμερα, είναι σαφές ότι ο φόβος και μόνο της ύφεσης προκάλεσε μια πτωτική κίνηση στις τιμές των πρώτων υλών που χτυπάει πολύ σκληρά ορισμένες χώρες του τρίτου κόσμου, τις πιο εκτεθειμένες, και ότι η αρχή της ύφεσης θα χτυπήσει πολύ σκληρά τις εξαγωγές χωρών όπως η Βραζιλία, όπου η ύφεση έχει πιθανόν ήδη αρχίσει, η Νότια Κορέα, η Ταϊβάν ή το Χογκ-Κογκ, που βρίσκονται ακόμα σε πλήρη ανάπτυξη και που μπορεί να βρεθούν μέσα στην ύφεση από τη μια μέρα στην άλλη. Πολλές από τις χώρες αυτές μπορεί να βρεθούν σε ανικανότητα πληρωμών.

11. Η άλλη πλευρά του χάσματος

Ο τρίτος αποφασιστικός κρίκος είναι μια σειρά από χρεοκοπίες που αρχίζουν από τον πιστωτικό τομέα θα μπορούσαν να επεκταθούν σε μερικές μεγάλες πολυεθνικές βιομηχανικές και εξωρυκτικές εταιρείες. Αυτό δεν είναι πρόβλημα, είναι κάτι από το χώρο του δυνατού. Εάν η πιστωτική αλληλεγγύη ορισμένων από αυτές τις εταιρείες χτυπηθεί από τη μια μέρα στην άλλη, αν οι πωλήσεις τους και ο κύκλος εργασιών τους μειωθεί, μπορεί να βρεθούν από την άλλη πλευρά του χάσματος.

Οι τρεις, λοιπόν, αυτοί κρίκοι δεν έχουν ακόμα σπάσει, αλλά μπορεί να γίνει. Εάν έσπαγαν, αυτό σημαίνει μια πολύ σοβαρή κρίση, εάν δεν σπάσουν, αυτό σημαίνει την επανάληψη της κρίσης του 1980-82. Η επιδείνωση της καπιταλιστικής οικονομίας μπορεί να επεκταθεί για πολλά έτη, να περάσει από διαδοχικές φάσεις, ύφεσης, στασιμότητας, νέας ύφεσης. Είναι δυνατό, δεν είναι σίγουρο.

Ποιες είναι οι κοινωνικές συνέπειες από όλα αυτά; Έδειξα τρεις διαδοχικούς κρίκους, μετά από το Χρηματιστήριο, δεν πρόσθεσα αυτόν που μας ενδιαφέρει περισσότερο, αυτόν που ενδιαφέρει τους εργαζόμενους, τις λαϊκές μάζες σε διεθνή κλίμακα: τον κρίκο «πιστώσεις για την κοινωνική ασφάλιση». Αυτές υποφέρουν σε όλες τις χώρες. Πρόκειται για το συσσωρευμένο αποτέλεσμα δεκαπέντε ετών ύφεσης, μαζικής ανεργίας. Προσπάθησαν να συγκρατήσουν τα πράγματα, επειδή οι αστοί, για να μην πούμε οι ρεφορμιστές, ξέρουν πολύ καλά ότι είναι ο πιο εκρηκτικός χώρος, αυτός όπου οι λαϊκές μάζες κινδυνεύουν να αντιδράσουν πιο σκληρά από οπουδήποτε αλλού, είναι το πιο σημαντικό κεκτημένο, ιδιαίτερα η ασφάλεια υγείας και οι συντάξεις. Αλλά εάν οι πιστώσεις βρίσκονται σε πλήρη διάλυση, εάν οι πόροι του κράτους μειώνονται σαν αποτέλεσμα της ύφεσης, ο κρίκος αυτός θα απειληθεί. Δεν θα σπάσει αναγκαστικά, αλλά υπάρχει εδώ μια άμεση σχέση ανάμεσα στην οικονομική και στην κοινωνική κρίση.

Σήμερα, ο επίσημος αριθμός είναι 31 με 32 εκατομμύρια άνεργοι στις ιμπεριαλιστικές χώρες, ο πραγματικός αριθμός που αναφέρει το Διεθνές Γραφείο Εργασίας είναι σχεδόν 40 εκατομμύρια άνεργοι. Όλες οι κυβερνήσεις έχουν μηχανευτεί τρόπους για να αποκλείσουν από τις στατιστικές άτομα που μπορεί να μην έχουν πεθάνει ούτε πάψει να ζητούν δουλειά, αλλά απλώς έχουν απο-

κλειστεί από τους καταλόγους. Η πραγματικότητα είναι πιο κοντά στα 40 εκατομμύρια. Πρέπει να λάβει κανείς υπόψη του ότι αυτό αντιπροσωπεύει, με τα μέλη των οικογενειών τους, σχεδόν 100 εκατομμύρια άτομα, μόνο στις πιο πλούσιες χώρες του κόσμου, χωρίς να υπολογίσουμε τον τρίτο κόσμο. Ένας άλλος τρομακτικός αριθμός, που λίγοι ξέρουν: Στο σύνολο των ιμπεριαλιστικών χωρών, σχεδόν οι μισοί από τους ανέργους δεν παίρνουν αποζημίωση, δηλαδή ζουν από τη δημόσια πρόνοια. Έχουν μιλήσει για νέα φτώχεια. Δεν υπάρχει τίποτα το νέο σε αυτή τη φτώχεια που πάντα υπήρχε, αλλά αυτό που θέλουν να κατονομάσουν με τον όρο αυτό, είναι η εξαθλίωση, η επιδείνωση της φτώχειας σε χώρες όπως η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Νότια Ιταλία, καθώς και η Γαλλία ή η Μεγάλη Βρετανία. Υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις χώρες, αλλά η γενική τάση είναι ανησυχητική.

Νομίζω πως είχαμε δίκιο να επιμένουμε στο γεγονός ότι, όπως το 1929, η πρώτη συνέπεια όλων αυτών πάνω στην εργατική τάξη, στο εργατικό κίνημα,

στην ικανότητα αντίδρασης των εργαζομένων ενάντια στην επίθεση που υφίστανται παντού, δεν είναι θετική. Με μια τέτοια μάζα ανέργων ο φόβος της ανεργίας και της εξαθλίωσης, και μάλιστα με την απουσία ενός καλά συγκροτημένου και συνειδητού εργατικού κινήματος που να οργανώνει την αντίδραση των εργατικών δυνάμεων, πράγμα που δεν υπάρχει πουθενά, η πρώτη αντίδραση ήταν μάλλον ο κατακερματισμός των αντιστάσεων, το «ο σώζων εαυτόν σωθήτω» ή η ατομικοποίηση στην αναζήτηση μιας λύσης.

12. Απουσία νέας προβλεπόμενης ανάπτυξης

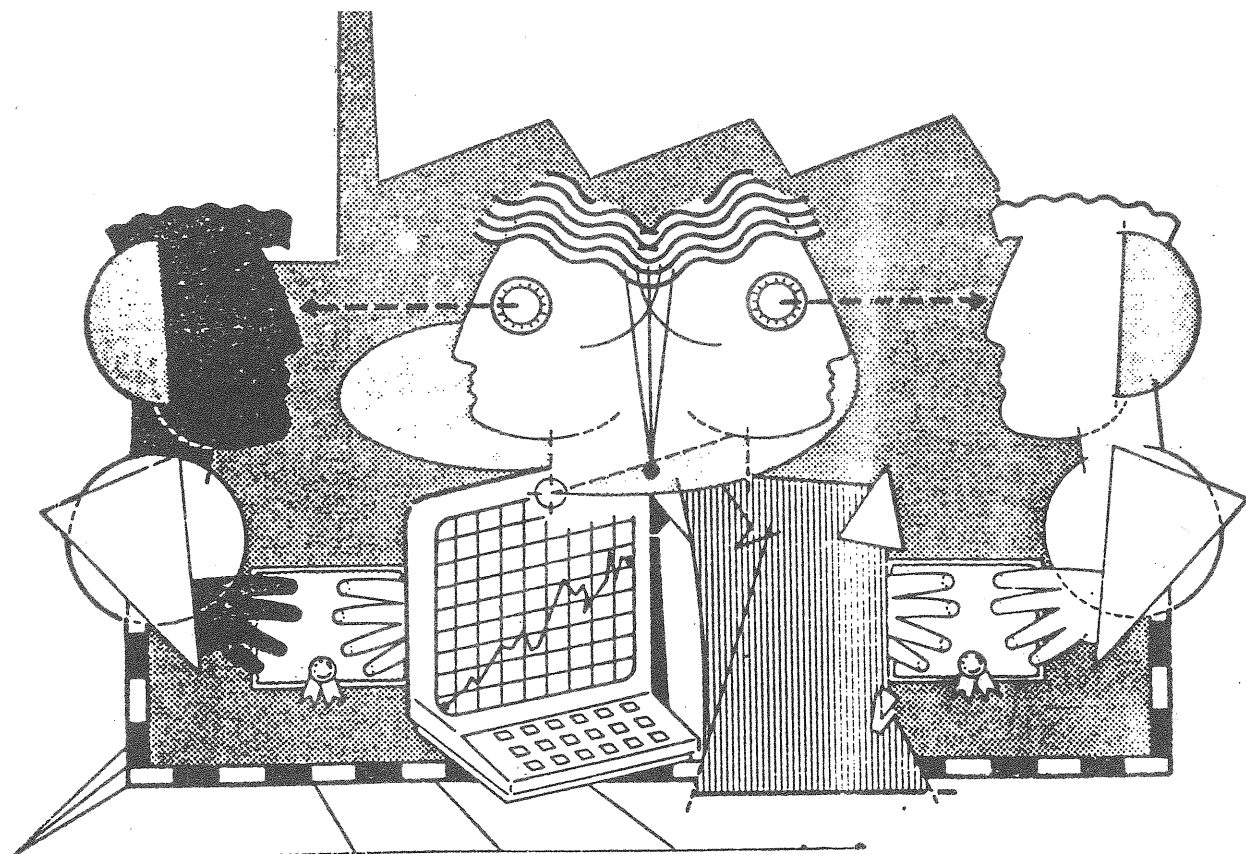
Στο μέτρο και στο βαθμό που η κρίση θα γίνεται πιο ορατή, που η ιδεολογική και πολιτική επίθεση της αστικής τάξης θα γνωρίζει ήττες όπως σήμερα με την επιδείνωση της κρίσης, τα πράγματα μπορεί να αλλάξουν. Δεν λέω ότι θα αλλάξουν γρήγορα. Μετά το 1929 χρειάστηκαν πέντε χρόνια για να αλλάξουν. Μόνο το 1934 η εργατική αντίδραση άρχισε στην Ευρώπη (στη Γαλλία, στην Αυστρία

κλπ.).

Αυτοί που είχαν ακόμα είτε την αυταπάτη είτε το φόβο μιας γενικής ανόρθωσης της καπιταλιστικής οικονομίας, μιας ομαλής προσγείωσης της μακρόχρονης ύφεσης προς μια νέα μακρόχρονη μεσοπρόθεσμα ανάπτυξη, βλέπουν σήμερα να διαψεύδονται. Είναι σαφές, μετά από αυτή τη σοβαρή χρηματιστηριακή κρίση, ότι κάτι τέτοιο είναι αδύνατο.

Μια βαθιά και πλατιά ανάπτυξη αυτής της οικονομίας κατά τα ερχόμενα χρόνια αποκλείεται τελείως. Θα χρειαζόταν γι' αυτό μια ριζική αλλαγή της κατάστασης, μια πολύ σοβαρή ήττα της εργατικής τάξης ή ριζικές αλλαγές στις χώρες της Ανατολής, για να μπορέσει η εμπιστοσύνη να ανορθωθεί, για να μπορέσει η αγορά να επεκταθεί, για να μπορέσουν οι επενδύσεις να ξαναπάρουν το ρυθμό των δεκαετιών του 1950 και 1960, πράγμα που αποκλείεται για την ώρα.

Το παραπάνω κείμενο αποτελεί μια σύνοψη από ομιλία του Μαντέλ σε συγκέντρωση που οργάνωσε στο Παρίσι η LCR (γαλλικό τμήμα της 4ης Διεθνούς) στις 3 Νοεμβρίου 1987.

Με αρκετή καθυστέρηση πήραμε την ακόλουθη ανακοίνωση

ΤΟΥ ΑΡΜΕΝΙΚΟΥ ΜΥΣΤΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗΣ 13 ΧΡΟΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ

Αρμένιοι που ζείτε στην Πατρίδα
Αρμένιοι που ζείτε στην Διασπορά,
Λαοί όλου του κόσμου.

13 χρόνια πριν, στις 20 Γενάρη 1975, ο ΑΡΜΕΝΙΚΟΣ ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ (ASALA), που γεννήθηκε μέσα απ' τα βάσανα του βασανισμένου και εξευτελισμένου αρμένικου λαού, ανατίναζε το κέντρο του Παγκόσμιου Συμβουλίου Εκκλησιών στη Βηρυτό, διακηρύσσοντας με την ενέργειά του αυτή, τη γέννησή του, σ' ολόκληρο τον κόσμο.

Το Παγκόσμιο Συμβούλιο των Εκκλησιών, επιλέχθηκε σαν ο πρώτος στόχος, γιατί με τις ευλογίες του παγκόσμιου ιμπεριαλισμού, αγωνίζεται να εκκενώσει το γεω-ιστορικό και δημογραφικό χάρτη της Μέσης Ανατολής απ' τους αρμένικους πληθυσμούς και να τους μεταφέρει μακριά απ' τα τουρκοκρατούμενα εδάφη της Δυτικής Αρμενίας, έτσι που ο πόθος για την απελευθέρωσή τους δεν θα αποτελεί πλέον απειλή για την εδαφική ακεραιότητα της Τουρκίας, του σημαντικού αυτού χωροφύλακα του παγκόσμιου ιμπεριαλισμού στην περιοχή.

13 χρόνια μετά, στις 20 Γενάρη 1988, η συνωμοσία του παγκόσμιου ιμπεριαλισμού, δηλαδή, η προσφορά κάθε δυνατής «διεκόλλησης» στους Αρμένιους για το «αρντακάχτ» (μετανάστευση) τους στις δυτικές χώρες, όπου η αφομοίωση τους θα είναι πλέον ζήτημα χρόνου, παραμένει το πιο βασικό πρόβλημα της Νέας Αρμένικης Επανάστασης, που σήμερα βρίσκεται σ' ένα κρίσιμο σταυροδρόμι αποφασιστικών επιλογών.

Εκτός από τον καθημερινό κίνδυνο της Λευκής Γενοκτονίας, οι μάζες της Αρμένικης Διασποράς, τα εθνικά τους όραματα και ο εκφραστής τους, ο ΑΡΜΕΝΙΚΟΣ ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ, βρίσκονται σήμερα σε μια περίοδο έντονων και ραγδαίων αλλαγών στην ισορροπία του συσχετισμού των παγκόσμιων πολιτικών δυνάμεων. Παράλληλα, σε περιφερειακό επίπεδο, κυριαρχούν καταστροφικοί τοπικοί πόλεμοι, όσον δε αφορά τον αραβικό χώρο οι επαναστατικές και προοδευτικές δυνάμεις υποχωρούν. Μα πάνω από όλα, καταστροφικές επιπτώσεις έχουν οι συνωμοσίες για την διαστρέβλωση της ταυτότητας των δικαίων αρμένικων διεκδικήσεων, στην αρμενική πραγματικότητα.

Είναι γεγονός, ότι εκτός από τις πολύμορφες επιθέσεις του τουρκικού φασιστικού καθεστώτος, ο καταπιεσμένος αρμένικος λαός αντιμετωπίζει σήμερα τις συνωμοσίες του Πολιτικού Γραφείου του κόμματος Τασνάκ (Σ.τ.Μ: στην Ελλάδα, το κόμμα αυτό εμφανίζεται σαν Αρμένικη Εθνική Επιτροπή) στην αρμενική διασπορά, την υποχώρηση των αντι-σιωνιστικών δυνάμεων στον αραβικό χώρο, τους κινδύνους που επιφυλάσσουν ο πόλεμος στον Περσικό Κόλπο και στον Λίβανο, και επίσης ορισμένες συνέπειες από την υποτιθέμενη προσέγγιση του καπιταλιστικού και σοσιαλιστικού κόσμου στο διεθνές επίπεδο.

Ο ΑΡΜΕΝΙΚΟΣ ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ, με την ευκαιρία της 13ης επετείου του, όντας καλά πληροφορημένος για τις τελευταίες εξελίξεις στην αρμενική, αραβική, περιφερειακή αλλά και διεθνή πραγματικότητα και συνειδητοποιώντας βαθιά την κρίση που αντιμετω-

πίζουν αυτή την περίοδο όλα τα επαναστατικά και εθνικο-απελευθερωτικά κινήματα, εξετάζει με υπευθυνότητα τη δράση στο παρελθόν και κάνει τις στρατηγικές και τακτικές του επιλογές, έτσι ώστε να είναι σε θέση ν' αντιμετωπίσει την σημερινή κρίση με τις μικρότερες απώλειες και με τη μεγαλύτερη δυνατή επιτυχία.

Όμως παρά τις σημερινές δυσκολίες, η Νέα Αρμένικη Επανάσταση καταγράφει νέες νίκες στις σελίδες της σύγχρονης αρμένικης ιστορίας. Απλώνει τις ρίζες της σε κάθε γωνιά της διασποράς και αναβαπτίζει την θέληση για την επανάκτηση των αρμένικων εδαφών. Στη Σοβιετική Αρμενία η εθνική αναγέννηση έχει περάσει σ' ένα νέο επίπεδο. Το Αρμένικο Ζήτημα που είχε ταφεί θεληματικά, επιβάλλει την έντονη παρουσία του σήμερα σε παγκόσμιο επίπεδο και αποτελεί ένα από τα φλέγοντα προβλήματα της Μέσης Ανατολής που αναζητά τη λύση του.

Με πίστη στις αρχές της Νέας Αρμένικης Επανάστασης και στην υπέρτατη θυσία των Αρμενίων μαρτύρων.

Με πίστη στο ανεξάντλητο δυναμικό του αρμένικου λαού της Σοβιετικής Αρμενίας και της Διασποράς.

Με συνείδηση του πρωτοπόρου ρόλου του και του γεγονότος ότι αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του παγκόσμιου επαναστατικού και αντιιμπεριαλιστού κινήματος.

Ο ASALA ορκίζεται να κρατήσει ψηλά το ματοβαμμένο λάβαρο του Νέου Αρμένικου Εθνικού Απελευθερωτικού Αγώνα, ενάντια στο τουρκικό φασιστικό καθεστώς και τους υποστηρικτές του, που με επικεφαλής τον παγκόσμιο ιμπεριαλισμό, έχει μετατρέψει την κατεχόμενη Δυτική Αρμενία σε μια απέραντη βάση του ΝΑΤΟ, που απειλεί την ύπαρξη όλων των λαών της Ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής.

ΖΗΤΩ Ο ΑΡΜΕΝΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ
ΔΟΞΑ ΣΤΟΥΣ ΑΘΑΝΑΤΟΥΣ ΜΑΡΤΥΡΕΣ
ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΣΤΟΥΣ ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΟΥΣ ΗΡΩΕΣ
ΚΑΤΩ ΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΦΑΣΙΣΤΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΣ
Η ΝΙΚΗ ΕΙΝΑΙ ΔΙΚΗ ΜΑΣ

ΑΡΜΕΝΙΚΟΣ ΜΥΣΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ

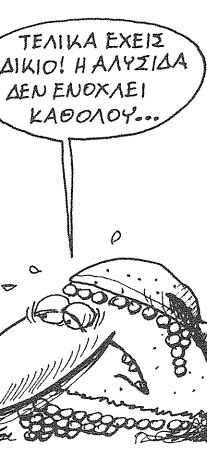
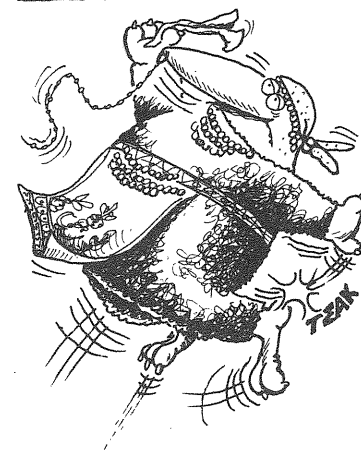
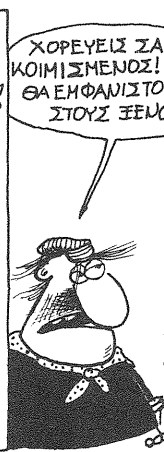

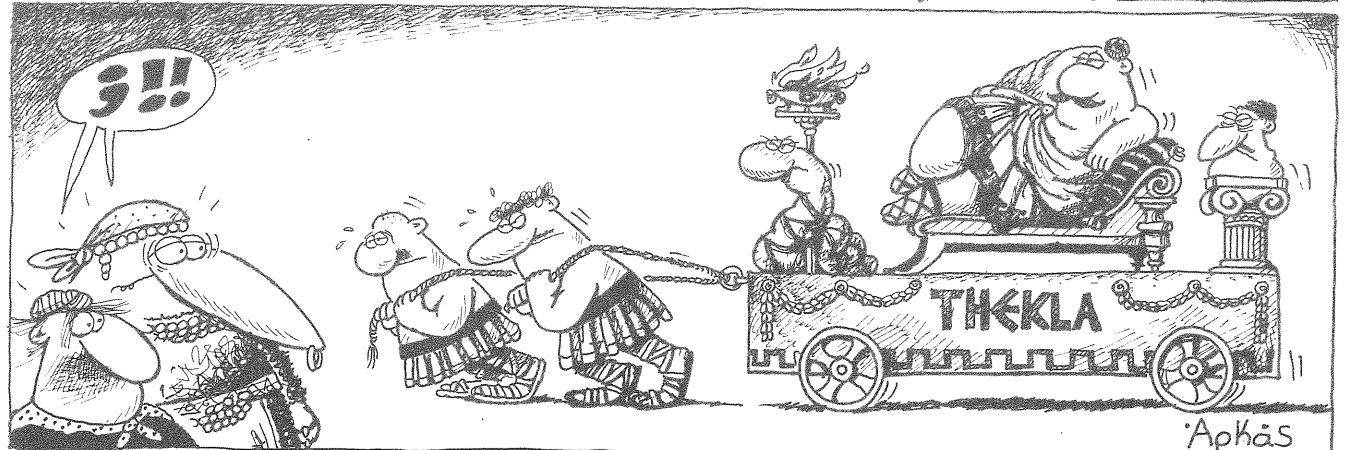
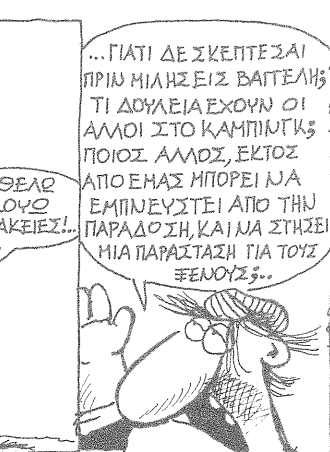
Αρκάς

Αρκάς

Αρκάς

Η γέννηση της Ορθόδοξης Αυτοκέφαλής Εκκλησίας της Κύπρου

Χρ. Πετεινός

Σύμφωνα με τις πράξεις των Αποστόλων η Εκκλησία της Κύπρου ιδρύθηκε στα μέσα του πρώτου αιώνα από τον Απόστολο Βαρνάβα (που γεννήθηκε στην Κύπρο) και τον Απόστολο Παύλο. Οι δύο αυτοί απόστολοι κατάφεραν να μυήσουν στον χριστιανισμό τον Ρωμαίο ανθύπατο, διοικητή του νησιού, Σέργιο Παύλο¹.

Αν και η γέννηση της Εκκλησίας της Κύπρου ανάγεται στους αποστολικούς χρόνους, η πρώτη σίγουρη κληρική ιεραρχία στο νησί διαπιστώνεται μόνο στην οικουμενική σύνοδο της Νίκαιας στην οποία πήραν μέρος Κύπριοι επίσκοποι². Η Χριστιανική Εκκλησία του νησιού, παρά τις ευνοϊκές συνθήκες που της έδινε η αποστολική της καταγωγή, και παρά την επιρροή και δύναμη που της έδιναν οι θεμελιωτές της, δεν μπόρεσε να επιβληθεί εύκολα: από την μια οι διωγμοί κατά των χριστιανών και από την άλλη η δύναμη της ειδωλολατρίας, έβαλαν μεγάλα εμπόδια στην ανάπτυξη της. Στον δεύτερον αυτό τομέα δεν έχουμε παρά να πάρουμε το παράδειγμα του Τύχωνα, επισκόπου της Αμαθούντας στα μέσα του τέταρτου αιώνα για να δούμε τη δύναμη της ειδωλολατρίας στην Κύπρο: ο Τύχωνας, κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψής του στην Πάφο, έμεινε έκπληκτος από τις γιορτές των κατοίκων της πόλης αυτής προς τιμή της Αφροδίτης και προσπάθησε να τους απομακρύνει από τέτοιου είδους εκδηλώσεις³. Ακόμη και μετά την αναγνώριση της χριστιανικής θρησκείας από το κράτος, η ειδωλολατρία μένει γερά ριζωμένη μέσα στον κόσμο.

Αυτό το κείμενο είναι κυρίως αφιερωμένο στην περίοδο της ιστορίας της Εκκλησίας της Κύπρου που πάει από τις αρχές του τετάρτου αιώνα μέχρι τα τέλη του πέμπτου. Θα δούμε τη συμμετοχή της κυπριακής Εκκλησίας στις διάφορες συνόδους και τον τρόπο με τον οποίο απέκτησε την ανεξαρτησία της.

Για καλύτερη τοποθέτηση του

αντικειμένου μας θα δούμε πρώτα τη θέση της Κύπρου μέσα στη διοικητική οργάνωση της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Από το 330 μ.Χ. η Κύπρος είναι επαρχία της ανατολικής περιοχής της αυτοκρατορίας και εξαρτάται από τον Νομό της Ανατολής. Διοικείται από έναν ανθύπατο, απεσταλμένο της Αντιόχειας που είναι το διοικητικό κέντρο της επαρχίας της Ανατολής. Το νησί χωρίστηκε σε 14 επαρχίες με πρωτεύουσες τις: Σαλαμίνα (Κωνσταντία), Κίτιο, Αμαθούντα, Κερύνεια, Πάφο, Αρσινόη, Σόλους, Λάπηθο, Λήδρα, Χύτρους, Ταμασό, Κούριο, Τρεμιθούντα και Καρπασία⁴.

Η ειρήνη και η τάξη που έφερε ο Κωνσταντίνος στην αυτοκρατορία, μετά την εξολόθρευση των αντιπάλων του για τον θρόνο και την αναγνώριση της χριστιανικής θρησκείας δεν ήταν αποτέλεσμα μιας εύκολης νίκης. Η νέα θρησκεία έπρεπε να αντιμετωπίσει την ειδωλολατρία, ακόμη αρκετά δυνατή ιδιαίτερα μέσα στους κύκλους των διανοουμένων. Έπρεπε επίσης να αντιμετωπίσει τον κίνδυνο που προερχόταν από το εσωτερικό της Εκκλησίας και που οφειλόταν στη διαφορετική ερμηνεία του χριστιανικού δόγματος.

Ο πρωτοχριστιανισμός βγήκε πολύ γρήγορα από την περίοδο της δογματικής αστάθειας όπου διαφορετικά ρεύματα συγκατοικούσαν χωρίς μεγάλες συγκρούσεις. Όσο όμως τα ρεύματα αυτά γίνονταν πιο σοβαρά και απαιτητικά τόσο η ανάγκη διαλόγου πάνω σ'αυτό δόγμα γινόταν αισθητή και αναγκαία. Ο χριστιανισμός ψάχνει να βρει ένα δόγμα, μια έκφραση και μια πρακτική ομοιομορφίας και σταθερότητας⁵.

Αυτή η κατάσταση αντιμετωπίστηκε με τις συνόδους του κλήρου της Εκκλησίας της αυτοκρατορίας. Στις συνόδους έπαιρνε μέρος μια μεγάλη μερίδα των επισκόπων των Εκκλησιών

της αυτοκρατορίας και μετά τη συζήτηση των προβλημάτων γινόταν ψηφοφορία πάνω στις διάφορες προτάσεις (πάντα κάτω από την επίβλεψη της πολιτικής- αυτοκρατορικής εξουσίας). Η πρόταση που κέρδιζε την πλειοψηφία θεωρείτο σαν η πρωταρχική, πραγματική αλήθεια (κανόνας)⁶.

Η σύγκληση των συνόδων δεν αφορούσε μόνο δογματικές διαφορές: οι επίσκοποι που λάμβαναν μέρος σ' αυτές συζητούσαν και για τα γενικά προβλήματα όπως η οργάνωση και η πολιτική της Εκκλησίας.

Η οικουμενική σύνοδος της Νίκαιας και οι πρώτες δυσκολίες μεταξύ της Εκκλησίας της Κύπρου και του Πατριαρχείου της Αντιόχειας.

Ο Αρειανισμός είναι η αιτία της σύγκλησης της πρώτης οικουμενικής συνόδου. Ο Άρειος διδασκε ότι το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδας δεν ήταν της ίδιας φύσης με τον Πατέρα, αλλά ότι ήταν δημιούργημα του. Αυτή η θεωρία γεννήθηκε στην Αντιόχεια χάρις στον Λουκιανό και τους οπαδούς του. Αρνιόταν ότι «ο υιός του Θεού πήρε ανθρώπινη ψυχή, του αναγνώριζαν μόνο ανθρώπινο σώμα για να μπορεί να εκδηλώνει τα ανθρώπινα αισθήματα όπως η χαρά, η λύπη κλπ., και κατάληγαν έτσι να δηλώνουν ότι ο Χριστός ήταν δημιούργημα του Θεού και κατώτερος του»⁷.

Η θεωρία αυτή των θεολόγων της Αντιόχειας μεταφέρθηκε από τον

Άρειο στην Αλεξάνδρεια, όπου και αναπτύχθηκε γιατί από τον καιρό ήδη του Ωριγένη, η Αλεξάνδρεια ήταν κέντρο φιλοσοφικο-πολιτικών συζητήσεων και διαμαχών.

Ο Άρειος αναγνώριζε ότι ο όρος «γέννηση» μπορούσε να υποστηρίξει μόνο τον ύπαρξη του Χριστού. Όλη η επιχειρηματολογία του στηρίχτηκε πάνω στην ιδέα της γέννησης και απ' αυτό έβγαλε το συμπέρασμα ότι ο Χριστός δεν μπορούσε να είναι ίσος με τον Θεό⁸.

Κατάφερε παρά τις προσπάθειες συνθηκολόγησης να κάνει πολλούς οπαδούς, ειδικά στην Αίγυπτο μια και ο ίδιος ανήκε στην Εκκλησία της Αιγύπτου⁹.

Η νέα θεωρία απειλούσε την ενότητα της Εκκλησίας και ο Κωνσταντίνος, που μόλις είχε νικήσει τον αντίπαλό του Λικίνιο και κατάφερε να ενώσει την αυτοκρατορία, φοβούμενος τον κίνδυνο διάσπασης που προερχόταν από την Εκκλησία συγκάλεσε την σύνοδο και προηδρεύσε σ' ορισμένες από τις συσκέψεις της¹⁰.

Αυτό που ήθελε ο Κωνσταντίνος ήταν να πετύχει την ειρήνη στην αυτοκρατορία τόσο στον πολιτικό όσο και στον ιδεολογικό τομέα: ένα κράτος ενωμένο, ένας Θεός, μια θρησκεία, ένας αυτοκράτορας. Ήδη από το 312 επενέβη στις θρησκευτικές διαμάχες που δημιουργήθηκαν από το σχίσμα του Δονάτου. Αφού επιτεύχθηκε η ενότητα της Εκκλησίας για να την προστατέψει, καλεί τη σύνοδο της Νίκαιας στα 325¹¹, που στοχεύει στην υιοθέτηση μιας ενιαίας θρησκευτικής θεωρίας.

Ο αριθμός των επισκόπων που πήραν μέρος στη σύνοδο διαφέρει από συγγραφέα σε συγγραφέα αλλά όλοι αναφέρουν αριθμούς μεγαλύτερους από 200 και όλοι συμφωνούν στο ότι το μεγαλύτερο μέρος από τους επισκόπους προερχόταν από το ανατολικό τμήμα της αυτοκρατορίας¹².

Η Εκκλησία της Κύπρου αντιπροσωπεύτηκε από τρεις επισκόπους σ' αυτή τη σύνοδο: Κύριλλος της Πάφου, Γελάσιος της Σαλαμίνας και Σπυριδωνας της Τρεμιθούνας¹³. Κατά τη διάρκεια της συνόδου οι επίσκοποι της Κύπρου υποστήριξαν τις «ορθόδοξες θέσεις» και ψήφισαν εναντίον του αρειανισμού, όπως η πλειοψηφία των παρόντων επισκόπων¹⁴. Στο τέλος της συνόδου ο αυτοκράτορας εξοστράκισε τους οπαδούς του Άρειου¹⁵.

Ένας από τους κανόνες της συνόδου δίνει το δικαίωμα σε κάθε Εκκλησία να διαλέγει μόνη της τον αρχηγό της¹⁶, πράγμα το οποίο στη συνέχεια θα είναι σημαντικό για την Εκκλησία της Κύπρου στη διαμάχη της

με το Πατριαρχείο Αντιόχειας.

Η συμμετοχή της Εκκλησίας της Κύπρου στη σύνοδο της Νίκαιας έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον: η Κύπρος υπάγεται διοικητικά στην Αντιόχεια, και το Πατριαρχείο της Αντιόχειας ήθελε να ελέγχει την Εκκλησία του νησιού χειροτονώντας τον αρχιεπίσκοπό της. Η Αντιόχεια επέβλεπε σ' ένα είδος ηγεμονίας πάνω στους γείτονές της, ένα είδος προστασίας ηθικής και πνευματικής. Έτσι επεμβαίνει και στα εσωτερικά ζητήματα της Εκκλησίας.

Οι Κύπριοι επίσκοποι στη σύνοδο της Νίκαιας κατόρθωσαν να ψηφιστεί ένας κανόνας που τους ενδιέφερε ιδιαίτερα και ο οποίος, σε ένα από τα σημεία του, ευνοούσε την ανεξαρτησία της Κυπριακής Εκκλησίας. Η σύνοδος αναγνώρισε ότι ο πατριάρχης της Αντιόχειας έπρεπε να έχει διοικητική εξουσία πάνω στην Εκκλησία της Κύπρου αλλά ταυτόχρονα άφησε τη δυνατότητα στους Κύπριους επισκόπους να διαλέγουν τον προκαθήμενο τους: «Αν ο αρχιεπίσκοπος της Κύπρου πεθάνει κατά τη διάρκεια του χειμώνα και ο λαός του νησιού δεν μπορεί να ειδοποιηθεί τον πατριάρχη της Αντιόχειας λόγω της κακοκαιρίας¹⁷, για να τους υποδείξει τον αντικαταστάτη του, πρέπει να του στείλουν ένα γράμμα και να του ζητήσουν να τους επιτραπεί όπως εκλέξουν οι ίδιοι τον αρχιεπίσκοπο της Εκκλησίας τους. Σ' αυτή την περίπτωση, ο πατριάρχης δεν πρέπει ν' αρνηθεί: αφού λάβει το γράμμα, πρέπει να επιτρέψει στους 13 επισκόπους να εκλέξουν τον αρχιεπίσκοπο, γιατί, αν αυτός πεθάνει στην αρχή του χειμώνα, η Εκκλησία του νησιού θα μείνει για μεγάλο χρονικό διάστημα χωρίς αρχηγό και αυτό θα δημιουργούσε προβλήματα»¹⁸.

Στην πραγματικότητα αυτή η απόφαση προσπαθεί να ικανοποιήσει και τις δυο πλευρές. Ο Πατριάρχης της Αντιόχειας διατηρεί την εξουσία του πάνω στην Εκκλησία της Κύπρου, αλλά ταυτόχρονα οι Κύπριοι επίσκοποι μπορούν να εκλέξουν οι ίδιοι τον αρχιεπίσκοπο τους όταν οι καιρικές συνθήκες τους εμποδίζουν να συμβουλευτούν τον πατριάρχη. Σ' αυτή την περίπτωση οι Κύπριοι επίσκοποι πρέπει να γράφουν στον πατριάρχη και να εκλέγουν οι ίδιοι τον αρχιεπίσκοπό τους. Αλλά, αν οι κακές καιρικές συνθήκες τους εμποδίζουν να συμβουλευτούν τον πατριάρχη (λόγω της θαλασσοταραχής) πως θα μπορούσαν να του στείλουν γράμμα μέσα σ' αυτές τις ίδιες συνθήκες;

Η Εκκλησία της Κύπρου ζητά την ανεξαρτησία της γιατί νοιώθει δυνατή εσωτερικά και γιατί το νησί είναι γεωγραφικά απομονωμένο και οι συγκοινωνίες δύσκολες¹⁹.

Σαρδική: η επιβεβαίωση της «ορθόδοξης» θέσης της Εκκλησίας της Κύπρου

Παρά την καταδίκη του αρειανισμού από τη σύνοδο της Νίκαιας, αυτό το δόγμα συνέχισε να αναπτύσσεται και να απειλεί την ενότητα της Εκκλησίας της αυτοκρατορίας²⁰. Μια νέα σύνοδος καλέστηκε στα 343-344 στη Σαρδική (σημερινή Σόφια, πρωτεύουσα της Βουλγαρίας). Αυτή η σύνοδος δεν θεωρείται σαν οικουμενική, από την Ορθόδοξη Εκκλησία. Η καθιέρωση του όρου «Οικουμενική σύνοδος» βγήκε μέσα από την πρακτική.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία αναγνωρίζει 7 οικουμενικές συνόδους.

Η Κύπρος αντιπροσωπεύτηκε από δώδεκα επισκόπους σ' αυτή τη σύνοδο, πράγμα που δείχνει την ανάπτυξη της χριστιανικής Εκκλησίας στο νησί και την οργάνωσή της.

Οι δώδεκα Κύπριοι επίσκοποι που υπόγραψαν τις αποφάσεις της συνόδου ήταν: Αυξίβιος, Φώτιος, Γελάσιος, Αφροδίσιος, Ειρηνικός, Νουνέχιος, Αθανάσιος, Μακεδόνιος, Τριφυλλίος, Σπυριδών, Νορβανός και Σωζοκράτης. Ήταν αντίστοιχα επίσκοποι στις πόλεις: Κωνσταντία, Κίτιο, Αμαθούντα, Νεάπολη, Κούριο, Πάφο, Σόλους, Κερύνεια, Λήδρα, Τρεμιθούντα, Χύτρους και Ταμασό²¹.

Η σύνοδος καταδίκασε τον αρειανισμό και επαναβεβαίωσε το σύμβολο πίστης της Νίκαιας. Οι Κύπριοι επίσκοποι ψήφισαν εναντίον του αρειανισμού²².

Η οικουμενική σύνοδος της Κωνσταντινούπολης

Κατά τη διάρκεια της εξουσίας του Κωνσταντίνου (337-361) και του Ιουλιανού (361-363) η Εκκλησία της Κύπρου συνάντησε πολλές δυσκολίες: από τη μια, οι οπαδοί του Άρειου πληθαίνουν και προσπαθούν να καταστρέψουν τα κείμενα των αποφάσεων της συνόδου της Νίκαιας και, από την άλλη, ο Ιουλιανός θέλει να επαναφέρει την αρχαία θρησκεία. Στην περίοδο αυτή γίνονται και πάλιν πολλοί διωγμοί κατά των χριστιανών.

Το πρόσφορο αυτό έδαφος, βοήθησε την ανάπτυξη διαφόρων θρησκευτικών ρευμάτων και ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος κάλεσε τον κλήρο της αυτοκρατορίας, στα 381 στην

Κωνσταντινούπολη, για να ξανασυζητήσει ειδικά, το πρόβλημα του αρειανισμού²³.

Η σύνοδος αποφάσισε και ψήφισε την εξ' ίσου θεότητα του Πατέρα του Υιού και του Αγίου Πνεύματος και καταδίκασε τον αρειανισμό σε όλες του τις μορφές και εκδηλώσεις²⁴.

Από την πλευρά της Εκκλησίας της Κύπρου πήραν μέρος σ' αυτή τη σύνοδο οι επίσκοποι: Ιουλιανός (Πάφος), Θεόδομος (Τρεμιθούντα), Τύχωνας (Ταμασός) και Μνημόνιος (Κίτιο)²⁵, υποστηρίζοντας πάλιν τις «ορθόδοξες θέσεις».

Στο τέλος της συνόδου ο Θεοδόσιος έδωσε, στην Ηράκλεια στις 30 Ιουλίου 381, την ακόλουθη απόφαση: «Όλες οι Εκκλησίες να δοθούν αμέσως στους επισκόπους που πιστεύουν στην εξ' ίσου θεότητα του Πατέρα, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος, και οι οποίοι είναι σύμφωνοι με τον Νεκτάριο της Κωνσταντινούπολης, με τον Τιμόθεο της Αλεξάνδρειας, με τον Πελάγιο του Λαδικίου, με τον Θεόδωρο της Ταρσούς, με τον Αμφίλοχο του Ικονίου και με τον Όπτιμο της Αντιόχειας.

Όσοι δεν συμφωνούν με τους προαναφερθέντες θεωρούνται αιρετικοί και διώχνονται από την Εκκλησία»²⁶.

Η οικουμενική σύνοδος της Εφέσου και οι νέες δυσκολίες μεταξύ της Εκκλησίας της Κύπρου και του πατριαρχείου της Αντιόχειας

Στην αρχή του πέμπτου αιώνα ένας νέος κίνδυνος άρχισε να απειλεί την ενότητα της Εκκλησίας και αφορούσε αυτή τη φορά το ίδιο το άτομο του Χριστού για το οποίο υπήρχαν δυο διαφορετικές αντιλήψεις: η μια, που αντιπροσωπευόταν από την σχολή της Αντιόχειας τόνιζε την διαφορά των δυο φύσεων μέσα στο άτομο του Χριστού (θείκη και ανθρώπινη)· η άλλη, που αντιπροσωπευόταν από τη σχολή της Αλεξάνδρειας, τόνιζε, αντίθετα, την ένωση των δυο φύσεων. Ο Νεστόριος που σπούδασε στην Αντιόχεια και έγινε, στη 428, επίσκοπος στην Κωνσταντινούπολη, έσπρωξε τη θεωρία των δασκάλων του μέχρι τα άκρα: ξεχώριζε τις δυο φύσεις στον Χριστό μέχρι το σημείο που έλεγε ότι δεν μπορούσε να ονομάζει Θεοτόκο την

Μαρία, μπορούσε μόνο να την ονομάζει Χριστοτόκο²⁷.

Ο αυτοκράτορας Θεοδόσιος ο δεύτερος κάλεσε, στα 431 στην Έφεσο, τους αντιπροσώπους του κλήρου της αυτοκρατορίας²⁸.

Η Εκκλησία της Κύπρου αντιπροσωπεύτηκε από πέντε επισκόπους σ' αυτή τη σύνοδο: Τύχωνας των Χύτρων, Σαπρίκιος της Πάφου, Ρεγίνος της Κωνσταντίας, Ευάγγριος των Σόλων και Ζήνωνας του Κιτίου²⁹.

Τελικά ο αυτοκράτορας έδωσε λύση στο πρόβλημα, γιατί όλες οι προσπάθειες συμφιλίωσης απέτυχαν. Αφού άκουσε τη γνώμη και των δυο πλευρών αποφάσισε ότι το άτομο του Χριστού αποτελείτο από την οντολογική ένωση των δυο φύσεων και ότι η ονομασία Θεοτόκος ήταν νόμιμη. Ο Νεστόριος εξοστρακίστηκε με αυτοκρατορική διαταγή³⁰.

Οι επίσκοποι της Κύπρου ήταν από την αρχή εναντίον του Νεστόριου γιατί επί πλέον ήταν, κατά κάποιο τρόπο, αντιπρόσωπος του πατριαρχείου της Αντιόχειας το οποίο αποτελούσε κίνδυνο για την ανεξαρτησία της Εκκλησίας του νησιού³¹.

Η σύνοδος δήλωσε επίσης πίστη στις αποφάσεις της συνόδου της Νίκαιας³².

Το πατριαρχείο της Αντιόχειας προσπάθησε πάλιν στις αρχές του πέμπτου αιώνα να επιβάλει την εξουσία του στην Εκκλησία της Κύπρου. Αυτή η απαίτηση του πατριαρχείου δεν είχε κανένα νομικό στήριγμα: δεν υπήρχε κανένας νόμος και κανένα κείμενο που να του δίνουν αυτό το δικαίωμα. Εξ' άλλου, στον διοικητικό τομέα, η σύνοδος αποφάσισε ότι όλες οι Εκκλησίες είχαν το δικαίωμα να διαλέγουν μόνες τους τους επισκόπους και τον αρχιεπίσκοπό τους³³.

Η οικουμενική σύνοδος της Χαλκιδωνίας

Η λύση που δόθηκε στη σύνοδο του 431 δεν διάρκεσε πολύ. Μια νέα θεωρία, με εμπνευστή τον Ευτύχιο, αρχηγό ενός μοναστηριού της Κωνσταντινούπολης, ήρθε να ταραξει την ενότητα της Εκκλησίας.

Η διδασκαλία του Ευτύχιου έλεγε ότι οι δυο φύσεις μέσα στο άτομο του Χριστού ήταν τόσο ενωμένες που τελικά επιβαλλόταν μόνο η θεία φύση. Αυτή η αίρεση ονομάστηκε μονοφυσιτισμός³⁴. Ο αυτοκράτορας Μαρκιανός κάλεσε στα 451 νέα σύνοδο στην Χαλκιδωνία, προάστειο της Κωνσταντινούπολης, για να δώσει λύση

στο νέο πρόβλημα³⁵.

Από μέρους της Εκκλησίας της Κύπρου πήραν μέρος σ' αυτή τη σύνοδο οι επίσκοποι: Επιφάνειος των Σόλων, Επαφρόδητος από την Ταμασό και Σωτήριος από τη Θεοδωσία. Ο Επιφάνειος εκπροσωπούσε επίσης τον αρχιεπίσκοπο Ολύμπιο, ο Σωτήριος τους επισκόπους Ηλιόδωρο από την Αμαθούντα και Προέξιο από την Αρσινόη και ο Επαφρόδητος τον επίσκοπο Δίδυμο από την Λάπηθο. Ο επίσκοπος των Χύτρων Φωτεινός έστειλε σαν αντιπρόσωπό του τον διάκο Διονύσιο³⁶.

Η σύνοδος καταδίκασε τον μονοφυσιτισμό και επαναβεβαίωσε την φιλοσοφία που αφορούσε τις δυο φύσεις μέσα στο άτομο του Χριστού³⁷. Οι αντιπρόσωποι της κυπριακής Εκκλησίας καταψήφισαν τον μονοφυσιτισμό³⁸.

Δικαιώνοντας τις αποφάσεις των προηγούμενων συνόδων, η σύνοδος της Χαλκιδωνίας ξεκαθάριζε ακόμη περισσότερο το πρόβλημα της διαδοχής των επισκόπων των διαφόρων Εκκλησιών δηλώνοντας ότι κάθε Εκκλησία έπρεπε να διαλέγει τους επισκόπους της και τον αρχιεπίσκοπό της και ότι δεν έπρεπε σε καμιά περίπτωση να μένει χωρίς προκαθήμενο περισσότερο από τρεις μήνες³⁹.

Όμως, παρ' όλες τις αποφάσεις των συνόδων που έδιναν, λίγο-πολύ, την ανεξαρτησία στην Εκκλησία της Κύπρου, το πατριαρχείο της Αντιόχειας την αμφισβήτησε και πάλιν κατά τη διάρκεια της αυτοκρατορίας του Ζήνωνα.

Ο πατριάρχης της Αντιόχειας, προσωπικός φίλος του αυτοκράτορα και ορισμένος απ' αυτόν στο πατριαρχείο, θα κέρδιζε σίγουρα αυτό που ήθελε, αλλά μια μυθική ιστορία ήρθε την κατάλληλη στιγμή να βοηθήσει την Εκκλησία της Κύπρου: Μετά από ένα όνειρο του αρχιεπισκόπου της Κύπρου Ανθέμιου, βρέθηκε ο τάφος του Αποστόλου Βαρνάβα και μαζί με το λείψανό του ένα αντίγραφο του ευαγγελίου του Ματθαίου.

Αυτό το γεγονός αποτελούσε απόδειξη της αποστολικής προέλευσης της Εκκλησίας της Κύπρου, και μπροστά σ' αυτή την «απόδειξη» ο Ζήνωνας δεν μπορούσε να μείνει αδιάφορος, αφού επιπλέον ο αρχιεπίσκοπος της Κύπρου του πρόσφερε το αντίγραφο του ευαγγελίου.

Έτσι, ο αυτοκράτορας επαναβεβαίωσε την ανεξαρτησία της Εκκλησίας της Κύπρου και έδωσε αυτοκρατορικά προτερήματα στον αρχιεπίσκοπό της: να υπογράφει με κόκκινο μελάνι, να φέρει μανδύα από αυτοκρατορική πορφύρα και να κρατεί αυτοκρατορικό σκήπτρο⁴⁰.

γίαν το τζιτζάκ πυ ίβρα τορ'

οι ελληνες
του ρωσικου νοτου
και ο ποιητης γεωργιος κοστοπραβ

γιωργος μολεσκη

Στο νότο της Σοβιετικής Ένωσης, όπου σήμερα επεκτείνεται η Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Ουκρανίας, βρίσκεται η Κριμαϊκή Χερσόνησος. Περιβρέχεται δυτικά από την Μαύρη Θάλασσα και ανατολικά από την Αζορική Θάλασσα.

Πάνω στις ακτές της Μαύρης Θάλασσας, αλλά και στο εσωτερικό της Κριμαίας, συναντά κανείς και σήμερα ακόμα, τόσο πολλά ελληνικά ονόματα που εκπλήττεται. Η πρωτεύουσα της Κριμαίας λέγεται Συμφερόπολη και οι κάτοικοι της εξηγούν το όνομα: "πόλη του πλούτου". Στα δυτικά βρίσκεται η Σεβαστόπολη. Σκορπισμένες πάνω στις ακτές της Μαύρης Θάλασσας και γενικά πάνω στις βόρειες περιοχές της Κριμαίας είναι οι αρχαίες πόλεις Τύρος, Ολβία, Χερσόνησος, Φαναζόμα, Ποντικαπέα, Φάσις, Θεοδοσία. Ελληνικά είναι και πολλά γεωγραφικά ονόματα, ονόματα βουνών, ποταμών, ακτών. Όταν ταξιθεύεις, για παράδειγμα, από τη Συμφερόπολη προς τη Γιάλτα θα περάσεις από την περιοχή Μεσχόρ, δηλαδή "Μέση του όρους".

Η γη της Κριμαίας είναι γεμάτη από ερείπια που μαρτυρούν την ύπαρξη ανεπτυγμένου ελληνικού πολιτισμού: θέατρο, αγάλματα, μονόκρανα, χτίσματα, αγγεία... Οι Έλληνες ήρθαν στις περιοχές αυτές τον 7ο π.χ. αιώνα. Ήτανε έμποροι που αναζητούσαν καινούργιες αγορές. Και εδώ ανάμεσα στους Σκύθες και τους Σαρμάδες έκτισαν τις δικές τους αποικίες. Έπαιρναν σιτάρι, παστά ψάρια και άλλα κι έφερναν κοσμήματα, αγγεία, εργαλεία... εγκαταστάθηκαν εδώ κι έχτισαν Ελληνικές πόλεις κατά το πρότυπο των μητροπολικών

Ελληνικών πόλεων. Οι πόλεις αυτές έζησαν για επτά σχεδόν αιώνες και σ'αυτές αναπτύχθηκε ένας αξιόλογος Ελληνικός πολιτισμός. Στη συνέχεια όμως παράκμασαν και υποχώρησαν στις συνεχείς επθέσεις των γειτονικών βάρβαρων λαών. Στο δεύτερο αιώνα π.χ. άρχισαν να επιτίθενται από τα ανατολικά οι Σαρμάδες χτυπώντας τόσο τους Σκύθες όσο και τους Έλληνες. Στον πρώτο αιώνα π.χ. επετέθηκαν από τα δυτικά οι Χέττες και κατάστρεψαν την πόλη Ολβία και άλλες περιοχές.

Την κατάσταση των πόλεων αυτών που έπεφταν στην παρακμή και την εξαφάνιση, μας αφηγείται ο Ρωμαίος ποιητής Οβίδιος Ναζόν, που εξόριστος τότε από τον Τιβέριο, βρισκότανε στις όχθες της Μαύρης Θάλασσας:

Αμέτρητες φυλές μας απειλούν με άγριους πολέμους...Σαν πυκνό σμάρι πουλιών οι εχθροί ορμούν και κατασπαράζουν το θηράμα τους...Γι αυτό σπάνια κάποιος αποφασίζει να καλλιεργήσει τη γη, κι αυτός ο δύστυχος με το ένα το χέρι σπέρνει και με το άλλο κρατά το όπλο...Μόλις ο σκοπός από το παρατηρητήριο δώσει το σύνθημα του συναγεμμού φορούνε τρέμοντας τις πανοπλίες μας. Ο αδιάτακτος εχθρός, οπλισμένος με τόξα και φαρμακερά βέλη, εξετάζει τα τείχη γυρίζοντας πάνω στο κουρασμένο του αλόγο...Κάποτε, βέβαια, υπάρχει ειρήνη, αλλά ποτέ δεν υπάρχει πίστη σ'αυτήν.

Η περίληψη των πόλεων αυτών τον πρώτο π.χ. αιώνα στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία δεν έσωσε την κατάσταση. Ο κόσμος των βαρβάρων επεβλήθει τελικά στην περιοχή.

Στα ανατολικά της Κριμαίας επεκτείνεται, σχεδόν σαν λίμνη, η Αζορική Θάλασσα. Στις βόρειες όχθες της Αζορικής Θάλασσας και στις περιοχές του Ντομπάς σχηματίζεται στα μέσα του 18ου αιώνα η Ελληνική κοινότητα του Ρωσικού νότου, είτε η κοινότητα των Ρωμαίων, όπως ονομάζουν οι ίδιοι τους εαυτούς τους. Κατά την περίοδο αυτή η Ρωσία, ύστερα από σκληρούς πολέμους με τους Τούρκους, τους Τατάρους και τους Μογγόλους, έφτασε μέχρι τις νότιες ακτές της Ουκρανίας, όπου είναι η Μαύρη Θάλασσα και προσάρτησε τις περιοχές αυτές στη Ρωσική επικράτεια.

Στη διάρκεια αυτών των πολέμων οι Έλληνες, κυνηγημένοι από τους Τούρκους και τους Μογγολο-Τατάρους για τη Χριστιανική τους πίστη, εγκατέλειπαν τις διάφορες περιοχές της Μικράς Ασίας και άλλες που ήταν σκορπισμένοι και αναζητούσαν καταφύγιο στην ομόθηρση, τη χριστιανική Ρωσία. Στο ρωσικό λεξιλόγιο υπήρχε ήδη η λέξη "γιεπινοβέρτσ", δηλαδή άνθρωποι "μιάς πίστης". Τότε ο μεγάλος Ρώσος στρατηγός Σουβόροφ πρόσφερε στους κυνηγημένους Έλληνες την προστασία του και τους έδωσε το δικαίωμα να εγκατασταθούν στις περιοχές της Αζορικής Θάλασσας. Κέντρο του Ελληνικού στοιχείου της περιοχής έγινε η Μαριούπολη, χτισμένη πάνω στη

θάλασσα. Γύρο, σ'όλη την περιοχή χτίστηκαν διάφορα ελληνικά χωριά. Οι Έλληνες, "μέστωνε γκρέκοι", όπως τους λένε στα ρωσικά, δηλαδή "ντόπιοι Έλληνες", με την εργατικότητα που τους διακρίνει, καλλιεργούσαν τη γη, δούλευαν στα ορυχεία, έχτιζαν ... και παντού ακουγότανε η Ελληνική γλώσσα.

Μεγάλη άνθηση γνώρισαν οι Ελληνικές αυτές παροικίες κατά την εποχή του αυτοκράτορος Αικατερίνης β'. Άνοιξαν ελληνικά σχολεία, εκδίδονταν βιβλία στην ελληνική γλώσσα, Έλληνες διορίζονταν σε ψηλές θέσεις. Ήταν κατά την περίοδο αυτή που ο Έλληνας σοφός του 18ου αιώνα, με πλατιά τότε φήμη, ο Ευγένιος Βούλγαρης, κατείχε ψηλή θέση στο παλάτι ως διευθυντής της βιβλιοθήκης της Αικατερίνης, ενώ για ένα διάστημα είχε διατελέσει και αρχιεπίσκοπος των νότιων ουκρανικών περιοχών που η Ρωσία πήρε από τους Τούρκους και τις προσάρτησε στη Ρωσική επικράτεια.

Προερχόμενοι οι περισσότεροι Έλληνες της περιοχής αυτής από τουρκόγλωσσες περιοχές και εγκατεστημένοι έπειτα ανάμεσα σε Ρώσους και Ουκρανούς διαμόρφωσαν ένα ασυνήθιστο για μας γλωσσικό ιδίωμα, όπου οι αρχαιοτάτης προέλευσης γραμματικές φόρμες και το βασικό λεξικό συμπληρώνονται με λέξεις τουρκικές, τατάρικες, ρώσικες και ουκρανικές. Μιά άλλη διαφορά που εύκολα προσέχει κανείς σ'αυτή τη γλώσσα είναι ο αυξημένος ρόλος των συμφώνων και ο περιορισμός των φωνηέντων. Να ένα παράδειγμα:

**Πζελός, νιγλός,
γιαρασσυχλίδς-
Τυς χόρζεν 'χτα πεδία
Μπικένιπσιν Λεόνς ...
γιαλτδής
Κορςκόζς τ' κυρτζς ...
Μαρία.**

Είναι ένα απόσπασμα από το ποίημα του Κωστοπράβ: "Λεόντι Χοναγπέις", που γράφτηκε και εκδόθηκε το 1934 στη Μαριούπολη και στο οποίο γίνεται λόγος για τον έρωτα του λαϊκού ήρωα και ποιητή Λεόντι Καναγπέι προς την όμορφη αλλά φτωχή Μαρία Κοσκός.

Στη γλώσσα, λοιπόν, αυτή μέχρι και τις παραμονές του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, το

1939, εκδίδονται καθημερινές και εβδομαδιαίες εφημερίδες, βιβλία και περιοδικά, γινόντουσαν θεατρικές παραστάσεις. Αυτή η γλώσσα διδασκόταν και στα ελληνικά σχολεία της περιοχής όσο και στα γύρο χωριά, σ'αυτή επικοινωνούσαν οι Έλληνες μεταξύ τους.

Τούτη τη γλώσσα μπορεί να την ακούσει κανείς να μιλιέται και σήμερα στις περιοχές αυτές της Αζορικής Θάλασσας, όπου κοντά στα σύνορα της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Γεωργίας με την Τουρκία βρίσκονται τα χωριά Μπατούμι και Σουχούμι, γνωστά ελληνικά κέντρα.

Ο συγγραφέας του κειμένου αυτού έχει προσωπικές εμπειρίες για το θέμα. Την Άνοιξη του '74, ταξιδεύοντας με τρένο από το Κίεβο, πρωτεύουσα της Ουκρανίας, προς την πρωτεύουσα της Γεωργίας Τυφλίδα, άκουσε μία ομάδα οικοδόμων που ταξίδευαν για δουλειά πάνω στο ίδιο τρένο να μιλούν στη γλώσσα αυτή, που του φάνηκε τότε πολύ παράξενη και εντυπωσιάστηκε βαθειά από το γεγονός. Τίς ίδιες εμπειρίες είχε και αργότερα, όταν φοιτούσε στο κρατικό πανεπιστήμιο Μόσχας και άκουγε τις συνομιλίες των συμφοιτητών του, Ελλήνων από την περιοχή της Αζορικής Θάλασσας.

Η ιστορία των Ελλήνων αυτών, η γλώσσα και ο πολιτισμός τους, ως μέρους της ιστορίας του ευρύτερου ελληνισμού, θα πρέπει να παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον από επιστημονικής πλευράς. Είναι όμως ελάχιστα εξερευνημένα και ελάχιστα γνωστά. Το θέμα όμως αυτό δεν μπορεί να μας αποσχολήσει εδώ. Σταματούμε μόνο σ'ένα εκπρόσωπο του πολιτισμού αυτών των Ελλήνων, τον ποιητή Γεώργιο Κωστοπράβ, η ζωή και το έργο του οποίου θα χρησιμοποιήσουμε ως το συγκεκριμένο παράδειγμα για τα όσα είπαμε πιο πάνω.

**Ο
Γεώργιος
Κωστοπράβ** γεννήθηκε το 1903 στο ελληνικό χωριό Μάλι Γιανισόλ, κοντά στην Μαριούπολη. Ο πατέρας του ήταν

γραφέας. Φοίτησε πρώτα στο διετές σχολείο του χωριού του και ύστερα σε κολλέγιο της Μαριούπολης. Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε πως σήμερα και το χωριό και η πόλη έχουν άλλα ονόματα. Το χωριό λέγεται Κούιμπισεβο και η πόλη Ζντάνωφ.

Ο Γεώργιος Κωστοπράβ έγραφε ποιήματα από τα μαθητικά του χρόνια, στην αρχή στα ρωσικά και από το 1931 και μετά στα ελληνικά. Στα ελληνικά έγραψε όλο το ώριμο ποιητικό του έργο.

Η ζωή του ποιητή ήταν σύντομη και ταραγμένη. Αφού υπηρέτησε στα 1926-27 στο σοβιετικό στρατό, δούλεψε ύστερα ως υπεύθυνος προσωπικού σε εργαστάσιο της Μαριούπολης και αργότερα στην ελληνική εφημερίδα "Κολλεκτιβιστής" στην ίδια πόλη ως λογοτεχνικός συνεργάτης.

Προσχωρώντας ολοκληρωτικά στην ιδέα του σοσιαλισμού ο Κωστοπράβ έγραψε στρατευμένα ποιήματα, κατά το παράδειγμα του δημοφιλούς τότε ποιητή Μπέτνι και του Μαγιακόφσκι, τους οποίους και μετέφρασε στα ελληνικά. Τα έργα του Κωστοπράβ δημοσιεύονταν συχνά, εκτός από την εφημερίδα που δούλευε, και στα περιοδικά: "Νεότητα", "Φιλογομήτρεις Σπίτες", "Νέος Μαχητής", "Πιονιέρο". Έγραψε, επίσης, και συνθετικά ποιήματα, με ήρωές του Έλληνες της περιοχής. Στο ποίημα "Λάμπρος", για παράδειγμα, ο ήρωας του είναι ένας Έλληνας που αγωνίζεται για την επικράτηση της επανάστασης στις περιοχές της Ουκρανίας.

Ένα μεγάλο, συνθετικό ποίημα, που θεωρείται και το καλύτερό του, είναι το "Λεόντι Χοναγπέις". Ο ήρωάς του είναι και πάλι Έλληνας της περιοχής, ιστορικό πιθανά πρόσωπο, ποιητής, που έζησε στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Στο ποίημά του ο Κωστοπράβ μιλά για το ιστορικο-κοινωνικό κλίμα της εποχής και τις συνθήκες που επικρατούσαν μεταξύ των Ελλήνων, τις ταξικές τους διαμάχες και τον έρωτα του Λεόντι Χοναγπέι προς την όμορφη αλλά φτωχή ελληνίδα Μαρία Κοσκός. Για ν'ακούσουμε καλύτερα τη γλώσσα που έγραφε ο Κωστοπράβ δίνω σαν παράδειγμα ένα ποίημα του Αλεξάντρ Πούσκιν μεταφρασμένο από τον ίδιο στα ελληνικά. Πριν απ' αυτό όμως θά 'ταν καλό ν'ακούγαμε το ίδιο ποίημα σε μία κατά λέξη μετάφραση στην κοινή ελληνική δημοτική:

ΤΟ ΛΟΥΛΟΥΔΙ

**Λουλούδι ξηραμένο, αμύριστο
Ξεχασμένο μέσα στο βιβλίο το βλέπω εγώ
Και να με κάποιο όνειρο παράξενο
Πλημμύρισε η ζωή μου:**

**Πού άνθισε; πότε; ποιάν Άνοιξη;
Τάχα καιρό ν'ανθούσε; και τό κοψε ποιός
Ξενο ή φιλικό χέρι
και τό 'βαλε εδώ, γιατί;**

**Σε ανάμνηση τάχα τρυφερού ραντεβού
Είτε χωρισμού μοιραίου,
Είτε μοναχικού περιπάτου
Στην ηρεμία του κάμπου, στη σκιά του
δάσους;**

**Και τάχα ζει αυτός, κι εκείνη ζει;
Και τώρα πού είναι η γωνιά τους;
Ή μήπως να έχουν ήδη μαρανθεί
Όπως αυτό το άγνωστο λουλούδι;**

Η δημιουργική πορεία του Γεώργιου Κωστοπράβ διακόπηκε, μαζί με την πορεία της ζωής του, ξαφνικά το 1937. Ήταν κάτι σαν μία τραγική ειρωνία της ιδίας του της ζωής. Αυτός, που με τόσο πάθος αγωνιζόταν για την επανάσταση και τον σοσιαλισμό και όλα όσα έγραψε είναι αφιερωμένα σ'αυτό τον αγώνα, συνελήφθη ξαφνικά σε μία περίοδο έξαρσης της σταλινιστικής προσωπολατρίας,

ΤΖΙΤΖΑΚ

**Κερό τζιτζάκ δίχως μυρδιά
Πές το χαρτί αστέφτα γο.
Κε ένα τνα βαρέν καρδιά-μ'
Αντα νυνίζο πας αφτό.**

**Πύ τζιτζακίαζεν, πιός το κέρι-
Πύιο ζαμάν? Πολά κερό?
Κε ποτ' μαράθεν, ζ' τνς το χέρι?
Κε πος το έβαλαν εδό?**

**Για να ανκέβ κανίς αφτίνα,
Τίνα αγάπανιν ατότ'?
'Ντα ήταν δι-τιν για μποδίνια
'Ντα ίτιν άρταχ μοναχότ?**

**Πύ ίνε 'τιν? Ακόμα ζύνε,
Γιόχσαμ τνς πίρε το μυρμόρ
Κε 'τιν-πα άρταχ ζμονιζσκύνε
Γίαν το τζιτζάκ, πυ ίβρα τορ'?**

το Δεκέμβρη του 1937 και στις αρχές του 1938 χάθηκαν τα ίχνη του. Αργότερα η μνήμη του αποκαταστάθηκε. Το 1963 ένας εκδοτικός οίκος του Ντονέσκ εξέδωσε, με τον τίτλο "Καλημέρα Ζίσμο" ένα βιβλίο 180 σελίδων με ποιήματα του Γεώργιου Κωστοπράβ, καθώς και επιστολές του προς τη γυναίκα του, την αγαπημένη του Όλγα, μεταφρασμένα στα ρωσικά. Τα τελευταία δύο-τρία χρόνια

επαναφέρθηκε και πάλι η 'διδα-σκαλία της ελληνικής γλώσσας σε τριάντα, περίπου, σχολεία της περιοχής της Μαύρης Θάλασσας, που βρίσκονται στη Γεωργία και την Ουκρανία. Η γλώσσα, όμως, που διδάσκεται τώρα είναι η νέα ελληνική δημοτική.

Γιώργος Μολέσκη
Οκτώβρης 1987

ΤΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΡΑΜΑΤΟΥΡΓΙΑ

ΑΛΙΚΗ ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΧΩΛΣ

Μέσα στην απόγνωση και την απογοήτευση που επικράτησε μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και τον εμφύλιο που ακολούθησε στην Ελλάδα, μια χούφτα θεατρικοί συγγραφείς βάλθηκαν να ψάχνουν για την καινούρια ταυτότητα τους και την ταυτότητα του έθνους με βάση τα καινούρια δεδομένα. Η θεατρική τέχνη φαινόταν το πιο κατάλληλο μέσο για να εκφράσει αυτή την αναζήτηση για τη νέα ταυτότητα ενώ ως τότε η ποίηση και η πρόζα ήταν τα είδη του λόγου που κυριαρχούσαν. Από το 1950 περίπου το θέατρο — που ήταν πάντοτε το είδος της ψυχαγωγίας μέσα από το οποίο οι Έλληνες «μάθαιναν» — έχει χτυπήσει την άγνοια και τον εφησυχασμό, την αυταρέσκεια του μέσου ανθρώπου, τα ξεφτισμένα του ιδανικά, την αποξένωση του, τον αυτοκαταστροφικό του αγώνα για να ενταχτεί στο κατεστημένο, τη σχεδόν χαμένη πάλη του με την τεχνολογία. Μ' αυτόν τον τρόπο έχει βοηθήσει το άτομο να αποκτήσει κάποιο βαθμό αυτογνωσίας απαραίτητο για μια εκτίμηση της ανθρώπινης μοίρας στην καινούρια κατάσταση της μεταπολεμικής Ελλάδας.

Οι ειδικές συνθήκες που επηρέασαν το Νεοελληνικό θέατρο έχουν άμεση σχέση με κοινωνικοπολιτικούς παράγοντες που διαμόρφωσαν αποφασιστικά τη σύγχρονη δραματολογία. Γεγονότα όπως ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος κι η διάφευση των ελπίδων αυτών που πολέμησαν για κάποια ιδανικά, η Εθνική Αντίσταση, ο εμφύλιος, ανάγκασαν τους συγγραφείς να υιοθετήσουν μια καινούργια στάση ως προς την ανθρώπινη ύπαρξη που αποκλείει εκ προοιμίου μια προκαθορισμένη «ταχτοποιημένη» κοινωνία. Μέσα σ' αυτό το γενικότερο πλαίσιο οι συγγραφείς έψαξαν κι εξέτασαν μια ποικιλία θεμάτων, μερικά από τα οποία ανέφερα πιο πάνω, με την προσοχή και τη μεθοδικότητα ενός χειρουργού αλλά και με φαντασία και χιούμορ κι έγραψαν έργα με βάθος, ευαισθησία και σε πολλές περιπτώσεις με δυνατή ποιητική πνοή.

Από το 1950 και μετά, λοιπόν, έγραψαν έργα για να εξορμήσουν τα φαντάσματα του παρελθόντος και να ορίσουν την ταυτότητά τους όπως αυτή διαγραφόταν μέσα από τις χαίνουσες πληγές της νιότης τους και των πρώτων χρόνων της ενήλικης ζωής τους. Στο **Φάντασμα του κυρίου Ραμόν Νοβάρο**, για παράδειγμα, ο Παύλος Μάτεσις χρησιμοποιεί ένα δεκτικό τόνο, που καμιά φορά πλησιάζει το σαρκασμό, για να καταδικάσει το είδος της ύπαρξης ή του τρόπου ζωής — πριν το 1950 — όπου ακόμη και η ερωτική ζωή του ατόμου καθορίζεται από άλλους, από νόμους και θεσφάτα, και όχι από τον ίδιο τον ενδιαφερόμενο. Και παρ' όλο που ο ίδιος ο Μάτεσις λέει πως αυτό το έργο είναι η ελεγεία του ή η γεμάτη συμπάθεια περιγραφή του πρόσφατου παρελθόντος, μια ματιά προς τα πίσω πριν προχωρήσουμε μπροστά, δεν επιτρέπει αυτό που κανονικά θα ονομάζουμε αισιόδοξη άποψη για το παρόν ή το μέλλον! Όμως απαισιοδοξία και αισιοδοξία είναι άδειες λέξεις για δραματογράφους που αντιμετώπισαν το υπέρτατο γεγονός της ανθρώπινης ύπαρξης, το θάνατο, και που γι' αυτό αρνούνται την «τακτοποίηση» των έργων τους σε βολικές κατηγορίες.

Στο ίδιο έργο ο Μάτεσις ασχολείται επίσης με αυτό που οι περισσότεροι Έλληνες συγγραφείς θεωρούν σύμφυτο χαρακτηριστικό του ανθρώπου, δηλαδή την επιθυμία για ελευθερία. Την επιθυμία αυτή ή μάλλον θα έλεγα, τη δίψα, την εκφράζει συμβολικά μέσα από την ιδέα του ταξιδιού (ή της ερωνικής αντιστροφής του, του τέλματος) ενός μοτίβου τόσο παλιού όσο η ποίηση του Όμηρου και τόσο κοντινού όσο εκείνη του Καβάφη, αλλά ακόμη και του πιο κατάλληλου ίσως για το έθνος των Ελλήνων με την ιστορία χρόνων ταξιδιών και περιπλανήσεων, αποικιών και ξεριζωμένων προσφύγων, απελπισμένων και σε σύγχυση μεταναστών. Σ' ένα δεύτερο βαθύτερο, επίπεδο, ένα άλλο, το ίδιο σημαντικό, στοιχείο του έργου είναι ο τρόμος. Ο Μά-

τεσις αρχίζει σε χαμηλούς τόνους με τον Αντωνάκη — τον πρωταγωνιστή του έργου — να εξομολογείται μονολεκτικά ότι φοβάται και τη μάλλον τετριμμένη παρηγοριά του φίλου του ότι «Όλος ο κόσμος φοβάται». Η πνιχτή κραυγή τρόμου του Αντωνάκη αρθρώνεται ήσυχια στο τέλος της πρώτης πράξης όταν συνειδητοποιεί ότι φοβόταν σ' όλη του τη ζωή χωρίς να συνηθίσει στον τρόπο. Έτσι το μεγαλύτερο μέρος του δεύτερου μέρους του έργου είναι στην πραγματικότητα ένα κρεσέντο του παράλογου, αδικαιολόγητου, ακατονόμαστου, άγριου, τρόμου του Αντωνάκη. Άδικα προσπαθεί να δώσει κουράγιο στον εαυτό του αναφέροντας το θάρρος του στον πόλεμο ή παίζοντας παιχνίδια για να ξεχάσει την αγωνία του.

Το απόγειο αυτής της αγωνίας είναι το σημείο όπου αναγνωρίζει τον ίδιο του τον εαυτό στο πρόσωπο του κυρίου Ραμόν Νοβάρο που αποκαλύπτεται κάτω από τη μάσκα που φορεί ως εκείνη τη στιγμή, γιατί όπως λέει ο Leslie Fiedler στο βιβλίο του *Love and Death in the American Novel* «Η ύστατη φρίκη, όπως τελικά κατάλαβε η σύγχρονη κοινωνία,

δεν είναι ούτε οι θεοί ούτε οι δαίμονες, αλλά οι κρυφές πτυχές του ίδιου του μυαλού μας».

Νωρίτερα από το Μάτεσι, το 1957, ο Ιάκωβος Καμπανέλλης έγραψε την **Αυλή των Θαυμάτων**, έναν απολογισμό γεμάτο πραγματική συμπάθεια για τη ζωή μιας ομάδας ανθρώπων που ζουν γύρω στην ίδια αυλή. Το έργο ήταν σταθμός για τη Νεοελληνική δραματολογία γιατί αποτέλεσε το απαραίτητο ρέκβιεμ μιας εποχής που είχε ανεπίτρεπτα περάσει προσφέροντας συγχρόνως μια ενδοσκόπηση της Ελληνικής πραγματικότητας.

Σ' αυτή την αυλή των θαυμάτων, λοιπόν, παραλαύνει ένα πλήθος που μας δίνει μια πανοραμική θέα των αρετών και των ελαττωμάτων, της ασκήμιας και της ομορφιάς, της σχολαστικής λεπτομέρειας και της φαντασίας, της βαθιάς συναισθησης του καθήκοντος και της εντιμότητας και της φριχτής απάτης, της καταπιεσμένης σεξουαλικότητας και του πλατωνικού έρωτα, της καθημερινής πραγματικότητας και της ποίησης, του κόσμου, δηλαδή, της σύγχρονης Ελλάδας όπου οι αντιθέσεις οποιοδήποτε

άλλου λαού φαίνονται διογκωμένες σε παραμορφωτικό βαθμό. Κάθε κάτοικος της αυλής έχει ένα πρόβλημα κι ένα όνειρο, κι όλοι αισθάνονται καταπιεστική την ανασφάλεια της ζωής τους. Δεν ορίζουν τον τόπο που μένουν και δεν είναι καθόλου σίγουροι ότι μπορούν να συνεχίσουν τη μίζερη ζωή τους για πολύ, ακόμη και με τις άθλιες συνθήκες κάτω από τις οποίες ζουν. Η ανοικοδόμηση έχει αρχίσει κι οι μηχανικοί που επισκέπτονται την αυλή και μετρούν μήκος και πλάτος τελικά «θα περάσουν». Θα χτίσουν την καινούρια πολυκατοικία ενώ οι άνθρωποι της αυλής «εξορίζονται» σε μια ακόμη «πρόσκαιρη» διαμονή αφού το να αγοράσουν δική τους στέγη δεν μπορεί παρά να είναι όνειρο. Η Αννέτ, ένας από τους πιο ρεαλιστικούς χαρακτήρες του έργου, συμβουλεύει τον Ιορδάνη που πεισματικά αρνείται να αφήσει το «πόστο» του πάνω στη μικρή ταράτσα: «Κατέβα καλέ μου άνθρωπε... Τι θέλεις τώρα; Γεννηθήκαμε πρόσφυγες... δε το χώνεψες αυτό ακόμη; Η γυναίκα σου έχει δικίο... νερό νάμασταν θα 'χαμε βρει τόπο να ξαποστάσουμε».

Παρά τα κουτσομπολιά, τα πικρόχολα σχόλια, τους υπαινιγμούς κι ακόμη τους καβγάδες, υπάρχει πολλή ανθρωπιά στην αυλή. Οι άνθρωποι νοιάζονται ο ένας για τον άλλον, ανακατεύονται στις υποθέσεις των γειτόνων τους, λυπούνται τους αδύνατους, εκτιμούν τη φιλία. Οι άνθρωποι είναι κοντά ο ένας στον άλλον, δεν είναι μόνοι. Είναι, με τα λόγια της Χάννα, από το έργο του Τένεση Γουίλλιαμς **Η νύχτα της Ιγκουάνα**, τυχεροί, ίσως ασυνήθιστα τυχεροί. Τι συμβαίνει και πως εξελίσσεται αυτός ο δεσμός που απουσιάζει σχεδόν παντελώς από τα έργα του Μπέκετ, του Ιονέσκο, του Πίντερι, του Ζενέ, του Άλμπυ, στα πρόσφατα Νεοελληνικά έργα; Συγγραφείς όπως ο Ζιώγας, η Αναγνωστάκη, η Λυμπεράκη, ο Μάτεσις, ο Καρράς και άλλοι μας δίνουν διαφορετικές εκτιμήσεις.

Η Λυμπεράκη, για παράδειγμα, εκφράζει μια αμφιλεγόμενη στάση στον **Άγιο Πρίγκιπα** (1972). Ο κεντρικός ήρωας του έργου επιστρέφει σπίτι του μετά από πολλά χρόνια περιπλάνησης και ασκητικής ζωής. Αν και καίγεται από επιθυμία να αναγνωριστεί από την οικογένειά του διατηρεί τη μεταμόρφωσή του και τελικά ξαναφεύγει με την πεποίθηση ότι τέτοιου είδους δεσμοί, όπως αυτοί της οικογένειας, γίνονται εμπόδια στο ταξίδι για την αυτογνωσία.

Ο Βασίλης Ζώγας στο **Μπουκάλι** εκφράζει το σκεπτικισμό του σχετικά με την ειλικρίνεια των ανθρώπινων σχέσεων αλλά τις θεωρεί αναπόφευκτες μια που ο «χώρος» της ανθρώπινης «κατοικίας» είναι τόσο περιορισμένος. Ο Μάτεσις, ο Καρράς, ο Μουρσελάς, η Αναγνωστάκη και άλλοι, βρίσκουν στις αν-

θρώπινες σχέσεις τη μόνη παρηγοριά σαν αγώνα του ανθρώπου με τον καθημερινό τρόπο της ύπαρξής του.

Με ένα σχεδόν ψυχαναλυτικό τρόπο άλλοι συγγραφείς (ο Χριστοφιλάκης, ο Μάτεσις, η Λαμπαρίδου-Πόθου, και η Λυμπεράκη) βγάζουν στην επιφάνεια τα «μυστικά» της μεταπολεμικής ελληνικής κοινωνίας και αναγκάζουν το κοινό να κοιτάξει αυτό που ο καθρέφτης αντικατοπτρίζει. Ο **Άλλος Αλέξανδρος**, της Μαργαρίτας Λυμπεράκη, είναι μια μελέτη της διάλυσης της παλιάς «τάξης», του καταστροφικού μίσους ανάμεσα στους οπαδούς αντιθέτων πολιτικών συστημάτων, της αηδιαστικής φύσης μιας κοινωνίας χαφιέδων, του αποπροσανατολιστικού ερωτισμού, και της αναζήτησης της νέας ταυτότητας. Είναι μια δυνατή εικόνα μιας διχασμένης κοινωνίας που δεν ξέρει ακόμη προς ποια κατεύθυνση πρέπει να γίνει το επόμενο βήμα.

Ίσως κάποιος ισχυριστεί ότι η Λυμπεράκη ζωγραφίζει μια πολύ σκοτεινή εικόνα. Δεν είναι έτσι τα πράγματα. Η θέση της περιέχεται νομίζω σ' αυτά που ένας χαρακτήρας της λέει στον Αλέξανδρο καθώς συζητούν για το τι έχουν κάνει με τη ζωή τους.

«Η αξία της γενιάς μας είναι ότι σκοτωνόμαστε για κάτι που από πριν ξέρουμε πως δε θα μείνει το ίδιο, γιατί πιστεύουμε στην καταστροφή και την αναγέννηση. Έχουμε πιο πολλή πίστη από τους ηλίθιους της περασμένης γενιάς, τους φιλάργυρους που περιέμεναν ανταμοιβή κι έλεγαν: Σκοτώνουμε, κύριοι, αλλά για κάτι σίγουρο και σταθερό! Εμείς χαρίζουμε τη ζωή μας· κανένας δε μας υποσχέθηκε ανταμοιβή ή σιγουριά... Δεν υπάρχει εκπλήρωση, **υπάρχει μόνο κίνηση κι αλλαγή, και καταστροφή που φέρνει την αναγέννηση.**»

Αυτή την παράδοση ελπίδα που συνοδεύει την καταστροφή τη βρίσκουμε να αιωρείται υπερρεαλιστικά στα **Πασχαλινά Παιχνίδια** του Βασίλη Ζώγα: «Ίσως όμως να μην είναι τόσο παράδοξη αν πάρουμε υπ' όψη μας ότι οι σύγχρονοι Έλληνες συγγραφείς έχουν αφομοιώσει, μέσα απ' τον Καζαντζάκη κι άλλες πηγές, την υπαρξιστική φιλοσοφία που ισχυρίζεται ότι υπάρχουν δυνατότητες για τον άνθρωπο όταν φτάσει το ναδίρ της απόγνωσης του. Στον **Άλλο Αλέξανδρο** παρατηρούμε την πτώση ενός συστήματος, βρίσκουμε μια δυναμική για μια νέα εκκίνηση. Στα **Πασχαλινά Παιχνίδια** τα σχέδια υλοποιούνται και επέρχεται το χάος, ένα χάος που αφήνει αυτούς που, έστω και χωρίς να φταίνε, έμειναν έξω από τη διαδικασία της «ανατίναξης» σε πλήρη σύγχυση κι ανίκανοι να δεχτούν τ' αποτελέσματα. Ο ανώνυμος Άντρας που καταγράφει τὰ υπάρχοντά τους θα πρέπει να τους εκπαιδεύσει για να μάθουν να ζουν με τον καινούριο τρόπο, αλλά θα πρέπει κι

αυτοί να «μετακομίσουν». «Μεταναστεύετε», τους λέει, κι όταν τον ρωτούν για που, απαντά απότομα: «Θα πάτε στην εξοχή».

Η λέξη **Παιχνίδια** του τίτλου, όπως και η λέξη **Κωμωδία** στον υπότιτλο, είναι ενδεικτικές για την ειρωνική αντίληψη του Ζώγα που θεωρεί τη ζωή σαν ένα τρελό παιχνίδι. Ένας βασιλιάς που τάχει χαμένα (η εξουσία έξω από το άτομο) καθορίζει τους κανόνες του παιχνιδιού μόνο γιατί οι άνθρωποι (τύποι όπως της Ισμήνης, της Παναγίας, κλπ.) δεν τολμούν να διεκδικήσουν το υπαρξιακό τους δικαίωμα, το δικαίωμα δηλαδή να διαλέξουν για τον εαυτό τους αντί να υπακούν αδιαμαρτύρητα.

Η δεκαετία 1965-75 ήταν ιδιαίτερα σημαντική για την εξέλιξη του σύγχρονου Ελληνικού θεάτρου. Μέσα σ' αυτή τη δεκαετία οι θεατρικοί συγγραφείς ένωσαν την επείγουσα ανάγκη να ψάξουν πιο βαθιά, να ανακαλύψουν και ν' αποκαλύπτουν τον αληθινό χαρακτήρα των ανθρώπων γύρω τους, όχι μόνο ως Ελλήνων του τέλους του 20ου αιώνα αλλά και ως πολιτών του σύγχρονου κόσμου. Οι περιορισμοί της λογοκρισίας της χούντας επέδρασαν αρνητικά αλλά και θετικά. Ευθάρρυναν τους συγγραφείς να γράφουν έργα πολιτικής προπαγάνδας μια που η πολιτική συνειδητοποίηση ήταν απαραίτητη για την επιβίωση της κοινωνίας ως σκεπτόμενου οργανισμού. Οι περισσότεροι δραματουργοί που σκοπό τους είχαν να ευαισθητοποιήσουν το κοινό τους ως προς την πολιτική κατάσταση αντιλήφθηκαν έγκαιρα ότι για να έρθουν σε άμεση επαφή με τους θεατές έπρεπε να χρησιμοποιήσουν κώδικες από το πολιτιστικό πλαίσιο και την παράδοση αυτών των ανθρώπων ή εμφανή ξένο συμβολισμό. «Ο καλλιτέχνης γυρεύει να χτίσει μια γέφυρα ανάμεσα σ' αυτόν και τα πλήθη» λέει ο Κώστας Μουσελάς και αναφέρεται στο έργο του **Ω τι κόσμος, μπαμπά**, όπου, όπως εξηγεί χρησιμοποίησε στοιχεία από την επιθεώρηση. Στους **Νταντάδες** ο Γιώργος Σκούρτης μας ξύπνησε (στην παράσταση του Κάρολου Κουν, τουλάχιστον) μνήμες απ' τον Καραγκιόζη.

Υπάρχει βέβαια ένα πλήθος άλλων συγγραφέων που καταπάστηκαν με μικρότερης σημασίας ή καλύτερα με διαφορετικά θέματα.

Ο Μανώλης Κορρές, π.χ. μαστιγώνει την κοινωνική αδιαφορία για λιγότερο ευνοημένους συνανθρώπους. Ο Μάριος Ποντίκας καταδύεται στα βάθη της ατομικής ή συλλογικής ενοχής. Η Κωνσταντίνα Βέργου εξετάζει αισιόδοξα τι μπορεί να γίνει αφού πάμε αυτήν την εποχή στα άκρα. Ο Γιώργος Μανιώτης ασχολείται με την καταπίεση μέσα στην οικογένεια

και τις κοινωνικές δομές. Ο Κελαϊδής κι ο Χριστοφιλάκης ασχολούνται με τις σχέσεις άνδρα-γυναίκα, με τα όνειρα και την πίκρα των ανθρώπων της επαρχίας ή του περιθωρίου.

Η Μαριέττα Ριάλδη σε ευτυχισμένες στιγμές της μιλάει με σπαρακτικό τρόπο για τους ηλικιωμένους γονείς που δε χωράνε πουθενά.

Στο άπαιχτο ακόμη έργο του Μάτεσι **Η μάχη του Μαραθώνα** μας δίνεται μια υπέροχη υπερρεαλιστική εικόνα ενός καλλιτέχνη που ελέγχει απόλυτα το μέσο έκφρασής του. Το θέμα δεν είναι τίποτε άλλο παρά η καταστροφή και το ανοσιούρημα πάνω σε ιερά και όσια: του δοξασμένου παρελθόντος, της ομορφιάς που περιβάλλει τον άνθρωπο, φτάνει να έχει μάτια να τη δει, και τελικά της ίδιας της ζωής.

Άφησα τελευταία την αναφορά μου στη Λούλα Αναγνωστάκη γιατί πιστεύω πως αυτή η συγγραφέας, στη σταθερή πορεία της στο σύγχρονο θεατρικό χώρο της Ελλάδας, έχει δημιουργήσει με τα έργα της σταθμούς στο μακρύ ταξίδι γι' αυτό που ο Κώστας Γεωργοσόπουλος ονόμασε «έσχατη αυτογνωσία». Η Αναγνωστάκη αρχικά ψηλαφίζει, βλέπει μέσα από το σκοτεινό γυαλί τα μυστήρια της ζωής και της ψυχής του ανθρώπου, ώσπου φτάνει στο σημείο να βλέπει ξεκάθαρα και χωρίς φόβο τα πράγματα γύρω της. Τα αναγνωρίζει και απαιτεί να την αναγνωρίσουν κι αυτά με τη σειρά τους, να αναγνωρίσουν δηλαδή τον άνθρωπο ως τέλεια αυτόνομη, ελεύθερη οντότητα με απόλυτο δικαίωμα επιλογών. Ανατρέπεται συγχρόνως «μνημεία» καλά στημένα και απορρίπτει εφόδια που της φόρτωσαν στην πλάτη της.

Σ' ένα απλουστευτικό σχόλιό της για το πρόγραμμα μιας παράστασης της **Νίκης** η Αναγνωστάκη λέει πως το έργο είναι «η ιστορία μιας οικογένειας που ξεκίνησε από τα βόρεια της Μακεδονίας, πέρασε από κάποια συνοικία του Πειραιά για να καταλήξει στη Γερμανία».

Όμως η **Νίκη** της Λούλας Αναγνωστάκη δεν είναι «η ιστορία μιας οικογένειας που ξεκίνησε από τα βόρεια της Μακεδονίας, πέρασε από κάποια συνοικία του Πειραιά για να καταλήξει στη Γερμανία. Κι ούτε έχει για θέμα της τη «μετανάστευση και τα βιώματα μιας διαιωνιζόμενης κοινωνικής αθλιότητας». Υπάρχει βέβαια αυτός ο κατ' επιφασή ρεαλιστικός καμβάς για μια πρώτη, «φωτογραφική» ματιά, όμως πάνω του, κι ανάμεσά του, κεντιέται το δράμα — με όλες τις σημασίες που τα λεξικά δίνουν σ' αυτήν την λέξη — της ανθρώπινης ύπαρξης.

Η **Νίκη** είναι το οδοιπορικό ανθρώπων που πορεύονται, συνειδητά ή χωρίς επίγνωση, το δρόμο για κάποιο «χώρο» που θα προσπαθήσουν — ανεπιτυχώς — να οικειοποιηθούν. Είναι οι προσπάθειες μιας **ομάδας** ανθρώπων — κι αυτό είναι σημαντικό — να ολοκληρώσουν την «τελετή» της ζωής, να κάνουν δηλαδή αυτό που θα εξασφαλίσει και θα δικαιώσει την ύπαρξή τους. Είναι τέλος το γκρέμισμα των προκατασκευασμένων οραμάτων «νίκης» και η αποκάλυψη της σκληρής, αλλά απαραίτητης στον ακέραιο άνθρωπο, αλήθειας.

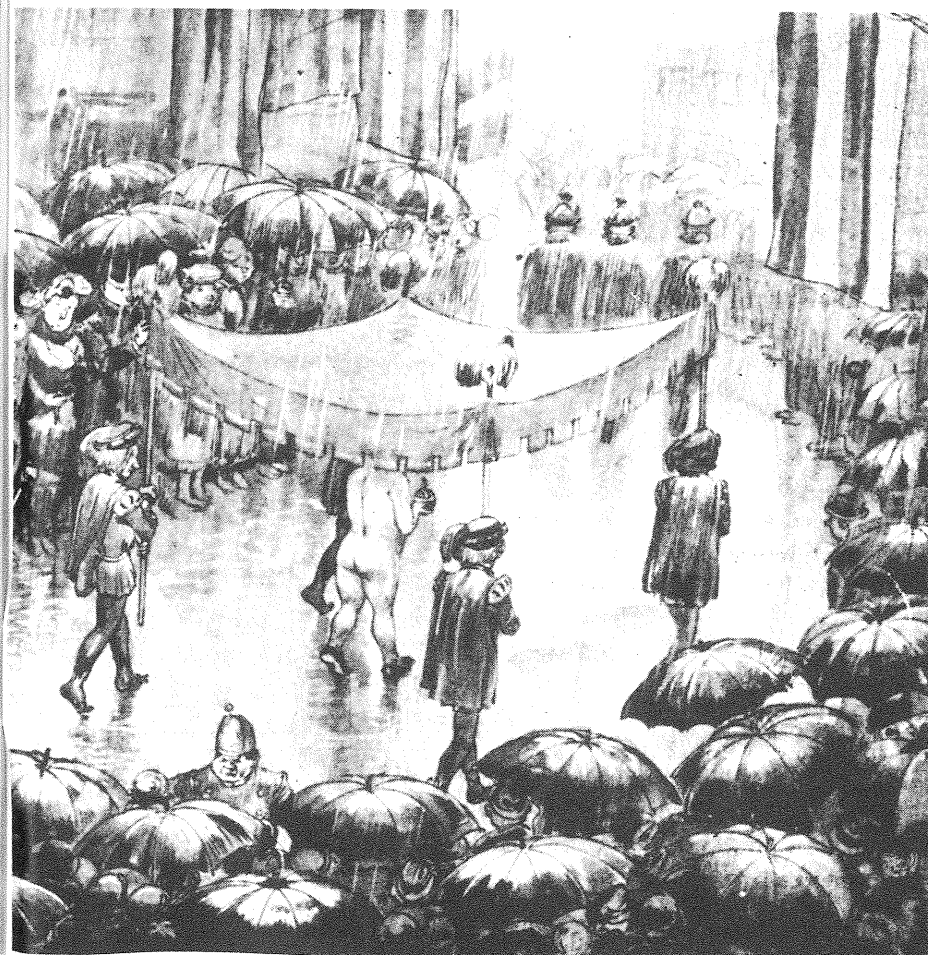
Ξεκινάει λοιπόν η οικογένεια από τον ορεινό, γενέθλιο «χώρο» της, κουτσουρεμένη ήδη αφού δεν υπάρχει πατέρας. Στη φτωχογειτονιά του Πειραιά ξεφεύγουν την άμεση απειλή του εχθρικού περιβάλλοντος και του αποκλεισμού από το πάλλευκο χιόνι που έπεφτε μαλακά — δυνητικά ενός κυριολεκτικού και μεταφορικού σάβανου. Όμως εδώ στον Πειραιά υπάρχουν «Καρπουζόφλουδες στα χώματα και μύγες βου'ιζουν» πάνω τους.

Η σήψη στο περιβάλλον κι ο καυτός ήλιος που αποσυνθέτει αντί να «γεννά» δεν ευνοούν βέβαια την οικειοποίηση του

«χώρου». Ο εραστής της Βάσως που θα την έκανε «μια χοντρή γυναίκα με πολλά μωρά» δολοφονείται από τον αδελφό της κι έτσι ο γάμος, το γεγονός δηλαδή που θα συνεταίριαζε (θα πάντρευε) τους ξένους (τη φαμίλια από το ορεινό χωριό της Φλώρινας) με τον «καινούριο χώρο», γίνεται ανέφικτος. Ο κατοπινός γάμος της Βάσως μ' έναν «Γέρο άρρωστο... που δε θα κρατήσει ούτε χρόνο» είναι φυσικά μια παρωδία γάμου και η Μικρή όχι ένα δικό της παιδί αλλά ένα προγόνι.

Ο κύκλος της περιπλάνησης κλείνει με τον τρίτο «χώρο» τη Γερμανία που είναι εντελώς διαφορετικός αλλά συγχρόνως εμπεριέχει τα χαρακτηριστικά των δύο πρώτων. Είναι κι αυτός ένας σκουπιδοποιος, ένα «σκουπιδαριό γι' ανθρώπους σαν κι εμάς» λέει η Βάσω στη γρια μάνα της και το χιόνι είναι κι εδώ εξίσου απειλητικό, απομονώνοντας τους ανθρώπους ακόμη και στις παρομονές (= αρραβωνιάσματα) του γάμου τους. Κι αυτός ο γάμος (του Νίκου και της Γκρέτας) δε θα γίνει, εξαιτίας ενός παράλογου θανάτου, και το μωρό του Νίκου που οραματίζεται η Βάσω δε θα γεννηθεί ποτέ. Το πάντρεμα της οικογένειας με τα γηγενή στοιχεία

του χώρου (τη Γερμανίδα νύφη) είναι ακόμη μια φορά ανέφικτο και το λευκό νυφικό της πεθαμένης μάνας της Μικρής ξαναμπάνει στο μπασούλο σαν άλλο σάβανο που περιμένει την ώρα του.

Είναι λοιπόν αυτό το οδοιπορικό, η πορεία των ανθρώπων που, άλλος λιγότερο κι άλλος περισσότερο, αντιλαμβάνονται σε κάποια στιγμή αυτό που λέει συνειδητοποιώντας την κατάσταση μετά τον άλογο θάνατο του μικρού αδελφού τους η Βάσω. «Τελειώσαμε-τελειώσαμε» λέει στη μάνα της και τη βάζει να της υποσχεθεί πως δε θα μετακινηθούν ξανά αναγνωρίζοντας πια τη ματαιότητα της προσπάθειας να μην εισαι «ξένος». Εκείνος όμως που φαίνεται να το αντιλαμβάνεται ακόμη πιο ξεκάθαρα είναι ο φονιάς αδελφός, ο Θανάσης, που βρίσκεται ποινικός ισοβίτης στις φυλακές της Αθήνας.

«...Αχ κακόμοιροι τι περνάτε κι εσείς. Στην ξενιτιά, αλλά κι εγώ σα να 'μαι σε ξενιτιά! Όλοι μας τρ' ίδιο, κι ο Κόντζιος έτσι αισθάνεται μου γράφει, κι ασ καλοπερνά! Κάθομαι και συλλογιέμαι και μου φαίνεται πως το σπίτι μας και

στο χωριό και στον Πειραιά ήταν μια μαύρη ξενιτιά».

«Περαστικός οδοιπόρος» πάνω στη γη ο άνθρωπος είναι «ξένος» ακόμα και στον τόπο που γεννιέται, μοιάζει να ισχυρίζεται η Αναγνωστάκη, κι οι απόπειρές του για διαιώνιση της ύπαρξης «σαν των Τρώων» συφοριασμένες.

Όμως η ανάγκη για τη δικαίωση της ύπαρξης εξακολουθεί να υπάρχει. Τότε τα πρόσωπα θα επινοήσουν την οριακή πράξη, το αξιοθαύμαστο φανταστικό.

Η τέλεση της οριακής πράξης, του αξιοθαύμαστου, είναι ίσως ο μόνος τρόπος όχι για να «νικήσουμε» αλλά για να δικαιωθεί η ανθρώπινη υπόσταση, για να υπάρξουν πρόσωπα σαν αυτά της Αναγνωστάκη που διεκδικούν αυτό το δικαίωμα με κάθε τρόπο.

«... το σπίτι μου είναι ένας τόπος όπου τα πιο **καταπληκτικά** πράγματα μπορούν να συμβούν» λέει ο Νίκος με περηφάνεια στο Δήμο που γίνεται αθέλητα ο δήμιος του αλαφρο'ις κιωτου νέου. Κι η Βάσω, συμπιλιωμένη πια με την ιδέα πως γάμος δεν πρόκειται να γίνει, γαντζώνεται πάνω στην πράξη που σφράγισε την οικογένεια, το φόνο δηλαδή που έκανε ο μεγάλος της αδελφός.

«Αυτό μας έκανε να ξεχωρίσουμε. Χωρίς αυτό η ζωή μας θα ήταν μια ατέλειωτη νύχτα χωρίς όνειρα».

Ακόμη και το γράμμα του φονιά αδελφού, μέσα απ' τις φυλακές που μ' αυτό κλείνει το έργο, καταφέρνει παρ' όλη την αβίαστη κατάθλιψη του να ακούγεται σαν ένα δοξαστικό. Δοξαστικό του τέλους.

Όλα αυτά ισχύουν είτε τα πρόσωπα ζουν στην Ελλάδα είτε οπουδήποτε αλλού. Η ξεχωριστή και παρήγορη νότα της Αναγνωστάκη είναι αυτό που αναφέρθηκε στην αρχή, ότι δηλαδή οι άνθρωποι αυτοί δρουν σε μια ομάδα. Δεν είναι καν τα ζευγάρια του Μπέκετ, που μπορούν να εκληφθούν ως δυο πλευρές του ίδιου ατόμου, ή Πιντερικά πρόσωπα-εισβολείς που μπορεί να θεωρηθούν κρυφές πτυχές του ίδιου χαρακτήρα. Μέσα από σχέσεις εξάρτησης, προστατευτικότητας, αγάπης και μίσους, παρουσίας και απουσίας, είναι τουλάχιστον «μαζί». Η εριστική γριά μάνα γίνεται στο τέλος του έργου, όταν όλα τα άλλα έχουν γκρεμιστεί, το στήριγμα της αποκαρδιωμένης κόρης της που είχε ως εκείνη τη στιγμή όλα τα βάρη πάνω της.

Έτσι η «νίκη», η αληθινή, ανθρώπινη «νίκη» θα είναι η «οριακή και γι' αυτό τραγική βίωση του κόσμου» με τη ζεστασιά όμως της παρουσίας των άλλων.

ΤΡΙΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΑΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΑΤΟΥ

ΑΠΕΛΘΕΤΩ Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ

Πολυεύσπλαχνε Κύριε
Ἄναρχος Εγώ
κι ανυπόταχτος
ειρηνικός παρά ταύτα
Δέσποτα μακρόθυμε
που την καλήν απολογία
της ανατροπής σου
Παντοκράτορα στους αιώνες των αιώνων
ν' αποθέσω;

Piazza Santa Croce, Firenze 26/8/84

ΣΥΝΟΨΙΣ ΒΙΩΝ «ΕΠΙΒΗΤΟΡΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ»

Τω καιρώ εκείνω της δύσεως αιώνος εικοστού, πορευτήκαμε προσκυνητές μετά φανών και λαμπάδων εν μέσω ληστών και σκανδάλων και νηστεύοντες διαλογιστήκαμε τον λόγον «της σης αληθείας».

Κι οι αφυπνιζόμενοι διαρήξαμε τα ιμάτια της αγνοίας μας αρνούμενοι την ευπρέπεια του οίκου Του, σε αποφράδες ημέρες, της εξουσίας επικριτές. Τη δε ημέρα τη εβδόμη εκ σαρκός εκπορευόμενοι, κρεμάσαμε ανάποδα το κάδρο της ιστορίας και παραδοθήκαμε στων ηδονών τη δυναστεία. Ἐκτοτε ελάχιστοι και μόνοι, διατελούμε ενίοτε μετά τιμής, οι δε γυναίκες ημών επιδίδονται εν πλήρη σπουδή αδόλως και κρυφίως στη λατρεία «επιβητόρων των αγίων» ἵνα πληρωθούν «Μακάριοι οι εμπορευόντες ότι αυτοί ευδαίμονες της γης».

Via Volturmo, Roma 29/8/84

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΩΝ

Θα προχωρήσουμε λοιπόν ελάχιστοι και μόνοι στα πέλαγα των βάλτων χωρίς ποιητές για κατευόδιο, με υγρά μαντήλια στη γεύση της θάλασσας να καρφώνονται στους φράχτες, Παναγιές αποκαθήλωσης στ' άδειο των χρωμάτων.

Επιτάξαμε δυό πήχες ουρανό να ποτίζει τις φλέβες οράματα μα ναυαγήσανε στο κατώφλι της νύχτας. Οι εμπόροι των εθνών τον υποθήκευσαν κι οι Γραμματείς κι οι Φαρισαίοι αυτοχριστήκαν πλήρωμα του χρόνου και τα πουλούν με το κιλό στ' όνομα του Σταυρού και της πατρίδας. Απάτριδες εμείς, πέτρα και στέρηση, με τα εορτολόγια του θανάτου στο δισάκι μας, σέρνουμε τη ζωή σε διαβουλεύσεις αρχιερέων για δυό φέτες ελπίδα. Και ω των ιερατειών αυλή των θαυμάτων, επιβήτορες Ἁγίου, λαβόντες δώρημα τέλειον άνευ χαρτοσήμου, διάκονοι της μέλλουσας ζωής, μεριμνούν διά την βασιλείαν των ουρανών κι αναπαύουν τας ψυχάς μας.

Piazza Duomo, Firenze 27/8/84

ΑΙΡΕΤΙΚΟΣ ΠΟΥ ΑΠΕΤΥΧΕ

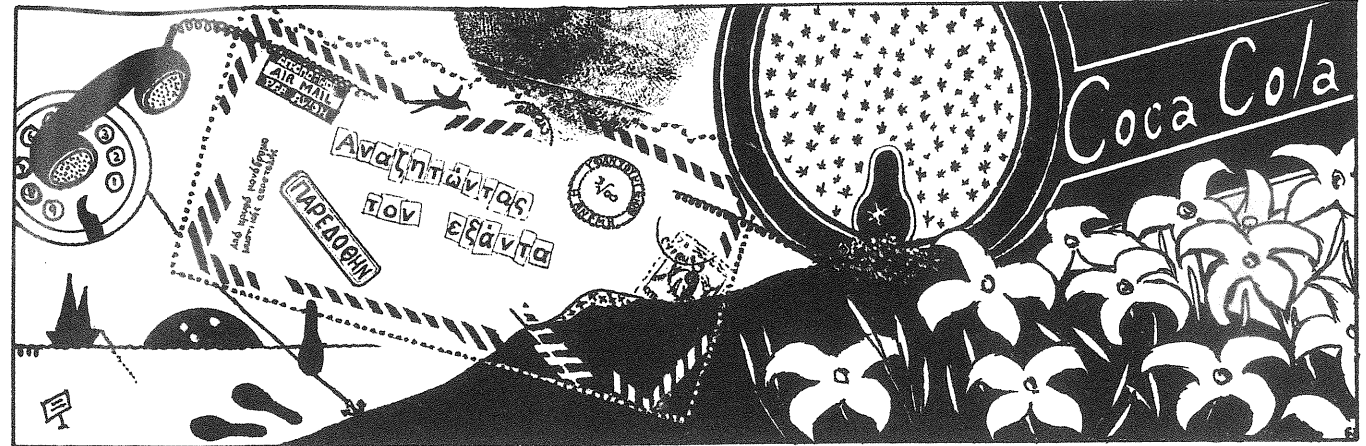
Αιρετικός μετρίας ολκής
χωρίς πρωτοτυπίαν
και δύναμην διαλεκτικήν,
ομοίαζε σχεδόν με ορθόδοξον
και ορθόδοξος ευκόλως θα εγίνотαν
εάν την μάχη εκέρδιζεν εις τας συνόδους.
Σίγουρα πολύ γρήγορα θα συμπεριφερόταν
όπως ο κάθε νικητής σαν γίνει κράτος.
Γι' αυτό και δεν ευτύχησε
μίση και διωγμούς μεγάλους ν' αντιμετωπίση
δεν τον έπαιρναν και πολύ στα σοβαρά
κι' αυτός λυσσούσε απ' το κακό του
καθώς τον έφλεγε η φιλοδοξία
έστω και σαν αιρεσιάρχης να διαλάμψη
μισητός μέσ' στο πολύχρωμο στερέωμα της πολιτείας.
Ἦδη ως ορθόδοξος δεν είχε διακριθῇ
κατά την πρώτην νεότητά. Και τώρα
στη νέαν οδόν πως θα επιτύχη
της επανάστασης, που θέλει,
κακά τα ψέματα, και νουν και τὸλμην;
Στο τέλος συμβιβάσθηκε, πήρε μια κάποια θέση,
κηδεύθηκε με δημοσία δαπάνη,
εγκώμια τούπλεξαν οι τμηματάρχαι
κι' ένας υφυπουργός. Ἀλλ' η ψυχὴ του
περιφερόταν τεθλιμμένη
γύρω στο φέρετρο, κι' ακούονταν οι λυγμοί της
για τους ασήμαντους καρπούς που απέφεραν
τόσες οδυνηρές εξωμοσίες.

Κώστας Π. Κύρρης

Από την ανέκδοτη συλλογή του
**Ανατομία
Αιρετικά αντιποιήματα
πολύ σκληρά και χωρίς προσωπείο**
Λευκωσία-Λονδίνο-Αθήνα
1988/89

ΚΑΤΑΣΚΟΠΕΥΤΙΚΑ ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ απο κρυφο μονοδρομο μυστικής αποστολής

συνωμοσία με καποιο ονομα

Ἦρθαν στο σπίτι-του τρεις της αστυνομίας. Παραδέχτηκε αμέσως πως τον λέγαν Δημοσθένη Απώντα. Του κάνουν ερωτήσεις κι αυτός τους έδωσε την άδεια να φέρουν βόλτα το σπίτι. Ὑστερα τον πήραν για ανάκριση. Τελικά τον αφήσαν, μια και δεν βρήκαν αυτά που λέγονται «ενοχοποιητικά», ωσάν και η ενοχή νάναι τσούρμο αριθμός από μικρές απαράλλαχτες ενοχές. Προφανώς, επρόκειτο για συνωμυρία. Ἡ μάλλον για χρήση συνώνυμου ψευδώνυμου.

Την άλλη μέρα κάποιοι είπαν πως τον πιάσαν, μα ήτανε ψέματα. Λίγες ώρες αργότερα έδωσε καινούργια σημεία ελεύθερης κίνησης. Μέσα σ' ένα τηλεφωνικό θάλαμο στη Πλατεία Ελευθερίας βρέθηκε μια παλιά μισοσπασμένη καρέκλα. Με την κίτρινη μπογιά-του ο Δημοσθένης Απώντας είχε γράψει απάνω-της άλλο ένα απ' τα περιεργά-του: «εδώ ίσως καθόμαστε σχεδόν όλοι άμα δεν βρίσκουμε που να κάτσουμε άλλου». Η καρέκλα ζεστά τυλιγμένη σε καινούργιες εφημερίδες, αλλά και σε 37 σελίδες του προηγούμενου τεύχους.

Την ίδια νύχτα δυο άλλα επεισόδια. Η καμπάνα του Αγι' Αντωνιού, απαλά τρεις-τέσσερις φορές, μόλις που βγήκε η πρώτη φωνή-της. Σαν μοιρολόι που αναζητούσε μια γιορτή. Κάποιοι που ακούσαν βρήκαν μια στάμνα δεμένη στο σκοινί. Κάποιος την έγειρε και το χέρι-του γεύτηκε Coca Cola. Του κοπήκαν τα ήπατα. Φοβήθηκε σαν νάταναι αίματα και την άφησε εκεί κρεμασμένη. Μόνο που σκούπησε το χέρι σ' ένα λουρί βρώμικο ρούχο, κόκκινο με μπλε, σημάδι πως όλα επιστρέφουν στη πηγή-τους.

Μια μικρούλα ίσα με δεκατεσσάρω χρονώ που μπηκε στο νήμα καμπαναριό και Coca Cola, δεν καρτέρεψε σαν τους άλλους. «Γιατί παίξαμε τις καμπάνες; Πώς μπορούμε και νομίζουμε πως παίζουμε ακόμα τις καμπάνες; Ὅλο κάνουμε πως ξεχνούμε πως οι άλλοι παίζουν μ' εμάς». Η μικρούλα δεν μίλησε. Μήτε λέξη δεν είπε. Ἦταν νύχτα με άστρα, σαν κρυψώνες φωτός σε νυχτικό ουράνιας θεάς, όπου κρύβονταν σταγόνες ιδρώτα κάποιου ωραίου θεού εραστή της. Μα ούτε κι απόψε δεν το μπορούσε η μικρούλα να μετρήσει τα άστρα, παρά μόνο αντίστροφα. Θ' άρχιζε απ' το Ἄπειρο κι όλο θα χάδευε το κάλλος στο ύψος του Αριθμού. «Ἐτσι ποτέ δεν θα πέσω στα πενήντα», συλλογίστει στο νου-της. Φόρεσε ένα μαντίλι από αγιόκλημα νιο, κι άπλωσε την καρδιά-της στο μέλλον.

Λάστιχο αυτοκινήτου τυλιγμένο σε δούχι, βρέθηκε ύστερα έξω από μαγαζί όπου ποικιλίες πολλές ποδο-

σφαιροφίλων συχνάζαν και εκτιμούσαν τα γεγονότα. Με την κίτρινη μπογιά-του και την παιδιάστικη γραφή-του ο Δημοσθένης Απώντας έγραφε στον τροχό: «τέρμα-μας πια, και σωσιβίό-μας, με ιλιγγιώδη συλλογικότητα».

Κοντά στα ξημερώματα, εκεί που κατέβαιναν από λεωφορεία εργάτες κι εργάτριες από χωριά, ένα σεντόνι απλωμένο στο τοιχαράκι σαν να τους θύμιζε κάποιο μελλοντικό καλημέρα: «μια μέρα θα 'χουμε ήλιο».

Αποτυπώματα βέβαια δεν βρεθήκαν. Η κίτρινη μπογιά ήταν της ίδιας μάρκας όπως πάντα. Με την μυρουδιά γασσιμού που φαίνεται τόσο του άρεσε. Η φόρμουλα της Coca Cola δεν χρειαζόταν: ο βαθμός πυκνότητας ήταν ο ίδιος, κι ο κλητήρας παράδωσε τον φάκελλο ανέπαφο. Εξελίξεις μηδέν, και η πρόσδος στην υπόθεση αυτή βρισκόταν σε άλλο επίπεδο.

Τα περιεργα του Δημοσθένη Απώντα όλο και συνεχίζαν. Μια Κυριακή, στο προσάυλιο μιας εκκλησιάς, κύλισε ήρεμα μια μπάλα bowling. Για μια στιγμή κάποιοι τραβήξαν πέτρα, τυχόν υπήρχε κίνδυνος. Κάποια ξύπνια παιδάκια αμέσως καταλάβαν. Σαν κόκκινο άσμα από στο ψυχομαχητό, η μπάλα έερσε μια σημαϊούλα που έλεγε: «συκ εμού αλλά του Λόγου ακούσαντες ομολογείν σοφόν ἔστιν Εν πάντα εἶναι». Ἄντε να θυμηθούν τι κουταμάρες έλεγε ο Ἡράκλειτος. Ψυχαγωγία κάνει κανείς, κι η σκέψη δεν σηκώνει παζάρεμα.

Εκεί που κάποιοι ταλαίπωροι στρήβαν γωνιά σε μια διαδήλωση, ακουμπισμένο ένα πλακάτ κοντά σε μια βιτρίνα σαν τις άλλες. Ποιός ξέριε αν ποτέ του συγχωρέσαν την ειρηνία-του: Ἀπεργούμε γιατί εμείς το μόνο που ζητούμε είναι πιο δίκαιη αμοιβή και κάτι άλλα φιλοπράματα για συνθήκες εργασίας, κι όμως ούτε αυτά τα λίγα δεν μας δίνουν. Εμείς πουλούμε την μισή ψυχή-μας κι αυτοί ούτε που πληρώνουν καθώς πρέπει. Η ψυχή-μας όμως αξίζει περισσότερα, και δεν πρόκειται να γελαστούμε στις διαπραγματεύσεις. Σαν παννύ και πλακάτ, και ομιλίες μεγάλων για κατάργηση προνομίων, αγορασσιμότητες ψυχών στην ίδια μοίρα με τα άλλα εμπόρια.

Εκεί που κάποιος άλλος είχε γράψει στον τοίχο: «σ' αγαπώ ἔνοπλε», ο Δημοσθένης Απώντας απάντησε απλά με το δικό-του περί αφοπλισμού: «κάλιο αγάπα-την μόνο με την καρδιά-σου».

Σε μια γκαλερί, κάποιο βράδυ που έβρεχε αλύπητα, ένα κομματάκι μισομουσκεμένο χαρτί καρφισωμένο απόμερα σαν πρόχειρο ποίημα αυτοσχεδιασμού: «για δεσ πώς βρέχει απόψε!» Μια φωτογραφία

δηλώθηκε κλεψιμιά.

Σ' ένα διάδρομο του ΡΙΚ, χωστό σε μια φτηνή κεραία: «με παρακολουθούν, μα χάνουν το καιρό-τους».

Η Αστυνομία, βέβαια, συνεχώς παρακολουθούσε τον Δημοσθένη Απώντα. Τον συνονόματο δηλαδή. Συστάθηκε το Γ.Ρ.Α.Δ.Α. Μα εξελίξεις μηδέν, και η πρόσδος στην υπόθεση αυτή βρισκόταν σε άλλο επίπεδο. Ἐξω απ' το Γραφείο Ανιχνεύσεως Δημοσθένους Απώντος. (Κάποιοι είπαν πως έπρεπε να έλεγε Ανευρέσεως και όχι Ανιχνεύσεως. Ἄλλοι υποστήριξαν πως αυτό που είχε σημασία ήταν τα ίδια τα ίχνη-του. Κι ας ήταν τα ίχνη-του πάντα σαν απαλή μυρουδιά που γεννιέται φυγάδας μέσα απ' τις λέξεις για να κρυφτεί στο κόρφο της νύχτας).

Τον Δημοσθένη Απώντα τον συνονόματο, τα όργανα του Γ.Ρ.Α.Δ.Α. όπως και πλήθος κόσμου, τον έβλεπαν ακόμα ύποπτα. Αφού μπορούσε νάταν, ίσως, δημιουργός ομάδας από τέτοιους δράστες. Ορισμένοι προσπαθούσαν να του δώσουν ιδέες για καινούργια περιεργα. Ο ίδιος δεν έλεγε τίποτα. Ὑπόπτο μούτρο στα σίγουρα, μα αρνιόταν να πει μια λέξη ή να δώσει ένα στοιχείο. Κανείς δεν γνώριζε τίποτα. Κάτι σαν αδιέξοδο που με ουράνιο γραμματόσημο σφράγιζε την μνήμη μιας διέθυνσης.

Μια μέρα στα καλά καθούμενα, όλα πήραν νέα μορφή. Με την ίδια μπογιά, εκείνη την μυρουδιά γασσιμού και την παιδιάστικη γραφή, ο δράστης υπογράφε τώρα με το όνομα Ελπίδα Φωκά. Το Γ.Ρ.Α.Δ.Α. εντόπισε αμέσως τις τρεις Ελπίδες Φωκά. Τις πήραν για ανάκριση και τελικά τις αφήσαν. Πέρασαν κάτι βδομάδες, σαν αθώα ουράνια πουλιά που χρυσοφέρουν τους τοίχους. Και ξαφνικά η δράση της Ελένης Φωκά διακόπηκε. Νιο χελιδόνι, σαν πυκνή ψαλλιδιά που κάποια άγνωστη περαστική εγχείριση του 'κλεψε την ουρά. Κάποιοι είπαν πως την πιάσαν, μα ήτανε ψέματα. Λίγες μέρες αργότερα έδωσε καινούργια σημεία ελεύθερης κίνησης. Με τον ίδιο τρόπο όπως και πάντα, μα τώρα υπογράφε με τα αρχικά Γ.Κ.

Δεν σήκωνε πολλή σκέψη. Υπήρχαν ίσα με δεκατέσσερις χιλιάδες άνθρωποι με τα αρχικά Γ.Κ. Εξελίξεις μηδέν, και η πρόσδος στην υπόθεση αυτή βρισκόταν σε άλλο επίπεδο. Ἐξω απ' το σπίτι του Δημοσθένη Απώντα, με την κίτρινη μπογιά όπως πάντα, και με την μυρουδιά γασσιμού που φαίνεται τόσο του άρεσε. Από στα ξημερώματα, απλωμένο στο τοιχαράκι στην άκρη του κήπου: «συνωμοσία με κάποιο όνομα». Σαν αγιόκλημα νιο, που σιγά-σιγά κτρινίζει στο φως και παίρνει το χρώμα του ήλιου.■

Λεόντιος Παύλου, Φεβράρης '88

